

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня

Магістр

(назва освітнього ступеня)

на тему: Стратегія формування та управління портфелем цінних паперів
комерційного банку (на прикладі АТ «Ощадбанк»)

Виконав(ла): студент(ка) 6 курсу, групи ППМ-61
спеціальності 076 Підприємництво та торгівля

(шифр і назва спеціальності)

Керівник

(підпис)

Волошин М.І.
(прізвище та ініціали)

Нормоконтроль

(підпис)

Винник Т.М.
(прізвище та ініціали)

Завідувач кафедри

(підпис)

Химич І.Г.
(прізвище та ініціали)

Рецензент

(підпис)

Крупка А.Я.
(прізвище та ініціали)

Семенюк С.Б.
(прізвище та ініціали)

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Факультет _____ економіки та менеджменту
(повна назва факультету)
Кафедра _____ економіки та фінансів
(повна назва кафедри)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри ЕФ

А. Крива
(підпис)

Андрій КРУПКА
(прізвище та ініціали)

« »

2025 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

на здобуття освітнього ступеня _____ магістр
(назва освітнього ступеня)
за спеціальністю _____ 076 Підприємництво та торгівля
(шифр і назва спеціальності)
студенту _____ Волошину Максиму Івановичу
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Стратегія формування та управління портфелем цінних паперів комерційного банку (на прикладі АТ «Ощадбанк»)

Керівник роботи Винник Тетяна Михайлівна, к.е.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом ректора від «04» жовтня 2025 року № 4/7-856

2. Термін подання студентом завершеної роботи 17.12.2025

3. Вихідні дані до роботи фахові наукові публікації, статистична звітність, результати самостійних авторських досліджень, матеріали галузевих Інтернет-сайтів, статична звітність та фінансова звітність АТ «Ощадбанк

4. Зміст роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ
ПОРТФЕЛЕМ ЦІННИХ ПАПЕРІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

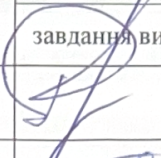
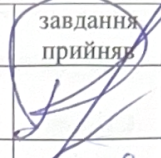
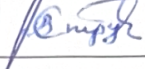
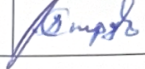
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЕМ
ЦІННИХ ПАПЕРІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ (НА ПРИКЛАДІ БАНКУ АТ «ОЩАДБАНК»)

РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЕМ
ЦІННИХ ПАПЕРІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ АТ «ОЩАДБАНК» НА ПЕРСПЕКТИВНИЙ
ПЕРІОД

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень, слайдів)

Рисунок 1.1. Банківський інвестиційний портфель та його складові. Рисунок 1.2. Напрями та специфіка управління портфелем цінних паперів. Рисунок 1.3. Основні етапи реалізації управління портфелем цінних паперів комерційного банку. Рисунок 1.4. Принципова схема оцінювання економічної ефективності банківських інвестицій. Рисунок 1.5. Схема комплексної оцінки ефективності інвестиційної політики банку. Рисунок 2.1. Організаційна структура управління банком АТ «Ощадбанк». Рисунок 2.2. Динаміка зміни розміру інвестиційних цінних паперів комерційного банку АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр. Рисунок 2.3. Динаміка зміни ОВДП та облігацій вітчизняних підприємств у інвестиційному портфелі АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр. Рисунок 2.4. Стан та динаміка інвестиційних операцій банку

6. Консультанти розділів роботи

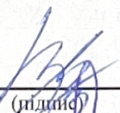
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Охорона праці	Радинський С.В., к.е.н., доцент		
Безпека в надзвичайних ситуаціях	Стручок В.С., старший викладач кафедри ОХ		

7. Дата видачі завдання «07» жовтня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір та затвердження теми кваліфікаційної роботи	07.10.2025	Виконано
2	Робота над планом, затвердження плану	07.11.2025	Виконано
3	Пошук та підбір літератури, відповідно до затвердженого плану	17.11.2025	Виконано
4	Робота над першим (теоретичним) розділом	24.11.2025	Виконано
5	Робота над другим (аналітичним) розділом	01.12.2025	Виконано
6	Робота над третім (проектно-рекомендаційним) розділом	08.12.2025	Виконано
7	Робота над четвертим розділом «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях». Підписання розділу в консультантів	12.12.2025	Виконано
8	Проходження нормоконтролю	15.12.2025	Виконано
9	Підготовка керівником відгуку та отримання зовнішньої рецензії	16.12.2025	Виконано
10	Попередній захист кваліфікаційної роботи	17.12.2025	Виконано
11	Робота ЕК. Захист кваліфікаційної роботи	22.12.2025	Виконано

Студент

 (підпис)

 Волошин М.І.
 (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

 (підпис)

 Винник Т.М.
 (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Волошин М. Стратегія формування та управління портфелем цінних паперів комерційного банку (на прикладі АТ «Ощадбанк»). - Рукопис

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 076 «Підприємництво та торгівля». – ТНТУ ім. І. Пулюя. – Тернопіль, 2025.

Об'єктом дослідження виступає процес формування та управління портфелем цінних паперів комерційного банку АТ «Ощадбанк», а **предметом дослідження** стали теоретико-методичні та практичні засади організації, оцінки та оптимізації стратегії управління портфелем цінних паперів у комерційному банку.

Метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування та практичне удосконалення стратегії формування і управління портфелем цінних паперів комерційного банку, а також розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності інвестиційної діяльності комерційного банку.

У даній кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні підходи до стратегії формування та управління портфелем цінних паперів комерційного банку, представлено практичні аспекти оцінки ефективності управління портфелем цінних паперів комерційного банку АТ «Ощадбанк»), здійснено розробку і реалізацію стратегії формування та управління портфелем цінних паперів комерційного банку АТ «Ощадбанк» на перспективний період.

Ключові слова: комерційний банк, цінні папери, портфель цінних паперів, стратегія управління, облігації, активи банку, інвестиційний ресурс.

ANNOTATION

Voloshyn M. Strategy for the formation and management of a securities portfolio of a commercial bank (on the example of JSC «Oschadbank»). - Manuscript

Research for the degree of «Master» in the specialty 076 «Entrepreneurship and trade». - I. Pulyuy TNTU. - Ternopil, 2025.

The object of the study is the process of formation and management of a securities portfolio of a commercial bank JSC «Oschadbank», and the subject of the study is the theoretical, methodological and practical principles of organization, assessment and optimization of the strategy of securities portfolio management in a commercial bank.

The purpose of this study is the theoretical justification and practical improvement of the strategy of formation and management of a securities portfolio of a commercial bank, as well as the development of recommendations for increasing the efficiency of investment activities of a commercial bank.

This qualification work explores theoretical approaches to the strategy of forming and managing a securities portfolio of a commercial bank, presents practical aspects of assessing the effectiveness of managing a securities portfolio of a commercial bank, JSC «Oschadbank»), develops and implements a strategy for forming and managing a securities portfolio of a commercial bank, JSC «Oschadbank» for the prospective period.

Keywords: commercial bank, securities, securities portfolio, management strategy, bonds, bank assets, investment resource.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЕМ ЦІННИХ ПАПЕРІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ.....	9
1.1 Загальна характеристика діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів.....	9
1.2 Різновиди стратегій формування та особливості управління портфелем цінних паперів комерційного банку.....	17
1.3 Методичний інструментарій оцінки ефективності управління портфелем цінних паперів комерційного банку.....	24
Висновки до розділу 1.....	31
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЕМ ЦІННИХ ПАПЕРІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ (НА ПРИКЛАДІ БАНКУ АТ «ОЩАДБАНК»).....	33
2.1 Загальна характеристика комерційної діяльності банку АТ «Ощадбанк».....	33
2.2 Оцінка стану, структури та динаміки портфелю цінних паперів комерційного банку.....	40
2.3 Аналіз ефективності управління портфелем цінних паперів комерційного банку.....	46
Висновки до розділу 2.....	59
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЕМ ЦІННИХ ПАПЕРІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ АТ «ОЩАДБАНК» НА ПЕРСПЕКТИВНИЙ ПЕРІОД.....	61
3.1 Оптимізація структури портфелю цінних паперів комерційного банку.....	61
3.2 Розробка заходів мінімізації ризиків управління портфелем цінних паперів комерційного банку.....	67
Висновки до розділу 3.....	75
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У КОМЕРЦІЙНОМУ БАНКУ АТ «ОЩАДБАНК».....	77
4.1 Охорона праці у комерційному банку АТ «Ощадбанк».....	77
4.2 Захист персоналу та клієнтів банківської установи у випадку надзвичайних ситуацій воєнного часу.....	80
Висновки до розділу 4.....	84
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92
ДОДАТКИ.....	98

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що у сучасних умовах трансформації фінансового ринку та загострення економічних ризиків ключовим завданням банківських установ стає ефективне управління активами, серед яких значне місце займає портфель цінних паперів. Формування та управління портфелем цінних паперів комерційного банку є складним багатограним процесом, що передбачає поєднання інвестиційних рішень, управління ризиками та забезпечення стабільності фінансових результатів. Від виваженості цих рішень безпосередньо залежить рівень прибутковості, ліквідності та конкурентоспроможності банку на ринку.

Сучасні виклики, з якими стикаються комерційні банки України, зумовлені поєднанням зовнішніх і внутрішніх факторів. Серед них – глобальна економічна нестабільність, наслідки воєнних дій, підвищення рівня кредитних та ринкових ризиків, інфляційний тиск, зміни монетарної політики та необхідність приведення діяльності у відповідність до міжнародних стандартів. При цьому, розвиток цифрових технологій і посилення конкуренції на фінансовому ринку вимагають від банків пошуку нових підходів до управління інвестиційною діяльністю. В умовах, коли цінні папери виступають як інструмент диверсифікації ризиків та джерело стабільних доходів, особливої актуальності набуває розробка ефективної стратегії формування та управління їх портфелем.

Проблематика формування оптимального портфеля цінних паперів комерційного банку полягає у знаходженні балансу між прибутковістю та надійністю, врахуванні мінливості макроекономічних умов, коливань фінансових ринків, а також у дотриманні вимог регулятора. Недостатня адаптивність до цих умов може призвести до втрати інвестиційного потенціалу, погіршення фінансової стійкості банку та зниження довіри клієнтів.

У цьому контексті особливий інтерес становить діяльність АТ «Ощадбанк» – одного з провідних системно важливих банків України, який активно здійснює операції з цінними паперами та формує власну інвестиційну стратегію. Аналіз

практики управління портфелем цінних паперів цього банку дозволяє окреслити ключові проблеми та перспективні напрями підвищення ефективності інвестиційної діяльності у банківському секторі.

Таким чином, актуальність обраної теми зумовлена необхідністю розробки та впровадження дієвих стратегій формування та управління портфелем цінних паперів комерційних банків, що здатні забезпечити їхню фінансову стійкість, мінімізувати ризики та сприяти стабільному розвитку в умовах сучасних економічних викликів.

Метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування та практичне удосконалення стратегії формування і управління портфелем цінних паперів комерційного банку, а також розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності інвестиційної діяльності комерційного банку.

Основними завданнями даної роботи є вивчення таких питань:

- загальна характеристика діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів;
- дослідження основних різновидів стратегій формування та особливості управління портфелем цінних паперів комерційного банку;
- узагальнення методичного інструментарію оцінки ефективності управління портфелем цінних паперів комерційного банку;
- загальна характеристика комерційної діяльності банку АТ «Ощадбанк»;
- оцінка стану, структури та динаміки портфелю цінних паперів комерційного банку АТ «Ощадбанк»;
- аналіз ефективності управління портфелем цінних паперів комерційного банку АТ «Ощадбанк»;
- пропонування оптимізації структури портфелю цінних паперів комерційного банку АТ «Ощадбанк»;
- розробка та реалізація заходів мінімізації ризиків управління портфелем цінних паперів комерційного банку АТ «Ощадбанк».

Об’єктом дослідження виступає процес формування та управління портфелем цінних паперів комерційного банку АТ «Ощадбанк», а **предметом**

дослідження стали теоретико-методичні та практичні засади організації, оцінки та оптимізації стратегії управління портфелем цінних паперів у комерційному банку.

Інформаційною базою дослідження слугували: нормативно-правові акти України, які регулюють діяльність банків та фондового ринку; офіційні дані НБУ, Міністерства фінансів України та Державної служби статистики; фінансова та управлінська звітність АТ «Ощадбанк»; наукові публікації українських і зарубіжних авторів, аналітичні звіти, статистичні огляди; власні узагальнення та розрахунки автора.

Методи дослідження застосовувалися відповідно до структури роботи: у розділі 1 – методи теоретичного узагальнення, логічного аналізу та системного підходу для визначення сутності стратегії формування портфеля цінних паперів та її місця у діяльності комерційного банку; методи класифікації й порівняння для виокремлення видів стратегій та аналізу зарубіжного і вітчизняного досвіду; у розділі 2 – статистичні методи, методи фінансового аналізу, горизонтального і вертикального аналізу, методи динамічних рядів для дослідження структури, динаміки та ефективності портфеля цінних паперів АТ «Ощадбанк»; у розділі 3 – методи прогнозування, економіко-математичного моделювання, оптимізації та сценарного аналізу для розробки рекомендацій щодо формування стратегії портфеля цінних паперів та мінімізації ризиків його управління.

Наукова новизна дослідження полягає у розробці комплексного підходу до формування та управління портфелем цінних паперів комерційного банку, що враховує сучасні економічні виклики, методи оцінки ефективності, ризик-менеджмент та оптимізацію структури портфеля комерційного банку АТ «Ощадбанк» із використанням елементів економіко-математичного моделювання.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що вони можуть бути використані банківськими установами для підвищення ефективності інвестиційної діяльності, оптимізації структури портфеля цінних паперів, мінімізації фінансових ризиків та забезпечення фінансової стійкості

комерційного банку АТ «Ощадбанк» в умовах нестабільного ринку банківських послуг.

Апробація основних результатів дослідження. Основні результати дослідження, викладені у випускній кваліфікаційній роботі, були представлені та пройшли апробацію під час проведення XIII, XIV та XV Міжнародних науково-практичних конференцій «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах», організованих кафедрою економіки та фінансів ТНТУ імені Івана Пулюя.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків загальним обсягом 92 сторінки. У контексті наочного відображення основних результатів дослідження подано 14 таблиць, 18 рисунків та 4 додатки, список використаних джерел містить 56 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЕМ ЦІННИХ ПАПЕРІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1 Загальна характеристика діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів

Зростання рівня конкуренції серед фінансових посередників істотно звужує можливості банків у сфері традиційного кредитування та зумовлює необхідність пошуку альтернативних, більш прибуткових напрямів діяльності. Одним із таких напрямів виступає функціонування на ринку цінних паперів, що нині привертає значну увагу як науковців, так і практиків. Це пояснюється тим, що операції з цінними паперами надають банкам можливість розширювати спектр фінансових продуктів, диверсифікувати джерела доходів і зміцнювати конкурентні позиції у фінансовій системі. В умовах сучасного розвитку економіки зацікавленість банків у зростанні обсягів операцій з цінними паперами зумовлена їх високою прибутковістю, а також скороченням масштабів і зниженням результативності кредитної діяльності.

Банківські установи виступають активними інституційними учасниками фондового ринку. Вони здійснюють операції з різними видами цінних паперів – борговими, пайовими, похідними фінансовими інструментами – у межах різних сегментів: первинного та вторинного, біржового та позабіржового, ринку державних і корпоративних цінних паперів, а також на національному, міжнародному й глобальному рівнях [6, с.37].

Банківська діяльність на ринку цінних паперів має комплексний та багатофункціональний характер. Банківські установи одночасно виконують функції інвесторів, емітентів, фінансових посередників і інфраструктурних учасників фондового ринку, здійснюючи як професійну, так і непрофесійну діяльність з цінними паперами.

Емісійна активність банків передбачає випуск власних цінних паперів з метою акумулювання коштів для формування та поповнення статутного капіталу, а також для тимчасового залучення ресурсів, необхідних для проведення окремих операцій і фінансування визначених програм чи стратегічних напрямів розвитку. У бухгалтерському обліку випуск банківських цінних паперів відображається у складі пасивних операцій.

Інвестиційна діяльність банків на ринку цінних паперів сприяє підвищенню прибутковості операцій, зміцненню ліквідності та забезпечує захист фінансових ресурсів від інфляційного знецінення. Сам ринок цінних паперів виступає невід'ємною складовою фінансово-економічної системи, оскільки забезпечує вільний рух капіталу у формі цінних паперів, сприяє ефективному розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів, створює передумови для розвитку конкуренції й обмеження монополістичних тенденцій [12, с.95].

Сучасний стан функціонування вітчизняного ринку цінних паперів засвідчує відносно низький рівень активності банківських установ як інституційних інвесторів, що виявляється у незначних обсягах їхніх вкладень у фондові інструменти. Така інвестиційна стратегія банків, з одного боку, стримує подальший розвиток українського фондового ринку, а з іншого — обмежує можливості зростання доходів від операцій з цінними паперами.

До основних проблем, що ускладнюють розвиток інвестиційної діяльності банківських установ, належать: незначна частка цінних паперів у структурі банківських активів; високий рівень інвестиційних ризиків; недостатня капіталізація як банківської системи, так і фондового ринку; дисбаланс активів і пасивів за термінами та валютною структурою; наявність територіальної нерівномірності у розвитку банківського інвестування; недостатня розробленість та впровадження інноваційних інвестиційних банківських продуктів.

Ключовою функцією ринку цінних паперів є мобілізація та ефективне розміщення фінансових ресурсів у ті сфери підприємницької діяльності, які мають найбільшу інвестиційну привабливість і забезпечують оптимальне використання капіталу. Вільний рух фінансових ресурсів у межах фондового

ринку реалізується через обіг цінних паперів, які традиційно поділяються на три основні групи [21, с.32-33]:

- пайові цінні папери – фінансові інструменти, за якими емітент не бере на себе зобов'язання щодо повернення залучених коштів, проте вони надають їх власникам право на участь в управлінні діяльністю емітента та отримання частки прибутку. Класичним прикладом пайових цінних паперів є акції;

- боргові цінні папери – інструменти, що передбачають зобов'язання емітента повернути залучені ресурси у визначений термін та, як правило, сплатити фіксований дохід, проте не надають інвесторам прав на участь в управлінні емітентом. До цієї групи належать облігації підприємств, державні боргові зобов'язання, ощадні сертифікати та банківські векселі;

- похідні цінні папери (деривативи) – фінансові інструменти, вартість яких залежить від базових активів (цінних паперів, товарів, валют чи відсоткових ставок). До них належать фінансові ф'ючерси, опціони, свопи та інші різновиди контрактів, що використовуються переважно для хеджування ризиків або спекулятивних операцій.

Важливим напрямом діяльності банківських установ є їх активна участь у формуванні та розвитку інфраструктури ринку цінних паперів. Зокрема, банки можуть здійснювати депозитарні операції, клірингово-розрахункову діяльність, а також вести облік і реєстр власників цінних паперів, виконуючи функції реєстратора.

Згідно з чинним законодавством України, здійснення банками операцій з цінними паперами можливе за наявності відповідної ліцензії, що надається Національним банком України. До переліку ліцензованих видів діяльності належать: інвестування коштів у статутні капітали інших юридичних осіб; емісія власних цінних паперів; операції з купівлі, продажу та обміну цінних паперів; довірче управління грошовими коштами та цінними паперами за дорученням клієнтів; а також операції з державними цінними паперами, включно з їх купівлею та продажем [30, с.730].

Для отримання ліцензії на здійснення операцій з цінними паперами банківські установи повинні відповідати як загальним вимогам, встановленим Національним банком України щодо ведення банківської діяльності, так і спеціальним умовам, які здебільшого стосуються капітальної достатності та строків функціонування банку.

Зокрема, при емісії цінних паперів передбачається, що строк діяльності банку має становити не менше двох років, відсутні сумнівні та безнадійні кредити, не забезпечені відповідними резервами, а також наявний зареєстрований і фактично сплачений статутний капітал.

Для здійснення операцій з купівлі-продажу цінних паперів мінімальний строк діяльності банку повинен становити один рік, за умови наявності зареєстрованого та фактично сплаченого статутного капіталу. У разі управління цінними паперами та грошовими коштами за дорученням клієнтів банк повинен функціонувати не менше двох років і мати підтверджений та фактично сплачений статутний капітал.

Щодо вкладення коштів у статутні фонди інших юридичних осіб, то вимоги передбачають строк діяльності банку не менше одного року, відсутність непокритих проблемних кредитів, а також наявність банківського капіталу у розмірі, що еквівалентний двократній величині зареєстрованого і фактично сплаченого статутного капіталу [41, с.55].

Відповідно до чинного законодавства України, окремі напрями діяльності банківських установ на ринку цінних паперів відносяться до категорії професійної діяльності. До них належать операції з випуску та обігу цінних паперів, розрахунково-клірингова, реєстраторська й депозитарна діяльність та інші пов'язані функції. Для здійснення такої діяльності банки повинні отримати відповідний дозвіл Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

У цьому контексті банківські інвестиції визначаються як вкладення фінансових ресурсів у рухоме та нерухоме майно, цінні папери й об'єкти інтелектуальної власності, що здійснюються універсальними та спеціалізованими комерційними банками в ролі інституційних інвесторів.

Головною метою такої інвестиційної діяльності є отримання прибутку, а також розширення корпоративного впливу на ринку.

У науковій літературі існують різні підходи до трактування сутності та класифікації банківських інвестицій. Так, О. В. Васюренко виокремлює три основні групи банківських інвестицій: інвестиції у сферу економічних проєктів (промисловість, транспорт, будівництво, сільське господарство тощо); інвестиції у цінні папери; а також інвестиції у передові технології, виробничу та нематеріальну сфери (зокрема, у мистецтво, освіту тощо) [7, с. 76].

Авторський колектив підручника «Банківські операції» за редакцією професора А. М. Мороза пропонує іншу класифікацію, виокремлюючи дві основні групи банківських інвестицій: інвестиції у цінні папери та прямі банківські інвестиції. Останні, на думку дослідників, можуть розглядатися як інвестиції у власну діяльність банку та інвестиції в інші сфери господарювання [7, с.78].

Л. О. Примостка у своїх працях наголошує на тому, що в Україні формується змішана модель організації фондового ринку, яка надає комерційним банкам можливість здійснювати як інвестиційну, так і торговельну (професійну) діяльність [7, с. 79]. Вона підкреслює, що одним із ключових питань банківського інвестиційного менеджменту є вибір оптимальної стратегії управління інвестиційним горизонтом портфеля цінних паперів.

У подальших дослідженнях авторка визначає банківські інвестиції як фінансову форму інвестування, що передбачає вкладення у довгострокові цінні папери, паї, частки та статутні фонди [36, с. 128]. При цьому в економічній літературі доволі часто поняття банківського інвестиційного портфеля ототожнюють із портфелем цінних паперів.

Інвестиційний портфель банку можна визначити як цілісну сукупність фінансових вкладень, здійснених на відносно тривалий період у цінні папери, статутні капітали інших підприємств, об'єкти нерухомості та інші активи інвестиційного призначення, ринкова вартість яких здатна забезпечувати отримання доходу їх власником (рис. 1.1).

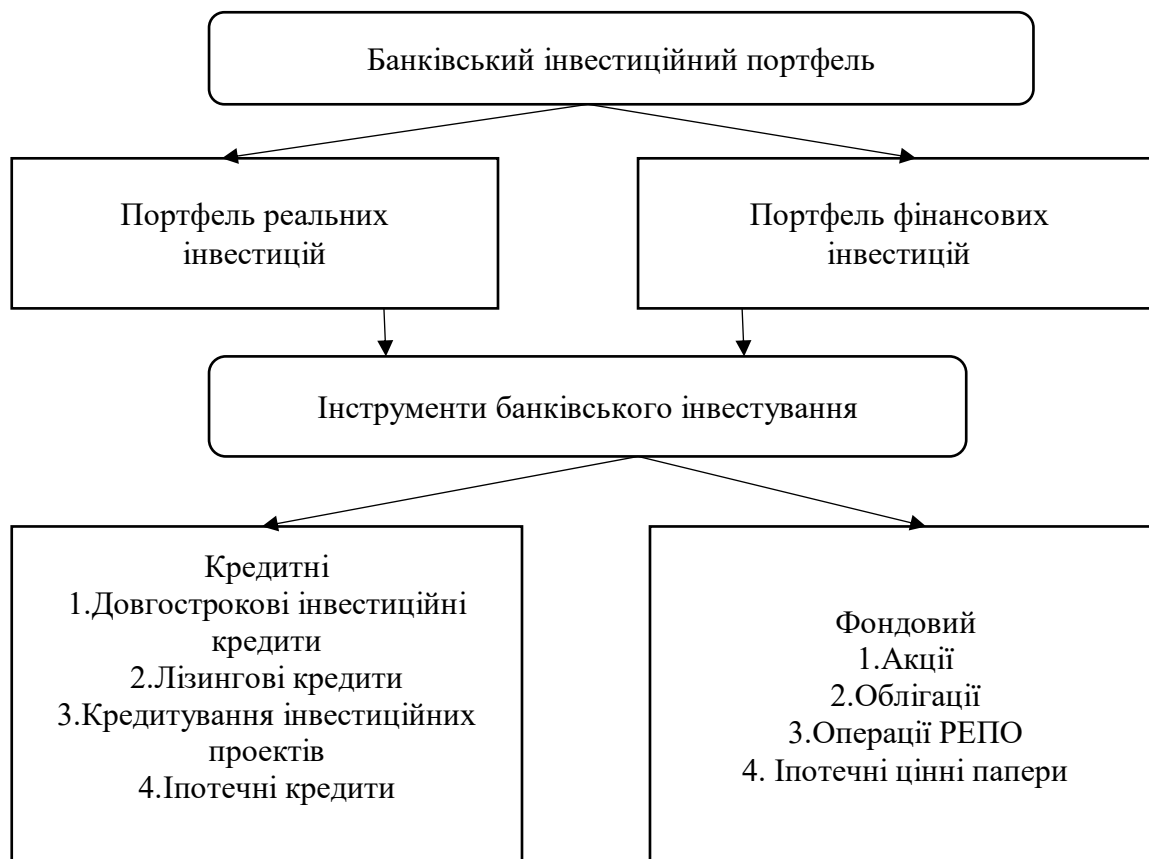

Рисунок 1.1. Банківський інвестиційний портфель
та його складові

Джерело: складено автором на основі [18, с.56]

Інвестиційний портфель банку включає як фінансові, так і реальні інвестиції, при цьому портфель цінних паперів становить його складову частину. З цього випливає, що портфель фінансових інвестицій являє собою сукупність цінних паперів, які виконують роль інструменту для досягнення інвестиційних цілей банку. Вкладення коштів у цінні папери за значущістю та обсягами посідають друге місце серед активних операцій банків після кредитування. У міжнародній практиці банківської діяльності на придбання цінних паперів зазвичай спрямовується від 20 до 30 % загальних фінансових ресурсів банку.

В Україні ж питома вага банківських вкладень у цінні папери у складі загальних активів залишається незначною. На відміну від прямих (реальних) інвестицій, інвестиції банків у цінні папери забезпечують диверсифікацію портфеля, зменшують ризики та сприяють стабілізації доходів банку.

У складі банківського інвестиційного портфеля цінних паперів значну частку можуть становити вкладення в корпоративні цінні папери. У країнах з розвинутою ринковою економікою ринок корпоративних цінних паперів є провідним і визначальним сегментом фондового ринку, оскільки через операції купівлі-продажу цінних паперів відбувається пряме інвестування в реальний сектор економіки.

Банк набуває цінні папери підприємства чи держави і зобов'язується у визначений строк за попередньо погодженою ціною повернути їх емітенту. При цьому підприємство отримує кредит під заставу цінних паперів, а банк має можливість управляти пакетом акцій або облігацій, отримуючи додатковий прибуток. По завершенні строку договору підприємство погашає кредит, а банк повертає цінні папери.

Враховуючи багатогранність банківської діяльності на ринку цінних паперів і широке розмаїття операцій, виникає потреба в організації окремого підрозділу банку (департаменту або управління), який спеціалізується на операціях з цінними паперами та функціонує за принципом функціонально-продуктової структури.

Функціональна спрямованість діяльності будь-якої банківської установи визначає доцільність створення у складі підрозділу, що здійснює операції з цінними паперами, окремих відділів із чітко визначеними функціями [43]:

- інформаційно-аналітичний відділ – здійснює аналіз та прогнозування кон'юнктури ринку цінних паперів і розробляє відповідні рекомендації для банку;
- відділ емісії – відповідає за випуск власних цінних паперів;
- інвестиційний відділ – управляє портфелем цінних паперів банку;
- брокерський відділ – забезпечує брокерське обслуговування клієнтів;
- трастовий відділ – здійснює управління коштами та інвестиціями клієнтів;
- торговий відділ (фронт-офіс) – укладає угоди щодо купівлі-продажу цінних паперів;

- бек-офіс – відповідає за оформлення та супровід угод з цінними паперами;

- депозитарій – забезпечує зберігання та облік цінних паперів.

Такий поділ підрозділів дозволяє ефективно організувати операційну діяльність банку на ринку цінних паперів і забезпечити комплексне виконання всіх функцій, від аналітичної підтримки до операційного супроводу та обслуговування клієнтів.

Банківська діяльність на ринку цінних паперів передбачає реалізацію відповідної політики як важливої складової загальної політики банку щодо управління активами та пасивами. У країнах із розвинутою ринковою економікою для забезпечення узгодженості функціонування окремих підрозділів великі банки створюють координаційний орган — Комітет з управління активами і пасивами (КУАП).

До основних завдань КУАП належать: розробка стратегії управління активами та пасивами банку, спрямованої на підтримку стабільної ліквідності, мінімізацію ризиків і максимізацію доходності; формування бюджету та стратегічного плану банку; координація оперативного інвестування надлишкових фінансових ресурсів і пошук додаткових джерел для розширення кредитно-інвестиційної діяльності та поповнення ліквідності у випадку відтоку коштів; визначення цінової політики банку щодо депозитно-кредитних, посередницьких та емісійно-інвестиційних операцій; аналіз ризиків, притаманних банківській діяльності, та реалізація заходів з їх хеджування [51, с. 56].

Створення такого координаційного органу дозволяє комплексно регулювати процеси управління фінансовими ресурсами банку та забезпечує ефективну інтеграцію операцій на ринку цінних паперів у загальну політику управління активами і пасивами.

Отже, підсумовуючи результати дослідження, слід відзначити, що банки виступають активними інституційними учасниками ринку цінних паперів. Вони здійснюють операції з різними видами цінних паперів – борговими, пайовими та

похідними (деривативами) — у різних сегментах ринку, зокрема на первинному та вторинному ринках, з державними та корпоративними цінними паперами, а також на біржових і позабіржових, внутрішніх, міжнародних і глобальних ринках.

Банківська діяльність на ринку цінних паперів носить багатогранний характер. Банки виконують функції емітентів, фінансових посередників, інфраструктурних учасників ринку та інвесторів, здійснюють як професійну, так і непрофесійну діяльність із цінними паперами.

1.2 Різновиди стратегій формування та особливості управління портфелем цінних паперів комерційного банку

Формування інвестиційного портфеля безпосередньо пов'язане з вибором об'єктів інвестування. При цьому ключовим критерієм є ефективність вкладень у різні активи, що визначає доцільність застосування конкретного методу добору інвестиційних об'єктів з метою підвищення результативності діяльності інвестора через інвестиційну діяльність. Управління портфелем цінних паперів і розробка інвестиційної стратегії залежать від того, на якому сегменті ринку функціонує банківська структура – на ринку акцій чи облігацій [56].

Банківські установи застосовують різні підходи до управління портфелем акцій та облігацій, спираючись на стратегії активного та пасивного управління.

Пасивне управління ґрунтується на припущенні про достатню ефективність ринку щодо відбору цінних паперів і врахування часу інвестицій. Воно передбачає формування добре диверсифікованого портфеля, що характеризується визначеними показниками очікуваного доходу та ризику, при цьому зміни структури портфеля здійснюються рідко і в незначному обсязі. Основним принципом пасивного управління є стратегія «купуй і тримай», що передбачає мінімізацію частоти операцій і стабільне утримання активів у портфелі. Напрями та специфіку управління портфелем цінних паперів банківської установи представимо на рис.1.2.

Рисунок 1.2. Напрями та специфіка управління портфелем цінних паперів
Джерело: складено автором на основі [56]

Використання пасивної стратегії управління портфелем передбачає дотримання низки ключових умов:

- ефективність ринку. Ціни фінансових інструментів відображають усю наявну інформацію і, таким чином, вважаються справедливими. У відсутності недооцінених або переоцінених цінних паперів не виникає економічного сенсу у здійсненні активної торгівлі ними;

- однорідність очікувань інвесторів. Усі учасники ринку мають подібні очікування щодо доходності та ризику фінансових інструментів, що зводить до мінімуму потребу в операціях купівлі-продажу з метою отримання додаткового прибутку;

– формування портфеля пасивним інвестором. Типовий пасивний інвестор складає свій портфель із комбінації безризикового активу та ринкового портфеля. Мета такого підходу – не перевершити ринок, а отримати очікуваний дохід, який відповідає прийнятому рівню ризику портфеля. Однією з вагомих переваг пасивного управління є низький рівень операційних та адміністративних витрат.

Пасивне управління портфелем облігацій базується на застосуванні стратегій індексації та імунізації. Стратегія індексації передбачає формування портфеля боргових зобов'язань банку, характеристики якого максимально повторюють певний облігаційний індекс. Однак на практиці цей підхід застосовується частково, оскільки неможливо придбати всі облігації, що входять до індексу, через значні операційні витрати, які можуть суттєво знизити загальну доходність портфеля. Крім того, існує ймовірність придбання фінансових інструментів за цінами, що відрізняються від тих, які використовувалися при розрахунку індексу. Стратегія імунізації ґрунтується на використанні показника дюрації облігацій, який визначає зважене середнє значення строків до настання решти платежів. Цей підхід дозволяє захистити портфель від впливу зміни рівня процентних ставок і забезпечити прогнозовану доходність.

Активна стратегія управління портфелем передбачає постійний моніторинг фінансових інструментів, своєчасну їх купівлю та оперативну ротацію складу портфеля у випадку відхилень або невідповідності інвестиційним цілям власника. Активне управління передбачає виявлення недооцінених фінансових інструментів та прогнозування динаміки їх ринкових цін, що створює можливість отримання додаткового доходу. У міжнародній практиці дану операцію називають «свопінг», що визначається як ротація цінних паперів та постійний обмін ними за допомогою фінансового ринку [51, с.54-55].

Активне управління портфелем облігацій передбачає застосування декількох основних стратегій [42, с.49]:

– стратегії на основі прогнозування відсоткових ставок – ґрунтуються на дюрації як показнику чутливості облігацій до змін рівня процентних ставок;

- стратегії, що базуються на зсуві кривої дохідності – передбачають побудову портфеля інструментів з фіксованим доходом на основі прогнозованих змін форми кривої дохідності, яка відображає взаємозв'язок між дохідністю облігацій та їх строками до погашення;

- «східчаста» стратегія – полягає у рівномірному розподілі строків погашення облігацій портфеля протягом визначеного періоду;

- стратегії на основі спреду дохідності або секторні стратегії – передбачають формування портфеля боргових цінних паперів з урахуванням змін спреда дохідності облігацій різних секторів економіки;

- стратегія індивідуального вибору облігацій – полягає у пошуку недооцінених цінних паперів шляхом визначення їх справедливої вартості та порівняння її з ринковою ціною.

Такі стратегії дозволяють банкам активно управляти портфелем облігацій, підвищуючи дохідність і контролюючи ризики відповідно до інвестиційних цілей.

Основні форми активного управління портфелем облігацій [4, с. 26-27] включають:

- підбір чистого прибутку — використовується у випадках тимчасової ринкової неефективності, коли два ідентичні цінні папери обмінюються за цінами, що відрізняються від їхньої номінальної вартості. У результаті продається облігація з вищим доходом;

- підміна — обмін двох подібних, але не ідентичних видів цінних паперів для оптимізації дохідності портфеля;

- сектор-своп — переміщення облігацій між різними секторами економіки з урахуванням відмінностей у строках до погашення та рівнях дохідності.

Операції на основі прогнозування розрахункової ставки – передбачають подовження строку дії портфеля у разі зростання ставки; чим більший строк дії, тим більш чутлива ціна портфеля до змін облікової ставки. Крім того, застосовуються гібридні методи управління портфелем облігацій, серед яких: умовна імунізація — використання активної стратегії як базової, яка переходить

на імунізацію, якщо дохідність портфеля знижується до мінімально допустимого рівня; активна індексація - передбачає, що дохідність індексу є мінімальним рівнем доходу, який має забезпечити менеджер портфеля.

Пасивне управління портфелем акцій реалізується через такі стратегії: стратегія «купи та тримай» - придбання акцій та їхнє утримання з метою отримання поточних дивідендів та доходу від капіталізаційного приросту; індексація - формування портфеля, характеристики якого повторюють динаміку певного фондового індексу.

Активні методи управління портфелем акцій включають: Стратегію групової ротації — вибір акцій компаній тих галузей, де прогнозується вищий темп зростання порівняно з іншими секторами та загальним зростанням ВВП; Стратегію управління на основі прогнозування цін акцій — застосування технічного аналізу для передбачення динаміки ринкових цін. Порівняльний аналіз особливостей управління портфелем цінних паперів представлено у Додатку Б.

Стратегія управління портфелем цінних паперів визначається специфікою цілей інвестора, його пріоритетами та методами досягнення результатів інвестиційної діяльності, а також включає своєчасне коригування складу портфеля та оцінку його ефективності. Основні етапи управління портфелем цінних паперів банку наведено на рис. 1.3.

1. Визначення відповідності інвестицій нормативним показникам комерційного банку. При управлінні портфелем цінних паперів комерційні банки перш за все повинні враховувати вимоги, встановлені Національним банком України, щодо інвестиційної діяльності, що забезпечує контроль за прямими інвестиціями та обмеження інвестиційного ризику. Зокрема, банки мають право здійснювати інвестиції в статутні фонди та акції інших юридичних осіб лише на підставі письмового дозволу Національного банку України, за винятком випадків, коли розмір інвестиції в конкретну юридичну особу не перевищує 5 % регулятивного капіталу банку.

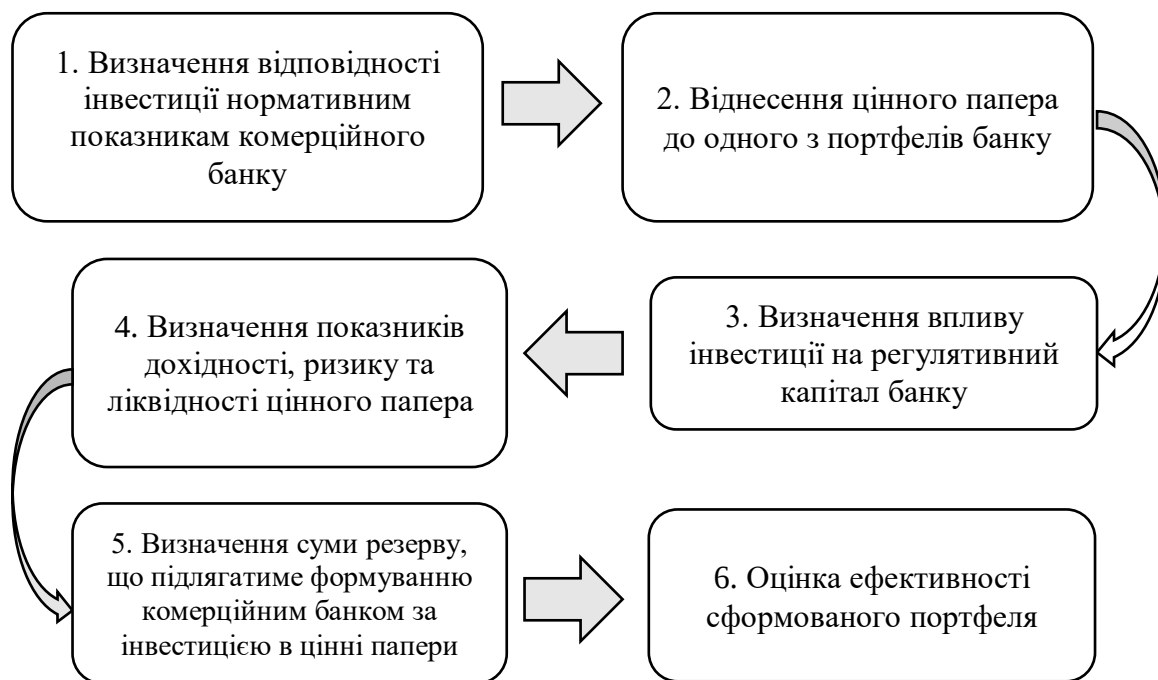

Рисунок 1.3. Основні етапи реалізації управління портфелем цінних паперів комерційного банку

Джерело: складено автором на основі [2, с.19]

Банкам забороняється вкладати кошти в підприємства чи установи, у статуті яких передбачена повна відповідальність їх власників. При цьому участь банку в капіталі будь-якого підприємства, безпосередня або опосередкована, не може перевищувати 15 % регулятивного капіталу банку, а загальна сума його інвестицій – 60 % регулятивного капіталу (для спеціалізованих інвестиційних банків – понад 90 %).

2. Віднесення цінного папера до одного з портфелів банку. Згідно з нормативними документами Національного банку України, цінні папери, у які банки здійснюють інвестиції, класифікуються за різними критеріями. На основі цих критеріїв проводиться облік вкладень у цінні папери на балансі комерційних банків. Враховуючи мету придбання, характеристики цінного папера, можливість його оцінювання за справедливою вартістю та строки утримання в портфелі банку, цінні папери поділяють на такі категорії [18, с. 63]: цінні папери торгового портфеля; цінні папери портфеля на продаж; ЦІННІ папери портфеля до погашення; інвестиції в асоційовані та дочірні компанії.

3. Визначення впливу інвестиції на регулятивний капітал банку. При здійсненні інвестицій у цінні папери комерційний банк повинен оцінювати їхній вплив на регулятивний капітал. Регулятивний капітал є ключовим показником діяльності банку, який призначений для покриття ризиків, що виникають у процесі його функціонування, а також для забезпечення захисту вкладів клієнтів, формування стабільності та підтримки фінансової стійкості банківської установи.

4. Визначення показників дохідності, ризику та ліквідності цінного папера. У теорії інвестицій існує велика кількість підходів до оцінки вкладень у цінні папери. До ключових характеристик належать рівень ризику та очікувана дохідність, які зазвичай враховуються комерційними банками при управлінні портфелем цінних паперів для забезпечення оптимальної ефективності інвестицій.

5. Визначення суми резерву, що підлягає формуванню комерційним банком за інвестицією в цінні папери. Для забезпечення стабільного функціонування комерційних банків на інвестиційному ринку та формування резерву на покриття можливих збитків від операцій з цінними паперами, Правління Національного банку України затвердило відповідне положення [9, с. 57]. Згідно з ним розрахунок резерву за операціями з цінними паперами здійснюється залежно від типу цінного папера (боргові цінні папери, акції та інші цінні папери з нефіксованим доходом), належності цінного папера до певного портфеля, а також методу визначення його балансової вартості (собівартість або справедлива вартість). Для формування та розрахунку резерву банківська установа зобов'язана регулярно переглядати всі цінні папери, віднесені до торгового портфеля та портфеля, що утримується до погашення, але не рідше одного разу на місяць з дати зарахування їх на баланс. На основі оцінки фінансового стану емітента, грошових потоків і доходів за цінними паперами, ринкової вартості портфеля та інформації про обіг цінних паперів на фондовому ринку банк визначає нестандартні цінні папери, під які формуються резерви. Водночас цінні папери, що входять до торгового портфеля, не підлягають

перегляду на зменшення корисності та відповідно резервуванню.

6. Оцінка ефективності сформованого портфеля. Оцінка ефективності сформованого портфеля зазвичай здійснюється із застосуванням відносних показників, які одночасно враховують дохідність та ризики портфеля. Методичні підходи до оцінки ефективності управління сформованим портфелем розглянуто у параграфі 1.3. У сучасних умовах портфелі інвесторів часто формуються з цінних паперів, випущених однією компанією. Визначивши структуру портфеля, інвестори, як правило, займають певну статистичну позицію відносно ринку, яка може зберігатися при умові стабільної загальної динаміки ринку та незмінності внутрішніх пропорцій. При управлінні портфелем цінних паперів першочергову увагу слід приділяти безпеці основного капіталу, тобто збереженню його величини для отримання майбутніх прибутків. Поняття безпеки основного капіталу охоплює не лише збереження номінальної вартості, але й захист покупної спроможності інвестованих коштів.

У період економічної невизначеності особливе значення набуває вибір оптимальної тактики формування та управління портфелем цінних паперів. Від гнучкості та оперативності таких управлінських рішень значною мірою залежить результативність інвестування та досягнення очікуваного рівня прибутку.

1.3 Методичний інструментарій оцінки ефективності управління портфелем цінних паперів комерційного банку

Ефективне управління портфелем цінних паперів у сучасних умовах господарювання має базуватися на засадах портфельної теорії. Одним із ключових етапів у процесі формування портфеля є визначення раціональної інвестиційної стратегії, яка забезпечувала б максимальний ефект від вкладень.

У портфельній теорії використовуються різні показники, що характеризують ефективність портфеля. Вони, як правило, мають аналогічну структуру та розраховуються як відношення різниці між очікуваною дохідністю портфеля та безризиковою ставкою до показника, що відображає міру ризику портфеля. У практичній діяльності ризик портфеля може оцінюватися за

допомогою різних показників — дисперсії, стандартного відхилення або величини дюрації, що відповідно обумовлює використання різних коефіцієнтів для оцінки ефективності. Ефективність управління широко диверсифікованим портфелем, ризик якого вимірюється величиною дюрації, зазвичай оцінюється за допомогою коефіцієнта Трейнора. Для оцінки ефективності управління мало диверсифікованим портфелем застосовується коефіцієнт Шарпа, який враховує загальний ризик портфеля, включно з систематичним і несистематичним. Для аналізу банківського портфеля облігацій використовується коефіцієнт відносної дюрації. Крім того, оцінювати ефективність управління фондовим портфелем комерційним банкам доцільно з використанням альфа-коефіцієнтів окремих цінних паперів [17, с.15].

І.В. Борщук запропонував формулу для розрахунку коефіцієнта ефективності, яка базується на використанні комерційними банками суми сформованого резерву для відшкодування можливих збитків від операцій з цінними паперами як міри ризику [7, с.117].

На нашу думку, при оцінюванні ефективності управління портфелем цінних паперів комерційні банки мають застосовувати комплексну систему аналітичних показників, що дозволяє всебічно визначити ефективність управління фондовим портфелем. Загальновідомо, що ефективність будь-яких інвестиційних вкладень розраховується як співвідношення отриманого доходу (ефекту) до витрат на його досягнення (суми інвестованих коштів). Розрахунок доходу за конкретними видами фінансових інструментів або банківських інвестицій здійснюється з урахуванням їхніх специфічних особливостей.

Слід підкреслити, що ефективність інвестиційної політики банку не може розглядатися лише як сума ефективності окремих інвестиційних проектів. Об'єктивна оцінка можлива лише за умови, коли вона відображає сукупний вплив усіх інвестицій на стан портфеля цінних паперів та загальну ефективність діяльності банківської установи. На основі цієї методологічної позиції загальна методика оцінювання ефективності інвестиційної політики банку може бути представлена у вигляді схеми (рис. 1.4).

Рисунок 1.4. Принципова схема оцінювання економічної ефективності банківських інвестицій

Джерело: складено автором на основі [20]

Одним із ключових завдань інвестиційної політики банку є формування оптимального портфеля цінних паперів шляхом розподілу наявних інвестиційних ресурсів між різними видами альтернативних вкладень з метою максимізації прибутковості. При цьому слід враховувати, що будь-яке вкладення капіталу пов'язане не лише з очікуваним отриманням доходу, а й із ризиком втрати інвестиційних активів. Відповідно, ефективність інвестиційної політики банку доцільно оцінювати з позицій співвідношення ризику та дохідності як окремих інвестиційних активів, так і портфеля в цілому. Такий підхід дозволяє визначити, чи забезпечує очікуваний рівень ефективності портфеля компенсацію пов'язаного з ним ризику.

У загальному розумінні критерії виступають як мірило для оцінки певного об'єкта або явища. У економічній літературі, зокрема в контексті інвестицій, виділяють критерії інвесторів, розробників та менеджерів інвестиційних проектів. За змістом ці критерії значною мірою збігаються, оскільки всі сторони зацікавлені в успішній реалізації інвестиційних проектів.

Розбіжності у підходах інвесторів та менеджерів, які реалізують інвестиційні проекти, проявляються у різному пріоритетуванні критеріїв (надання одними критеріям більшої значущості порівняно з іншими). Наприклад, для одного інвестора головним є рівень прибутковості, для іншого – мінімізація ризику, а для третього – термін окупності вкладень.

З позицій банківських установ як інвесторів, основні критерії оцінки інвестиційних вкладень включають такі (блок 1): забезпечення прибутковості інвестицій; підтримка необхідного рівня ліквідності вкладених коштів; мінімізація інвестиційних ризиків; захист інвестицій від інфляційних загроз та кризових явищ шляхом переміщення коштів між ринками або проектами. Даний критерій набув особливого значення в умовах глобальних фінансових криз, зниження рентабельності великих корпорацій та окремих галузей; скорочення терміну окупності інвестицій; інші додаткові критерії [49-50].

З позицій системного підходу доцільно розглядати інвестиційні критерії як цілісну систему, що об'єднує логічно пов'язані між собою стадії та складові елементи (блоки), спрямовані на досягнення єдиної мети. Кожний елемент такої системи є підсистемою взаємопов'язаних синтетичних та аналітичних показників. Узагальнені (синтетичні) показники кожного блоку одночасно виконують функцію вихідного результату для цього блоку та входу для взаємопов'язаних з ним блоків (рис. 1.5).

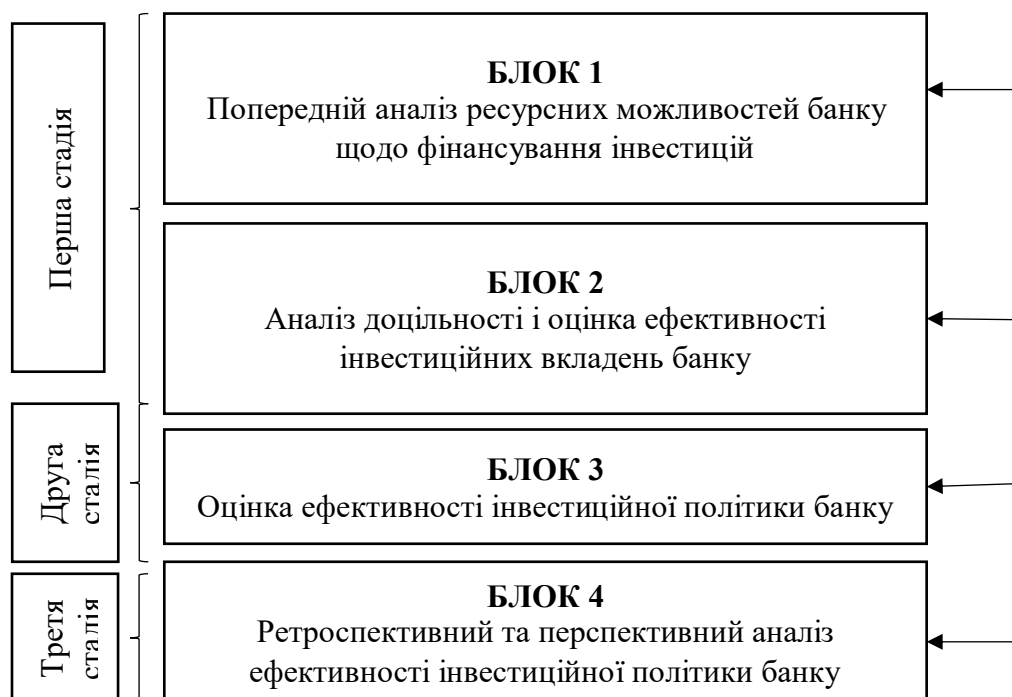

Рисунок 1.5. Схема комплексної оцінки ефективності інвестиційної політики банку

Джерело: складено автором на основі [53, с.221]

На першій стадії процесу оцінювання здійснюється попередній аналіз ресурсного потенціалу банку з точки зору можливості його вкладення у відповідні інвестиційні активи, як реальні інвестиційні проекти, так і фінансові інструменти. Одночасно проводиться оцінка доцільності інвестування в конкретний актив. Визначення пріоритетних напрямів інвестування передбачає паралельну роботу щодо ідентифікації та аналізу джерел їх фінансування (блок 1). Фундаментом діяльності банку як фінансового посередника є його ресурсний потенціал. Мобілізація ресурсів для забезпечення інвестиційної діяльності пов'язана з розв'язанням подвійного завдання: визначити джерела фінансування з мінімальною вартістю та забезпечити контрольовану стійкість балансу.

Структура та обсяг інвестиційних ресурсів банку визначаються інтенсивністю та диверсифікацією інвестиційних операцій конкретного банку. Ці параметри, у свою чергу, є визначальними для формування складу та обсягу інвестиційної діяльності банківської установи.

Після завершення аналітичного обґрунтування загального обсягу інвестиційних ресурсів розглядаються окремі варіанти інвестування (блок 2). Розв'язання цієї проблеми здійснюється у двох основних аспектах. По-перше, необхідно реалістично оцінити можливості реалізації проектів з урахуванням оптимальної структури фінансування довгострокових інвестицій. По-друге, конкретні напрями інвестування, їх масштаб, технічні характеристики та галузева приналежність визначають якісні, кількісні та часові параметри проектного грошового потоку.

Слід підкреслити, що перспективний аналіз та оцінка проектних грошових потоків займають центральне місце у загальному процесі інвестиційного аналізу. Від точності та об'єктивності отриманих результатів, по суті, залежить успішність реалізації запланованих інвестиційних проектів.

Блок 3 передбачає здійснення роботи з оцінювання ефективності інвестиційної політики банку в цілому. Як зазначалося раніше, ефективність інвестиційної політики найдоцільніше визначати через співвідношення ризику та дохідності як окремих інвестиційних активів, так і всього інвестиційного

портфеля. Це дозволяє оцінити, чи забезпечує очікуваний рівень ефективності портфеля компенсацію відповідного ризику.

Ризик будь-якого портфеля банківської установи, зокрема кредитного або портфеля цінних паперів, найбільш адекватно оцінюється через розрахунок резерву під нестандартну (проблемну) заборгованість — частину резерву, сформованого за активами з відповідним рівнем резервування. Фактично цей показник відображає суму коштів, ймовірно недоотриманих банком. Інформаційною базою для проведення таких розрахунків слугують дані аналітичного обліку [52].

Слід зауважити, що під інвестиційним портфелем банку розуміється сукупність усіх його вкладень в інвестиційні активи, до яких належать: кредити, надані на інвестиційні цілі (K_i); вкладення банку в цінні папери, що утримуються в портфелі до погашення (ЦПп); а також інвестиції банку в асоційовані та дочірні компанії (ЦПадк).

Рівень ризику інвестиційного портфеля (IR) доцільно визначати як відношення розрахункового значення резерву за інвестиційними вкладеннями (R) до загальної вартості інвестиційного портфеля, виражене у відсотках[45]:

$$IR = \frac{R}{K_i + \text{ЦПп} + \text{ЦПадк}} \times 100\%, \quad (1.1)$$

Зв'язок між очікуваною дохідністю та ризиком інвестиційного портфеля досліджується за допомогою моделі оцінки дохідності фінансових активів (CAPM). Ця модель була запропонована В. Шарпом на основі теорії вибору ефективного портфеля фінансових інвестицій, розробленої Гаррі Марковіцем у 1950-х роках. Подальше вдосконалення моделі здійснювали такі науковці, як Р. Трейнор, Дж. Літнер, М. Дженсен та інші.

Згідно з ключовими положеннями моделі CAPM, дохідність портфеля активів (d_p) визначається як функція трьох змінних: системного ризику портфеля (Z_p), очікуваної дохідності ринкового (ризикового) портфеля (d_m) та ставки доходу безризикових активів (d_0). Взаємозв'язок між очікуваною дохідністю та ризиком відображається наступною формулою [45]:

$$Dp = do + \beta p \times (dm - do). \quad (1.2)$$

Враховуючи специфіку банківської інвестиційної діяльності в Україні, необхідно розраховувати дохідність інвестиційного портфеля банку як середньозважену величину між дохідностями та обсягами окремих видів інвестиційних активів за формулою [45]:

$$d = \frac{(d_{ik} \times IK) + (d_{цпп} \times ЦПп) + (d_{адк} \times ЦП_{адк})}{K_i + ЦПп + ЦП_{адк}}, \quad (1.3)$$

де d – дохідність інвестиційного портфеля банку; $d_{IK}, d_{цпп}, d_{цп_{адк}}$ – відповідно дохідність вкладень в інвестиційні кредити, цінні папери до погашення, інвестиції в асоційовані та дочірні компанії.

Для визначення ефективності диверсифікованого портфеля слід скористатися: коефіцієнтом Трейнора (kT) [45]:

$$kT = \frac{d_p - d_0}{\beta}, \quad (1.4)$$

де d_p - дохідність портфеля інвестора за період, що аналізується; d_0 - середня безризикова ставка за той самий період.

А за коефіцієнтом Шарпа (kS) можна врахувати як систематичний, так і несистематичний ризики, властиві портфелю фінансових активів.

$$kS = \frac{d_p - d_0}{\sigma_p}, \quad (1.5)$$

де σ_p - стандартне відхилення дохідності портфеля банку.

Оскільки несистематичний ризик може бути зменшений шляхом диверсифікації портфеля активів, для широкодиверсифікованого портфеля цей вид ризику практично відсутній. Тому коефіцієнт Шарпа доцільно застосовувати для оцінки ефективності недиверсифікованого портфеля фінансових інвестицій банку.

З економічної точки зору перевищення дохідності портфеля над безризиковою ставкою представляє премію за ризик, який банк приймає на себе при придбанні відповідних активів під час формування портфеля. При цьому слід зазначити, що у показниках ефективності, що використовуються в портфельній теорії, обов'язково враховується інвестиційний ризик, тобто ймовірність

недоотримання доходу за портфельними активами.

Коефіцієнт ефективності інвестиційної політики банку доцільно визначати за наступною формулою [45]:

$$ЕІП = \frac{\frac{\sum_{i=1}^n d_i \times IA_i}{\sum IA} - d_0}{IR} \quad (1.6)$$

де ЕІП - коефіцієнт ефективності інвестиційної політики банку; IR - показник ризику інвестиційного портфеля, розрахований за формулою 1; d_0 - ставка без ризику; d_i - дохідність відповідного виду інвестиційного активу; $\sum IA$ - загальний обсяг інвестиційних активів; IA_i - обсяг відповідного виду інвестиційного активу.

Коефіцієнт ефективності інвестиційної політики банку та показник дюрації інвестиційного портфеля можуть застосовуватися як у перспективному, так і в ретроспективному аналізі (блок 4). Перспективний аналіз проводиться на етапі формування інвестиційного портфеля банку і дозволяє порівняти ефективність різних варіантів розподілу інвестиційних ресурсів. Крім того, цей підхід може бути використаний для формування портфеля заданої якості шляхом встановлення внутрішнього ліміту ефективності інвестиційних операцій – граничного рівня, нижче якого вкладення банку в інвестиційні активи вважаються недоцільними. В результаті здійснюється формування оптимального інвестиційного портфеля з точки зору співвідношення доходності та ризику.

Ретроспективний аналіз дозволяє оцінити результати управління інвестиційним портфелем банку у порівнянні з очікуваними (плановими) значеннями коефіцієнтів ефективності, а також з показниками діяльності інших банків. На основі результатів ретроспективного аналізу визначається динаміка ефективності інвестиційної політики та її відповідність загальній стратегії банку.

Висновки до розділу 1

Узагальнюючи основні результати представленого у першому розділі кваліфікаційної роботи, слід відзначити наступне:

1.Сучасні комерційні банки активно залучаються до ринку цінних паперів,

здійснюючи операції з борговими, пайовими та похідними інструментами, що дозволяє диверсифікувати доходи, підвищувати прибутковість та зміцнювати конкурентні позиції.

Банківська діяльність на ринку цінних паперів охоплює емісійну, інвестиційну, брокерську та депозитарну функції, управління портфелями та активами і пасивами, що забезпечує контроль ризиків і фінансову стабільність. Водночас українські банки характеризуються низькою активністю та обмеженою капіталізацією ринку, що потребує вдосконалення інвестиційного менеджменту та розробки нових продуктів.

2. Формування інвестиційного портфеля залежить від вибору об'єктів інвестування та типу ринку. Пасивні стратегії забезпечують стабільність доходу та ризику через диверсифікацію, тоді як активні передбачають ротацію активів та прогнозування ринкової динаміки для підвищення доходності. Ефективність управління оцінюється за показниками доходності, ризику та ліквідності, із урахуванням впливу на регулятивний капітал і безпеки основного капіталу.

3. Методика оцінки ефективності базується на портфельній теорії та включає коефіцієнти Шарпа, Трейнора, альфа-коефіцієнти та показники дюрації для різних типів портфелів. Використання моделей CAPM і середньозваженої доходності дозволяє комплексно оцінити результативність інвестиційної діяльності, оптимізувати структуру портфеля та забезпечити баланс між прибутковістю і безпекою капіталу.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЕМ ЦІННИХ ПАПЕРІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ (НА ПРИКЛАДІ БАНКУ АТ «ОЩАДБАНК»)

2.1. Загальна характеристика комерційної діяльності банку АТ «Ощадбанк»

Практичні аспекти оцінювання ефективності формування та управління портфелем цінних паперів комерційного банку представимо на прикладі банку АТ «Ощадбанк», який є одним із лідерів банківського ринку України.

Досліджуваний комерційний банк АТ «Ощадбанк» позиціонується як інклюзивна всеукраїнська банківська установа, діяльність якої ґрунтується на високих етичних стандартах та довірі клієнтів. Він виступає банком першого вибору завдяки впровадженню сучасних продуктів і послуг, спрямованих на підтримку населення та розвиток бізнесу.

Банківська установа відіграє значущу роль у забезпеченні сталого економічного розвитку, дотримуючись провідних практик ESG, реалізуючи цілі зацікавлених сторін, приділяючи постійну увагу розвитку персоналу, впровадженню інновацій та підвищенню ефективності діяльності.

До основних продуктів роздрібного сегмента діяльності АТ «Ощадбанк» належать такі групи: пасивні продукти, що включають строкові депозити, зарплатні проєкти, пенсійні та соціальні рахунки, спеціальні поточні рахунки та дебетові картки, у тому числі цифрові; активні продукти, серед яких автокредитування, споживче та іпотечне кредитування, кеш-кредити, кредитні картки, а також державні програми стимулювання придбання житла й енергоефективних товарів; продукти, що формують комісійний і торговельний дохід, зокрема торговий та інтернет-еквайринг, платежі фізичних осіб, внутрішні й міжнародні перекази, оренда індивідуальних сейфів, валютно-обмінні операції та операції з банківськими металами; соціально орієнтовані виплати, включаючи соціальні трансфери та виплати з державних фондів; додаткові сервіси, до яких відносяться система дистанційного банківського обслуговування «Мобільний

Ощад», кваліфікований електронний підпис, сервіс безкоштовного бізнес-дзвінка до контакт-центру через месенджер Viber та послуга відеодзвінка.

В сучасних умовах досліджуваний комерційний банк АТ «Ощадбанк» функціонує як універсальна банківська установа, стратегічними пріоритетами якої є розвиток роздрібного сегмента, а також обслуговування мікро-, малого та середнього бізнесу (ММСБ) при збереженні вагомих позицій у корпоративному секторі.

Станом на кінець 2024 року структура активів банку АТ «Ощадбанк» характеризується таким розподілом: інвестиційний портфель становить 53%, чистий кредитний портфель – 26%, інші активи – 21%. У складі кредитного портфеля домінує заборгованість корпоративних клієнтів (58%), частка кредитів фізичним особам дорівнює 19%, тоді як позики суб'єктам ММСБ формують 23%.

Структура портфеля строкових депозитів свідчить про його орієнтованість переважно на кошти фізичних осіб, які становлять 79% від загального обсягу. Внески клієнтів ММСБ формують 8%, тоді як частка корпоративного сегмента становить 13%. Основними джерелами процентних доходів банку залишаються кредитування юридичних осіб та інвестиції у фінансові інструменти, зокрема цінні папери [31-32].

Рейтингова оцінка комерційного банку АТ «Ощадбанк» за даними міжнародних агентств у 2024 році представлено у табл.2.1.

Результати рейтингової оцінки АТ «Ощадбанк» свідчать про збереження високої довіри до банку на внутрішньому ринку, що підтверджується довгостроковим рейтингом AA(ukr) за національною шкалою з прогнозом «стабільний» і відображає сильні конкурентні позиції установи в Україні та наявність державної підтримки.

Водночас міжнародні рейтинги Fitch та Moody's залишаються на рівні CCC–Саа3, характеризуючи при цьому підвищені ризики та обмежену кредитоспроможність банку в іноземній валюті. Така ситуація зумовлена насамперед макроекономічними та геополітичними чинниками, які негативно впливають на оцінку українських фінансових інститутів у глобальному вимірі.

Рейтингові оцінки Ощадбанку за даними міжнародних
агентств (станом на 2024 рік)

Рейтингова категорія	Значення	Примітки / дата перегляду
Довгостроковий рейтинг за національною шкалою	AA(ukr)	Moody's Investors Service, 06.03.2024; прогноз – стабільний
Довгостроковий рейтинг дефолту емітента в іноземній валюті	CCC	Fitch Ratings, 23.09.2024
Довгостроковий рейтинг дефолту емітента в національній валюті	CCC+	Fitch Ratings, 23.09.2024
Короткостроковий рейтинг дефолту емітента в іноземній валюті	C	Fitch Ratings, 23.09.2024
Підтримка держави	ns	Fitch Ratings, 23.09.2024
Рейтинг стійкості	ccc	Fitch Ratings, 23.09.2024
Базова оцінка кредитоспроможності (BCA)	ca	Moody's, 06.03.2024
Рейтинг довгострокових депозитів у національній валюті	Caa3	Moody's, 06.03.2024
Рейтинг довгострокових депозитів в іноземній валюті	Caa3	Moody's, 06.03.2024
Довгостроковий рейтинг ризику контрагента	Caa3	Moody's, 06.03.2024
Рейтинг довгострокових пріоритетних незабезпечених зобов'язань	Caa3	Moody's, 06.03.2024
Рейтинг за національною шкалою	Caa2.ua	Moody's, 06.03.2024

Джерело: складено автором за даними [32]

Загалом рейтингова оцінка банку АТ «Ощадбанк» у 2024 році демонструє суперечливу динаміку: стійкі позиції та довіра на внутрішньому ринку поєднуються з низькими показниками міжнародної кредитоспроможності, при цьому підкреслює залежність банку від зовнішніх ризиків і потребу у подальшому зміцненні фінансової стабільності.

Організаційна структура АТ «Ощадбанк» (рис. 2.1) побудована на засадах централізації та вертикальної ієрархії управління, що сприяє забезпеченню дієвого контролю, узгодженості управлінських рішень і раціоналізації бізнес-процесів на всіх рівнях функціонування банківської установи.

Аналізуючи структуру управління необхідно відзначити наявність центрального апарату на чолі із керуючим банком, комітетом із управління активами та пасивами, фінансового комітету, комітету тарифної та продуктової

політики, кредитного комітету, департаменту внутрішнього аудиту, комітету із конкурсних торгів.

Рисунок 2.1. Організаційна структура управління банком АТ «Ощадбанк»

Джерело: складено автором за даними [31]

В структурі управління необхідно відзначити наявність філій (обласні управління, головне управління по м.Києву та Київській області – 25 установ; філії-відділення – 226 установ; територіально відокремлені безбалансові відділення – 5745 установ).

Аналізуючи структуру управління АТ «Ощадбанк» необхідно відзначити те, що воан характеризується централізованою моделлю та чіткою вертикальною

ієрархією, що забезпечує ефективний контроль, узгодженість управлінських рішень і оптимізацію бізнес-процесів. Система корпоративного управління представлена центральним апаратом на чолі з керуючим банком та низкою спеціалізованих комітетів, зокрема з управління активами і пасивами, фінансовим, тарифної та продуктової політики, кредитним, а також департаментом внутрішнього аудиту та комітетом із конкурсних торгів. Така структура сприяє підвищенню прозорості діяльності, зниженню ризиків і забезпеченню збалансованості управлінських рішень. Важливим елементом є розгалужена мережа регіональних підрозділів, яка включає 25 обласних управлінь, 226 філій-відділень та 5745 безбалансових відділень, дозволяючи банку підтримувати масштабне покриття на території України та ефективно обслуговувати клієнтів у різних регіонах.

Подальший аналіз зосереджено на дослідженні ключових показників комерційної діяльності АТ «Ощадбанк» у динаміці за 2022–2024 рр., узагальнені результати якого подано у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Основні показники комерційної діяльності банку АТ «Ощадбанк»
за період 2022-2024 рр., тис.грн.

Показник	Роки			Відхилення (+;-)	
	2022	2023	2024	Відхилення 2024–2022	Відхилення 2024–2023
1	2	3	4	5	6
Активи	269189189	346473953	428513334	+82039381	+159324145
Грошові кошти та їх еквіваленти	28357170	65850018	68331662	+2481644	+39974492
Кредити, надані клієнтам	83215595	89109019	111082518	+21973499	+27866923
Інші фінансові активи	1249832	667567	502245	–165322	–747587
Інші нефінансові активи	3235637	3230175	5814393	+2584218	+2578756
Зобов’язання	247024912	317765085	393902454	+76137369	+146877542
Кошти банків	543326	366363	185582	–180781	–357744
Рахунки клієнтів	233940324	302972637	377177262	+74204625	+143236938
Забезпечення	1179977	939501	1284526	+345025	+104549

1	2	3	4	5	6
Власний капітал	22164277	28708868	34610880	+5902012	+12446603
Акціонерний капітал	49724980	49724980	49724980	0	0
Непокритий збиток	(29779680)	(23892086)	(17294605)	+6597481	+12485075
Процентні доходи	22543913	32593139	43955805	+11362666	+21411892
Процентні витрати	(7557921)	(13860769)	(19634212)	-5773443	-12076291
Чистий процентний дохід	14985992	18732370	24321593	+5589223	+9335601
Комісійний дохід	9386603	12025315	12930880	+905565	+3544277
Комісійні витрати	(3454371)	(5382718)	(6164063)	-781345	-2709692
Операційні доходи	15227874	24330431	37332276	+13001845	+22104402
Чистий прибуток	639803	5978260	7893179	+1914919	+7253376

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності банку АТ «Ощадбанк» представленої у додатках В-Г

Аналіз основних показників комерційної діяльності АТ «Ощадбанк» за період 2022–2024 рр. свідчить про позитивну динаміку розвитку банку та зростання його фінансових результатів.

Обсяг активів банку АТ «Ощадбанк» за три роки збільшився з 269,2 млрд грн у 2022 р. до 428,5 млрд грн у 2024 р. і становить приріст 159,3 млрд грн порівняно з 2023 р. і 82,0 млрд грн порівняно з 2022 р. Основним фактором зростання стало збільшення кредитного портфеля клієнтів, який у 2024 р. досяг 111,1 млрд грн, що на 27,9 млрд грн більше, ніж у 2023 р., та на 21,97 млрд грн порівняно з 2022 р.

Поряд із цим, обсяг грошових коштів та їх еквівалентів збільшився до 68,3 млрд грн у 2024 р., що на 39,97 млрд грн більше ніж у 2023 р., відображаючи зростання ліквідності даного банку. Одночасно обсяг інших фінансових активів зменшився до 0,5 млрд грн у 2024 р., засвідчуючи оптимізацію портфеля та концентрацію ресурсів на більш ефективних інструментах.

Зобов'язання банку зросли з 247,0 млрд грн у 2022 р. до 393,9 млрд грн у 2024 р., що на 146,9 млрд грн більше, ніж у 2023 р. і на 76,1 млрд грн порівняно з 2022 р. Основним джерелом фінансування залишаються кошти клієнтів, які у

2024 р. становили 377,2 млрд грн, забезпечуючи 95,7% загальних зобов'язань. Збільшення власного капіталу до 34,6 млрд грн у 2024 р. (+12,4 млрд грн порівняно з 2023 р. та +5,9 млрд грн порівняно з 2022 р.) відображає підвищення фінансової стійкості банку.

Фінансові результати діяльності демонструють значне зростання доходів. Процентні доходи зросли до 43,96 млрд грн у 2024 р., що на 21,41 млрд грн більше, ніж у 2023 р. і на 11,36 млрд грн порівняно з 2022 р. Водночас процентні витрати збільшилися до 19,63 млрд грн (+12,08 млрд грн порівняно з 2023 р.), однак чистий процентний дохід зріс до 24,32 млрд грн, що на 9,34 млрд грн більше, ніж у 2023 р.

Комісійні доходи збільшилися до 12,93 млрд грн (+3,54 млрд грн порівняно з 2023 р.), а комісійні витрати – до 6,16 млрд грн, що забезпечило зростання чистого комісійного доходу даного банку.

Загалом операційні доходи банку у 2024 р. досягли 37,33 млрд грн, що на 22,10 млрд грн перевищує показник 2023 р. і на 13,0 млрд грн перевищує рівень 2022 р., засвідчуючи стабільне нарощування прибутковості та ефективності комерційної діяльності банку АТ «Ощадбанк».

В цілому, аналіз фінансових показників комерційної діяльності АТ «Ощадбанк» за 2022–2024 рр. свідчить про стійке зростання активів банку, що зумовлено розширенням кредитного портфеля та збільшенням грошових коштів, що підвищує ліквідність та ефективність управління ресурсами. Зобов'язання банку зростають пропорційно активам, при цьому основним джерелом фінансування залишаються кошти клієнтів, що свідчить про збереження довіри до установи та стабільність депозитної бази. Власний капітал банку поступово збільшується, що сприяє зміцненню фінансової стійкості та підвищенню здатності протистояти ризикам. Дохідність банку зростає як за рахунок процентних доходів, так і комісійних надходжень, що відображає ефективність комерційної діяльності та позитивну динаміку прибутковості установи. Загалом, результати дослідження підтверджують стабільний розвиток АТ «Ощадбанк» та

його здатність забезпечувати фінансову стійкість і нарощувати операційні показники в умовах економічної та ринкової нестабільності.

2.2. Оцінка стану, структури та динаміки портфелю цінних паперів комерційного банку

Аналізуючи стан та динаміку операцій комерційного банку АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр. із цінними паперами необхідно відмітити наявність інвестиційних цінних паперів відображених за справедливою вартістю, наявні до продажу та до їх погашення (таблиця 2.36).

Таблиця 2.3

Стан та динаміка операцій комерційного банку АТ «Ощадбанк» із цінними паперами за період 2022-2024 рр.

Показники	Роки			Відхилення (+;-)		
	2022	2023	2024	2023/ 2022	2024/ 2023	2024/ 2022
Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю, з відображенням переоцінки як прибутку або збитку	2995995	3380399	5925271	384404	2544872	2929276
ОВДП	2714993	3276190	5925271	561197	2649081	3210278
Облігації українських підприємств	281002	104209	0	- 176793	-104209	-281002
Інвестиційні цінні папери, утримуванні до погашення	0	0	0	0	0	0
ОВДП	0	0	0	0	0	0
Інвестиційні цінні папери наявні для продажу	1172	1172	0	0	-1172	-1172
Акції українських підприємств	2252	2257	2257	5	0	5
Резерв під зменшення корисності	1080	1085	2257	5	1172	1177
Всього інвестиційні операції із цінними паперами комерційного банку	2997167	3381571	5925271	384404	2543700	2928104

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності банку АТ «Ощадбанк»

Протягом досліджуваного періоду спостерігаються значні зміни у структурі портфеля цінних паперів АТ «Ощадбанк». Зокрема, відзначається стабільне зростання обсягу інвестиційних цінних паперів, оцінених за справедливою вартістю з відображенням переоцінки у складі прибутку або збитку. За період 2022–2023 рр. обсяг таких цінних паперів збільшився на 384,4 млн грн, тоді як у 2023–2024 рр. приріст становив 2544,9 млн грн.

Відповідно, за весь досліджуваний період 2022–2024 рр. інвестиційний портфель банку зріс на 2929,3 млн грн. (рис.2.2). Зростання обсягу цінних паперів за даний період свідчить про активну політику банку АТ «Ощадбанк» у сфері інвестування, спрямовану на диверсифікацію портфеля, підвищення доходності активів та оптимізацію структури фінансових інструментів, що відображає прагнення до підвищення фінансової стабільності та прибутковості комерційної діяльності.

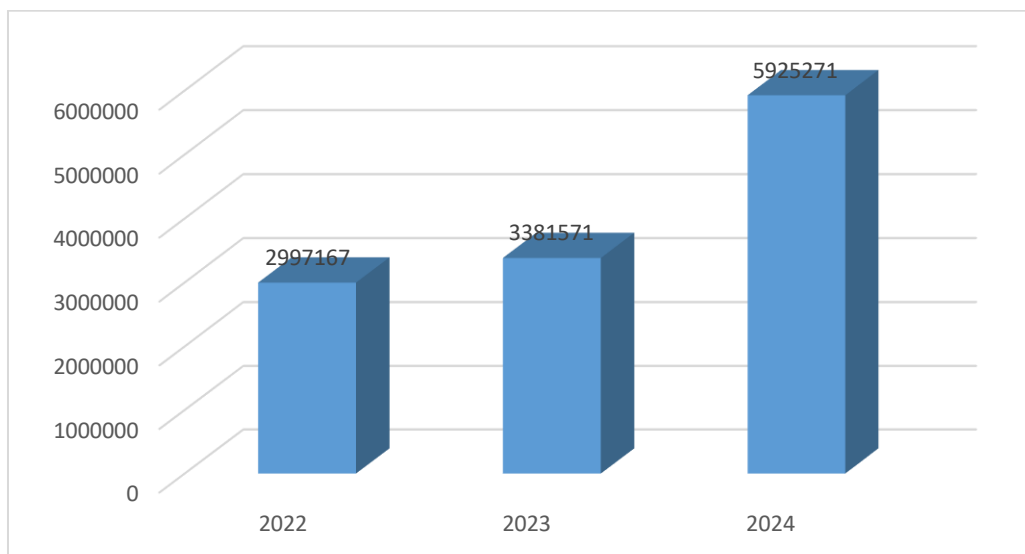

Рисунок 2.2. Динаміка зміни розміру інвестиційних цінних папери комерційного банку АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр.

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності банку АТ «Ощадбанк»

Зростання інвестиційного портфеля АТ «Ощадбанк» у період 2022–2024 рр. відбувалося переважно за рахунок збільшення обсягу облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) на 3210,3 млн грн. Одночасно спостерігалось зниження обсягу отриманих облігацій вітчизняних підприємств із 281,0 млн грн

у 2022 р. до 104,2 млн грн у 2023 р.

У 2024 р. відбулося повне погашення облігацій вітчизняних підприємств, внаслідок чого інвестиційний портфель банку сформувався виключно за рахунок ОВДП (рис.2.3). Така зміна структури портфеля свідчить про концентрацію інвестицій у більш надійних державних цінних паперах, що підвищує стабільність та прогнозованість доходності інвестиційного портфеля досліджуваного банку.

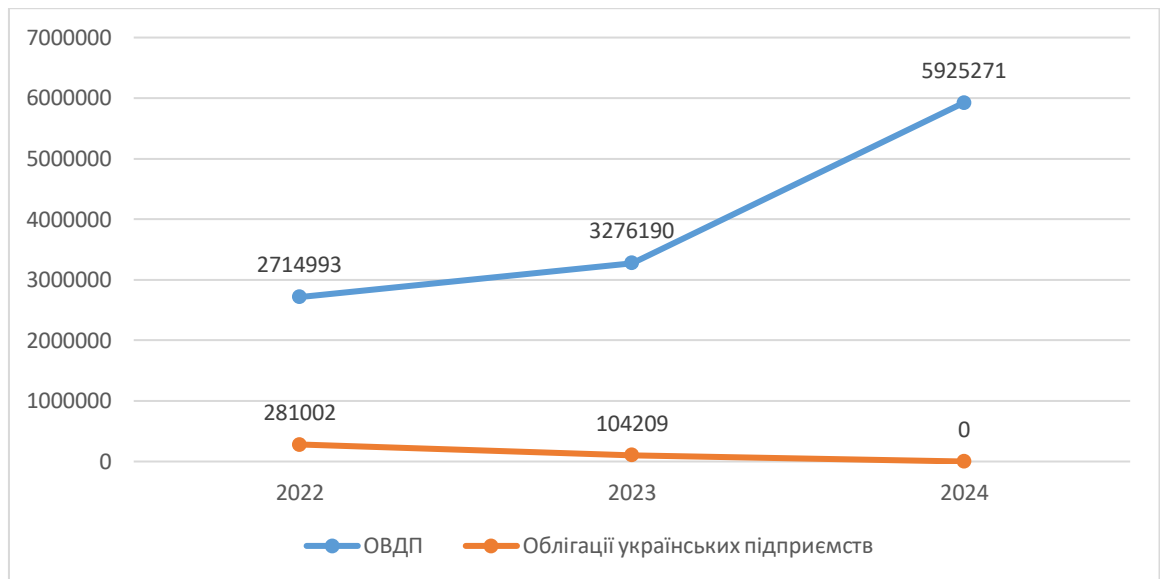

Рисунок 2.3. Динаміка зміни ОВДП та облігацій вітчизняних підприємств у інвестиційному портфелі АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр.

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності банку АТ «Ощадбанк»

Упродовж останніх років АТ «Ощадбанк» здійснює активне інвестування фінансових ресурсів у операції на фондовому ринку. Зокрема, у 2022 році обсяг придбаних акцій українських підприємств становив 2,252 млн грн, а у 2023 році – 2,257 млн грн, що відповідає приросту на 5 тис. грн за зазначений період. Стан та динаміку інвестиційних операцій банку на фондовому ринку представлено на рис. 2.4.

Узагальнений аналіз показників інвестиційних операцій АТ «Ощадбанк» із цінними паперами свідчить про їх суттєве зростання протягом останніх років. Так, за період 2022–2024 рр. обсяг здійснених операцій збільшився на 2 928,1 млн грн – з 2 997,2 млн грн у 2022 році до 5 925,3 млн грн у 2024 році. Динаміка

показника відображає активізацію банку у сфері інвестиційних операцій та свідчить про нарощування фінансових ресурсів у цінні папери як інструмент підвищення доходності та диверсифікації портфеля активів.

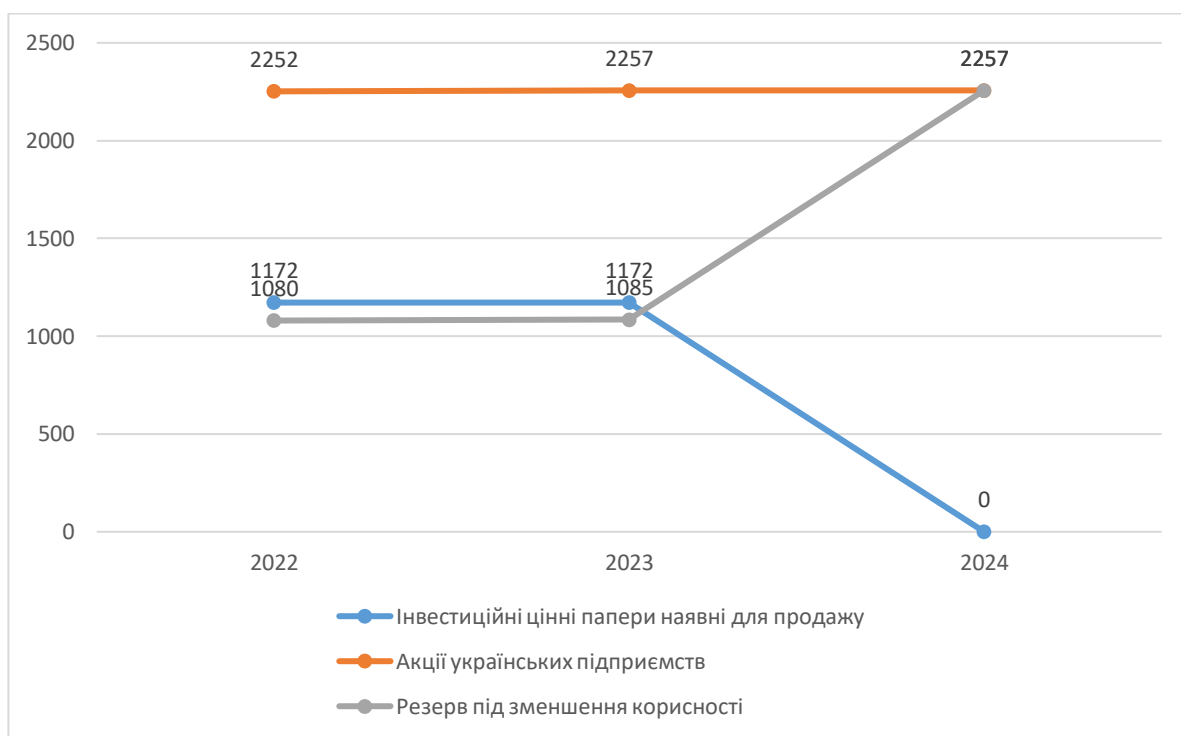

Рисунок 2.4. Стан та динаміка інвестиційних операцій комерційного банку
АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр.

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності банку АТ «Ощадбанк»

Аналізуючи структуру інвестиційного портфелю комерційного банку АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр. необхідно відмітити переважання в цьому – ОВДП, при цьому показник питомої ваги зменшується (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4

Стан, структура та динаміка інвестиційного портфелю комерційного банку
АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр.

Показник	2022		2023		2024		Відхилення (+;-)		
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	Δ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ОВДП	2714993	90,55	3276190	96,85	5925271	100	3210278	118,24	9,45

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Облігації українських підприємств	281002	9,37	104209	3,08	0	0	-281002	-100	-9,37
Акції українських підприємств	2252	0,08	2257	0,07	0	0	-2252	-100	-0,08
Всього цінних паперів	2998247	100	3382656	100	5925271	100	2927024	97,62	0

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності банку АТ «Ощадбанк»

За період 2022-2024 рр. спостерігається переорієнтація інвестиційного портфеля комерційного банку АТ «Ощадбанк» із наявності акцій та облігацій українських підприємств і найбільшої частки ОВДП до повної частки ОВДП (100%) у 2024 році.

В структурі інвестиційного портфелю банку АТ «Ощадбанк» була найбільша частка ОВДП, котра становила 90,55% у 2022 році та 96,85% у 2023 році (рис.2.5 і 2.6).

Рисунок 2.5. Структура інвестиційного портфелю комерційного банку АТ «Ощадбанк» у 2022 році

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності банку АТ «Ощадбанк»

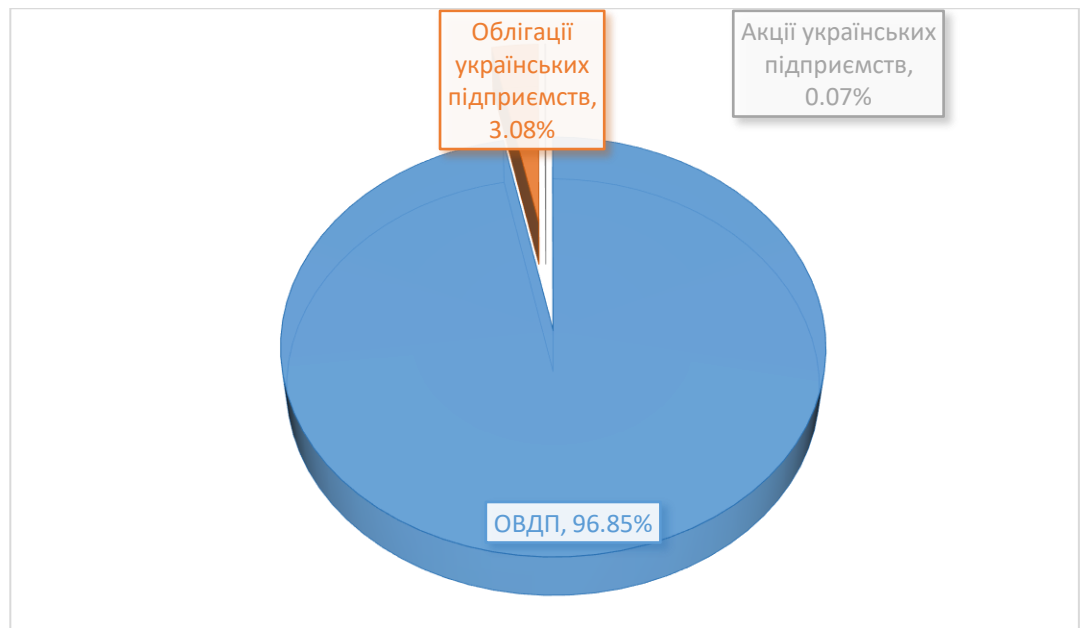

Рисунок 2.6. Структура інвестиційного портфелю комерційного банку АТ «Ощадбанк» у 2023 році

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності банку АТ «Ощадбанк»

Аналіз структури цінних паперів АТ «Ощадбанк» за досліджуваний період демонструє зміни у співвідношенні основних інструментів інвестиційного портфеля. Зокрема, спостерігається збільшення частки облігацій внутрішньої державної позики на 9,45%, водночас зменшуються облігації українських підприємств на 9,37% та акції українських підприємств на 0,08%. Загалом вартість цінних паперів у портфелі банку за період зросла на 2 927,0 млн грн, що відповідає приросту на 97,62%.

Структурні зміни інвестиційного портфеля відображають зростання частки ОВДП та одночасне скорочення або повну відсутність облігацій і акцій вітчизняних підприємств у звітному періоді. Така концентрація інвестицій у державних цінних паперах підвищує надійність портфеля та стабільність доходності, однак негативно впливає на його диверсифікацію. Відсутність достатньої різноманітності фінансових інструментів обмежує можливості банку реалізовувати стратегії підвищення якості інвестиційного портфеля та зменшує потенціал для отримання додаткового доходу від більш ризикових, але високоприбуткових інструментів.

Таким чином, сучасна структура інвестиційного портфеля АТ «Ощадбанк» свідчить про пріоритет стабільності над диверсифікацією, що є важливим фактором у контексті управління ризиками та забезпечення фінансової стійкості банку.

2.3. Аналіз ефективності управління портфелем цінних паперів комерційного банку

Проаналізувавши стан та структуру інвестиційного портфелю, слід відмітити, що важливого значення набуває комплексна оцінка ефективності реалізації інвестиційних операцій даного банку із цінними паперами.

Перш за все здійснимо дослідження узагальнюючі показники оцінки масштабів інвестиційної діяльності комерційного банку АТ «Ощадбанк», котрі можна поділити на дві складові – показники загальної оцінки масштабів інвестиційної діяльності банку та показники дохідності операцій із цінними паперами.

Здійснимо аналіз показників загальної оцінки масштабів інвестиційної діяльності АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр., дані оцінки представимо в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Показники загальної оцінки масштабів інвестиційної діяльності
комерційного банку АТ «Ощадбанк»
за період 2022-2024 рр.

Показник	Роки			Відхилення (+;-)		
	2022	2023	2024	2023/ 2022	2024/ 2023	2024/ 2022
Питома вага інвестиційних активів в загальних активах, коеф.	0,056	0,059	0,088	0,003	0,029	0,032
Коефіцієнт інвестування у цінні папери (Н11), коеф.	0,083	0,355	0,217	0,272	-0,138	0,134
Норматив загальної суми інвестування (Н12), коеф.	0,002	0,001	0	-0,001	-0,001	-0,002

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності банку АТ «Ощадбанк»

Розрахувавши питому вагу інвестиційних активів в загальних активах комерційного банку необхідно відмітити те, що їх питома вага збільшується протягом досліджуваного періоду, зокрема показник базового періоду (2022 року показник становив 5,6% і збільшується до значення показника 5,9% у 2023 році та 8,8%, що обумовлює динаміку до зростання темпу зміни інвестиційних операцій комерційного банку, зокрема за період 2022-2023 рр. темп зростання становив 0,3% (зростання питомої ваги), а за період 2023-2024 рр. показник зріс на 3,2%. Зростання інвестиційних активів в загальних активах свідчить про збільшення обсягів вкладень через реалізацію інвестиційних операцій комерційного банку.

Наступним етапом стане оцінка нормативу загальної суми інвестування (Н12), який визначається як відношення загальної суми коштів, що інвестуються на придбання акцій різних юридичних осіб до загального підсумку (регулятивний капітал + цінні папери в банку для інвестицій + вкладення в асоційовані та дочірні компанії)[27, с.59].

Незначне значення даного показника свідчить про зниження частки вкладення у акції українських підприємств в загальній структурі інвестиційних вкладень комерційного банку, зокрема показник у 2022 році становив 0,002 пункти, у 2023 році складав 0,001 пункт, у звітному 2024 році вкладень в акції вітчизняних підприємств не відбувалося.

Здійснивши дані розрахунки необхідно відмітити, що на інвестиційну активність банків, в тому числі і комерційного банку АТ «Ощадбанк» впливають зовнішні та внутрішні чинники. Серед зовнішніх чинників науковці виділяють макроекономічні, нормативно-правові, регулятивні та фінансово-економічні.

Серед макроекономічних чинників, насамперед, це фаза економічного циклу, в якій перебуває економіка країни; соціально-економічна і політична ситуація у країні; рівень корупції та бюрократії; тіньова економіка; структура і стабільність банківської системи; рівень, динаміка та коливання доходів юридичних і фізичних осіб; рівень інфляції; стан фінансового ринку, попит і пропозиція на інвестиційні ресурси тощо. Зокрема, слід зазначити, що важливе

значення має фаза економічного циклу, в якій перебуває економіка країни, оскільки в період незадовільної загальноекономічної ситуації у країні (кризи) знижуються доходи підприємницьких структур, що, у свою чергу, призводить до скорочення прибутковості банківської інвестиційної діяльності, зниження ліквідності та надійності банку в цілому [13, с.132].

Нестабільна соціально-економічна і політична ситуація у країні сприяє поширенню негативних, «панічних» настроїв у суспільстві, провокує соціальну напруженість, невпевненість у стратегічній економічній політиці держави.

Суттєво впливають на результати банківського інвестиційного кредитування й рівень, динаміка та коливання доходів юридичних і фізичних осіб, зокрема їх здатність і стимули до нагромадження, що визначає можливості цих суб'єктів щодо погашення кредитів.

Ще однією важливою групою чинників впливу є нормативно-правові і регулятивні. Зокрема, це законодавче і нормативно-правове забезпечення інвестиційної діяльності; політика оподаткування доходів від кредитно-інвестиційних операцій; державна бюджетна політика; грошово-кредитна політика НБУ; підпорядкованість державним програмам макроекономічної стабілізації тощо. Безумовно, численна кількість, суперечливість, мінливість та нечіткість змісту українського законодавства, що регулює кредитно-інвестиційну сферу; відсутність єдиного кодифікованого акта з банківської діяльності зумовлюють низьку інвестиційну активність банків у сфері кредитування [1, с.103].

Фактично одні й ті ж правові документи містять статті, які припиняють чи скасовують дію попереднього документа в повному обсязі, у тому числі й щодо гарантій від зміни законодавства. Українська банківська система потребує комплексних законодавчих змін, які б гарантували беззастережний захист прав кредитора та оперативне функціонування механізмів щодо реалізації кредитором своїх прав, зокрема щодо реалізації застави та інших видів кредитного забезпечення тощо.

Низьку інвестиційну активність банків у сфері кредитування зумовлює й неефективна політика оподаткування доходів від кредитно-інвестиційних операцій.

Окрім зовнішніх чинників, на формування і реалізацію інвестиційної політики впливають ще й внутрішні чинники, що безпосередньо пов'язані з діяльністю банків. Серед них слід виокремити: економічні, організаційні, управлінські, кадрові та чинники безпеки.

Вплив фінансово-економічних чинників проявляється через рівень процентних ставок, стан взаємних платежів, стан платоспроможного попиту, наявність чи відсутність гарантії повернення кредиту та ліквідної застави, рівень прозорості ринку капіталу, ступінь ризику кредитування інвестиційної діяльності, рівень складності вимог банків до забезпеченості інвестиційних кредитів тощо[31, с.133].

До економічних чинників належать капіталізація банків, обсяг, структура та стабільність ресурсної бази, рівень прибутковості банків, обсяг і структура кредитно-інвестиційного портфеля, рівень складності процедури отримання інвестиційного кредиту тощо.

Не останню роль відіграють управлінські та кадрові чинники, вплив яких проявляється через рівень менеджменту, управління ризиками (диверсифікація, страхування, лімітування), управління кредитно-інвестиційним портфелем, персонал банку тощо.

Серед чинників безпеки важливе місце посідає довіра населення до банківської системи, система фінансового моніторингу банківської діяльності, система страхування депозитів, оскільки від цього значною мірою залежить стабільність інвестиційного потенціалу банку. Внаслідок низького рівня довіри населення до вітчизняної банківської системи та національної валюти значна частина коштів перебуває поза банками. Частково розв'язати цю проблему можна завдяки створенню надійної системи гарантування вкладів фізичних осіб. Адже гарантування вкладів і довіра населення до банківської системи є взаємопов'язаними чинниками, котрі впливають на її ефективність.

Здійснено розрахунок коефіцієнту інвестування у цінні папери, який розраховується відношенням коштів які інвестуються у цінні папери до загального підсумку (регулятивний капітал + цінні папери в банку для інвестицій + вкладення в асоційовані та дочірні компанії).

Зниження коефіцієнту інвестування в цінні папери у комерційному банку свідчить про зниження активності комерційного банку на інвестиційному ринку, відповідний показник знижується із 0,622 пункти до рівня 0,217 пунктів. Основним чинником виступила переорієнтація банку із інвестиційної діяльності на традиційні комерційні операції банку.

Далі здійснено дослідження основних показників доходності від операцій із цінними паперами комерційного банку АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр. (таблиці 2.6).

Таблиця 2.6

Показники доходності від операцій із цінними паперами комерційного банку АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр.

Показник	Роки			Відхилення (+;-)		
	2022	2023	2024	2023/ 2022	2024/ 2023	2024/ 2022
Коефіцієнт доходності операцій із цінними паперами, коеф.	0,757	0,725	0,746	-0,032	0,021	-0,011
Доходність на 1 грн. активів, коеф.	0,042	0,043	0,041	0,001	-0,002	-0,001
Частка доходів від операцій із цінними паперами, коеф.	0,357	0,325	0,344	-0,032	0,019	-0,013
Дохід на одного працівника відділу цінних паперів, тис.грн. / прац.	103126	122552,6	116573,1	19426,6	-5979,5	13447,1

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності банку АТ «Ощадбанк»

Показники доходності в більшій мірі відображають ефективність реалізації інвестиційних операцій у цінні папери комерційного банку. Перш за все проаналізуємо коефіцієнт доходності операцій із цінними паперами. Отже, протягом досліджуваного періоду спостерігається зростання показника

дохідності операцій із цінними паперами, зокрема у 2022 році дохідність інвестиційних операцій становила 75,7%, то у звітному 2024 році вкладення у інвестиційні цінні папери дали дохідність операцій у розмірі 74,6%.

Таким чином, спостерігається зниження доходності операцій із цінними паперами на 0,011 пунктів протягом усього досліджуваного періоду. Поряд із цим показник є досить високим і обумовлює те, що на 1 грн. володіння цінними паперами банк отримує 74,6 коп. доходу від їх володіння.

Дохідність на 1 грн. активів відображає показник дохідності інвестиційних операцій із цінними паперами комерційного банку на одиницю наявних активів банку. Протягом досліджуваного періоду ефективність інвестування у цінні папери банку збільшується, зокрема показник знижується із 0,042 пункти (4,2%) до значення 0,041 пункти (4,1%).

Зниження доходності операцій із цінними паперами обумовлює зниження ключових показників дохідності від операцій із цінними паперами комерційного банку АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр.

Для визначення питомої ваги доходів від операцій із цінними паперами здійснимо дослідження частки доходів від операцій із цінними паперами комерційного банку, відповідний показник розраховується, як відношення доходів від операцій із цінними паперами до загального обсягу доходів комерційного банку.

Результати проведеного дослідження вказують на те, що частка доходів від інвестиційних операцій у цінні папери комерційного банку знижується, зокрема у 2022 році показник становив 0,357 пункт відповідно 35,7% доходів від інвестиційних операцій у цінні папери, при цьому у 2023 році значення показника знизилося до рівня 0,325 пунктів (32,5%) і у 2024 році значення становило 0,344 (34,4% від загального обсягу доходів банку).

Ключові показники доходності операцій із цінними паперами комерційного банку АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр. представимо на рис.2.6.

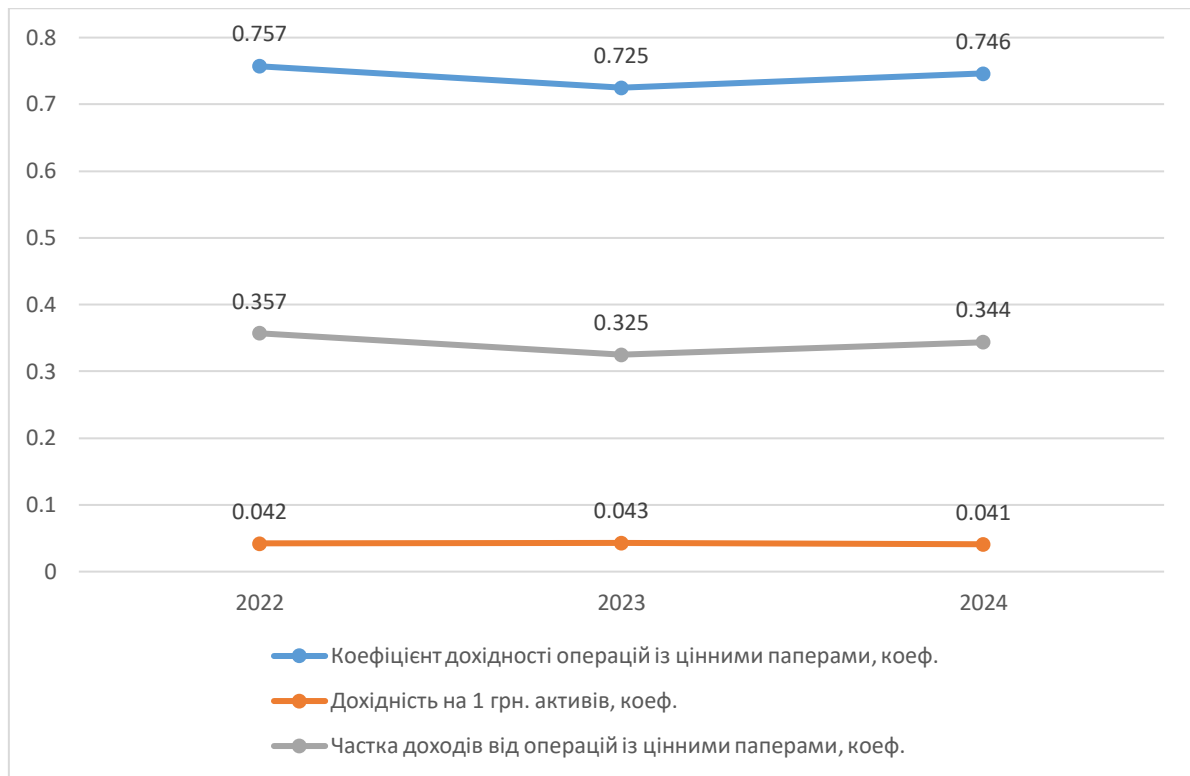

Рисунок 2.6. Показники доходності операцій із цінними паперами комерційного банку АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр.

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності банку АТ «Ощадбанк»

Далі здійснимо дослідження доходності інвестиційних операцій з цінними паперами в комерційного банку на одного працівника відділу, котрий реалізує операції із цінними паперами (менеджменту управління активами).

Отже, протягом досліджуваного періоду знижується доходність від інвестиційних операцій із цінними паперами в комерційного банку на одного працівника відділу з управління активами за останні два роки, відповідний показник знижується із 122552,6 тис.грн. / 1 прац. у 2023 році до рівня 116573,1 тис.грн. / 1 прац. у 2024 році, відповідний показник знижується на 4,9% за період 2023-2024 рр.

Для більш детальнішого дослідження ефективності операцій із цінними паперами комерційного банку АТ «Ощадбанк» використаємо інший інструментарій оцінки, котрий представлений у параграфі 1.3. даного дослідження. Визначимо ефективність інвестиційного портфелю комерційного банку за блоком 1 дослідивши ключові показники представлені в додатку А (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7

Ефективність формування інвестиційного портфелю комерційного банку
(блок 1) АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр.

Показники	Роки			Відхилення (+;-)		
	2022	2023	2024	2023/ 2022	2024/ 2023	2024/ 2022
Обсяг капіталу банку (ВК)	5460497	9196738	10887885	3736241	1691147	5427388
Обсяг залучених інвестиційних ресурсів (ЗРi)	48251035	148343953	56175554	100092918	-92168399	7924519
Величина інвестиційного потенціалу банку (Пi)	53711532	157540691	67063439	103829159	-90477252	13351907
Співвідношення стійких інвестиційних ресурсів до активів банку (Чiсa)	0,296	1,195	0,311	0,899	-0,884	0,015
Співвідношення нестійких інвестиційних ресурсів до активів банку (Чiнa)	0,605	1,391	0,527	0,786	-0,864	-0,077
Рівень осідання інвестиційних ресурсів банку (Ро)	13,412	26,400	-9,549	12,988	-35,949	-22,961
Показник оборотності інвестиційних ресурсів (Поб)	0,25	0,27	0,138	0,020	-0,132	-0,112
Показник вилучення інвестиційних ресурсів (Пв)	0,232	0,254	-1,100	0,022	-1,353	-1,331
Показник використання інвестиційних ресурсів банку (Вір)	0,768	0,746	2,100	-0,022	1,353	1,331

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності банку АТ «Ощадбанк»

Узагальнюючи дані проведеного в таблиці 2.7. дослідження необхідно відмітити зростання розміру власного капіталу банку, обсягу залучених інвестиційних ресурсів та відповідний приріст інвестиційного потенціалу комерційного банку АТ «Ощадбанк». Зокрема, протягом досліджуваного періоду збільшується розмір власних коштів на 5427388 тис.грн. до показника 10887885 тис.грн., а обсяг залучених інвестиційних ресурсів зростає на 7924519

тис.грн. до рівня 56175554 тис.грн.

Величина інвестиційного потенціалу вказує на величину інвестиційних ресурсів комерційного банку, котрі формуються за рахунок власних та залучених джерел також збільшується на 13351907 тис.грн. до показника 67063439 тис.грн. у 2024 році (рис.2.7), засвідчуючи значний приріст інвестиційних можливостей досліджуваного банку.

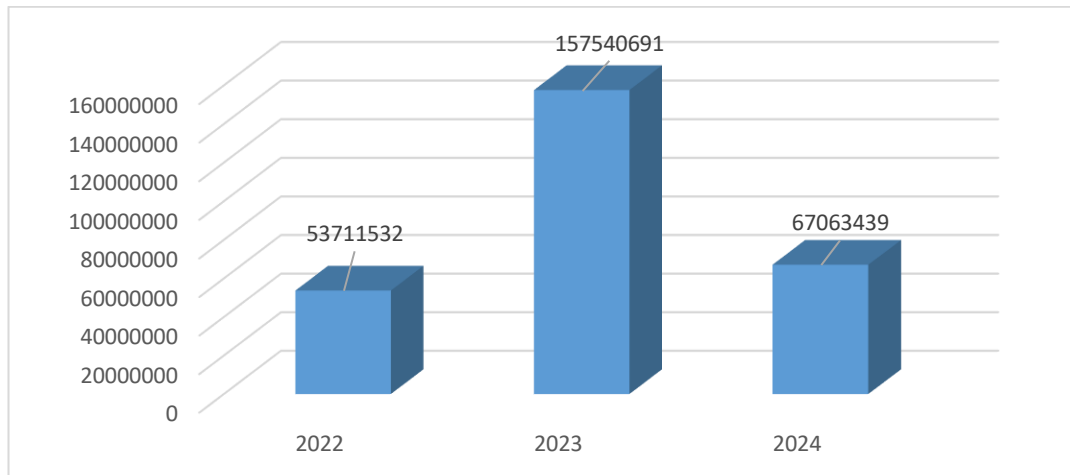

Рисунок 2.7. Динаміка зміни показника інвестиційного потенціалу комерційного банку АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр.

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності банку АТ «Ощадбанк»

Важливими показниками ефективності інвестиційного портфеля комерційного банку є співвідношення стійких та нестійких інвестиційних ресурсів до активів банку. Як бачимо із досліджуваного менша частка стійких інвестиційних ресурсів комерційного банку, розмір яких з року в рік залишається сталою.

Показник співвідношення стійких інвестиційних ресурсів до активів банку збільшується за рахунок збільшення розміру стійких інвестиційних ресурсів, відповідний показник збільшується на 0,015 пунктів до показника 0,311 (31,1% в структурі активів стійких інвестиційних ресурсів) у звітному 2024 році.

Відповідне співвідношення нестійких інвестиційних ресурсів до активів банку зменшується із 0,605 пунктів у 2022 році до рівня 0,527 пункти у 2024 році, відповідно за досліджуваний період показник знижується на 0,077 пункти

(рис.2.8).

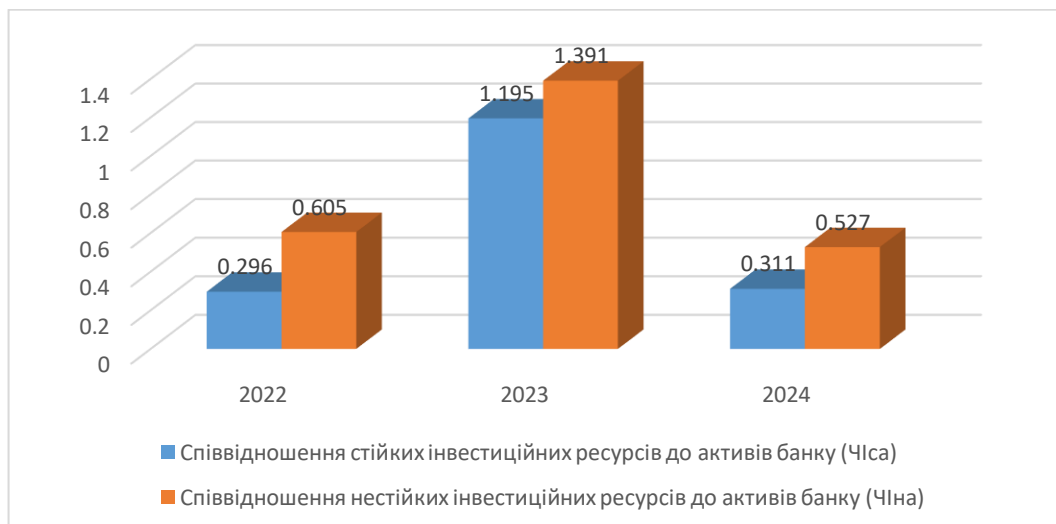

Рисунок 2.8. Зміна показників співвідношення інвестиційних ресурсів до активів банку комерційного банку АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр.

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності банку АТ «Ощадбанк»

Показник оборотності інвестиційних ресурсів показує, на скільки відсотків зменшення фінансових ресурсів перевищує їх середній залишок. Зниження оборотності інвестиційних ресурсів, свідчить про зниження ефективності їх використання, зокрема показник оборотності знижується на 0,112 пункти, до рівня 0,138 пункти у звітному 2024 році.

За досліджуваний період спостерігається незначне вилучення інвестиційних ресурсів комерційного банку за період 2022-2023 рр., відповідні показники становили 0,232 пункти у 2022 році та 0,254 пункти у 2023 році, відповідно 23,2% було вилучено з обороту інвестиційних ресурсів у 2022 році та 25,4% у 2023 році. У звітному році показник був від'ємним і становив -1,1 пункт, що свідчить про значні надходження ресурсів для формування портфелю комерційного банку.

Оберненим показником є показник використання інвестиційних ресурсів банку, відповідне значення показника склало у 2022 році – 0,768 пункти та у 2023 році – 0,746 пункти, а у звітному році показник становив 2,1 пункт, відповідний приріст показника становив 1,331 пункти (рис.2.9).

Рисунок 2.9. Показники оборотності та осідання інвестиційних ресурсів комерційного банку АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр.

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності банку АТ «Ощадбанк»

Наступним етапом стане дослідження ключових показників ефективності формування інвестиційного портфелю банку, таких як бухгалтерська рентабельність інвестицій, термін окупності інвестицій, ефективність фінансових інвестицій та дюрація фінансового інструменту. Дані розрахунків представимо у таблиці 2.8.

Бухгалтерська рентабельність інвестицій (ROI), показує середню норму прибутковості проекту інвестування у цінні папери. За дослідований період ефективність інвестиційних операцій комерційного банку знижується, що обумовлюється зниженням показника ROI, відповідний показник знижується із 9,628 пункти у 2022 році до значення 1,026 пункти у 2024 році, відповідне зниження показника становило -8,603 пункти.

Поряд із цим зростає термін окупності інвестиційного проекту вкладання коштів у цінні папери показник окупності за останні два роки зріс із 0,91 пункти у 2023 році до значення 1,114 пункти у 2024 році, зростання показника обумовлено збільшенням середнього сукупного прибутку банку.

Ефективність фінансових інвестицій показує ефект від вкладення в фінансові активи комерційного банку, відповідний показник знижується за

період 2022-2023 рр. на 0,035 пункти, а у звітному році значення показника знижується до показника 0,193 пункти, відповідне зниження показника становило 0,021 пункти за період 2023-2024 рр. (у звітному році основними цінними паперами у портфелі комерційного банку були - ОВДП).

Таблиця 2.8

Ефективність формування інвестиційного портфелю комерційного банку
(блок 2) АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр.

Показники	Роки			Відхилення (+;-)		
	2022	2023	2024	2023/ 2022	2024/ 2023	2024/ 2022
Бухгалтерська рентабельність інвестицій (ROI)	9,628	3,075	1,026	-6,554	-2,049	-8,603
Термін окупності інвестицій (ТІ)	-1,635	0,910	1,114	2,545	0,204	2,749
Ефективність фінансових інвестицій (Еф)	0,172	0,228	0,193	0,056	-0,035	0,021
Дюрація фінансового інструмента (D)	1,63	1,41	1,53	-0,220	0,120	-0,100

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності банку АТ «Ощадбанк»

Метод дюрації використовують при аналізі боргових цінних паперів (облігацій з купоном та без), процентних виплат по депозитам та кредитам тощо. При цьому необхідно визначити такі дані: 1) середньозважений строк погашення активу або пасиву; 2) зважити кожне значення за ринковою вартістю; 3) розрахувати суму всіх отриманих показників [62, с.59].

Показник дюрації фінансового інструмента, характеризує середньозважений строк погашення окремого фінансового інструменту. В даному випадку показник дюрації знижується, що свідчить про зниження періоду окупності до 1,53 місяці, що є позитивним значення для інвестиційного портфелю комерційного банку.

На інвестиційний портфель комерційного банку АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр. впливає ефективність інвестиційної політики банку та дюрація інвестиційного портфелю банку.

Дані розрахунків представлено в таблиці 2.9.

Ефективність формування інвестиційного портфелю комерційного банку
(блок 3 та 4) АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр.

Показники	Роки			Відхилення (+;-)		
	2022	2023	2024	2023/ 2022	2024/ 2023	2024/ 2022
Ефективність інвестиційної політики банку (ЕП)	12,645	22,176	15,271	9,531	-6,905	2,626
Дюрація інвестиційного портфеля банку (D_A)	3,03	1,55	2,71	-1,48	1,16	-0,32
Відхилення показника ефективності інвестиційної політики банку	2,717	9,531	-6,905	6,814	-16,436	-9,622
Відхилення дюрації інвестиційного портфеля банку (AD_A)	0,13	-1,48	1,16	-1,61	2,64	1,03

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності банку АТ «Ощадбанк»

Якщо раціональна інвестиційна політика впливає на загальні результати фінансової діяльності банку, то важливим є дослідження ефективності інвестиційної політики банку, необхідно відмітити зміну показників протягом досліджуваного періоду, відповідне зниження показника має місце за період 2022-2023 рр. на 6,905 пункти, а за період 2022-2024 рр. показник зростає на 2,626 пункти, що обумовлює зростання ефективності використання інвестиційних ресурсів банку за весь період, проте за останні два роки значення показника знижується на 6,905 пункти, що повинно насторожувати керівництво інвестиційного відділу досліджуваного банку.

Дюрація (котра відображає окупність інвестицій) загального інвестиційного портфелю збільшується за останні два роки і становить у звітному 2024 році показник 2,71, що свідчить про окупність інвестиційних вкладень протягом наступних 3 років, що являє досить довгий період в сучасних динамічних умовах зміни інвестиційного ринку.

В цілому, узагальнюючи основні результати дослідження слід відмітити, що на фоні зростання обсягу інвестиційних операцій із цінними паперами в комерційному банку знижується ефективність реалізації даних операцій у комерційному банку АТ «Ощадбанк» за період 2022-2024 рр. Зазначені тенденції

обумовлено зменшенням ключових показників, що якісно характеризують інвестиційний портфель банку, зокрема спостерігається зниження рівня осідання інвестиційних ресурсів банку, показника оборотності інвестиційних ресурсів, бухгалтерської рентабельності інвестицій та ефективності інвестиційної політики комерційного банку. Зазначені тенденції негативно впливають на структуру і ефективність використання інвестиційного портфелю банку та нівелюють можливості швидкої окупності інвестицій. Відповідно важливо у 3 розділі подати ґрунтовні пропозиції із визначення механізмів оптимізації структури портфеля інвестицій та забезпечення уникнення ризиків інвестиційного портфелю банку АТ «Ощадбанк» у перспективному періоді.

Висновки до розділу 2

Узагальнюючи основні результати представлено у другому розділі кваліфікаційної роботи, слід відзначити наступне:

1. Практичні аспекти оцінювання ефективності формування та управління портфелем цінних паперів комерційного банку представимо на прикладі банку АТ «Ощадбанк», який є одним із лідерів банківського ринку України. В сучасних умовах досліджуваний комерційний банк АТ «Ощадбанк» функціонує як універсальна банківська установа, стратегічними пріоритетами якої є розвиток роздрібного сегмента, а також обслуговування мікро-, малого та середнього бізнесу (ММСБ) при збереженні вагомих позицій у корпоративному секторі.

Аналіз комерційної діяльності АТ «Ощадбанк» за період 2022–2024 рр. свідчить про стійке зростання обсягу активів банку, зумовлене розширенням кредитного портфеля та збільшенням грошових коштів і їх еквівалентів, що підвищує ліквідність та ефективність управління ресурсами. Аналіз доходів свідчить про стабільне зростання процентних та комісійних надходжень, що свідчить про ефективне поєднання кредитної та операційної діяльності, а також позитивний вплив диверсифікації доходних джерел на загальну фінансову результативність.

2. Аналіз стану та динаміки портфеля цінних паперів АТ «Ощадбанк» за

період 2022–2024 рр. демонструє суттєве зростання обсягу інвестиційних активів, що оцінюються за справедливою вартістю, з відображенням переоцінки у складі прибутку або збитку. Приріст інвестиційних цінних паперів за досліджуваний період становив 2929,3 млн грн, що свідчить про активну інвестиційну політику банку, спрямовану на підвищення доходності та оптимізацію структури фінансових інструментів. Основну частку портфеля складають облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), обсяг яких зріс на 3 210,3 млн грн, тоді як облігації українських підприємств зменшилися до повного погашення у 2024 році, а акції українських підприємств залишилися на мінімальному рівні.

3. Аналіз ефективності управління портфелем цінних паперів комерційного банку АТ «Ощадбанк» за період 2022–2024 рр. показує, що, незважаючи на зростання обсягу інвестиційних операцій, ефективність реалізації цих операцій знизилася. Питома вага інвестиційних активів у загальних активах збільшилася з 5,6% у 2022 році до 8,8% у 2024 році, що свідчить про активізацію інвестиційної діяльності банку. При цьому норматив загальної суми інвестування в акції українських підприємств значно знизився, а у 2024 році такі вкладення взагалі відсутні. Зниження коефіцієнту інвестування у цінні папери з 0,622 до 0,217 пояснюється переорієнтацією банку на традиційні комерційні операції. Дохідність операцій із цінними паперами залишалася високою, проте спостерігалось її незначне зниження: коефіцієнт доходності зменшився з 0,757 до 0,746, дохід на 1 грн активів знизився з 0,042 до 0,041, а частка доходів від інвестиційних операцій у загальному доході банку коливалася від 35,7% у 2022 році до 34,4% у 2024 році. Дохід на одного працівника відділу цінних паперів знизився з 122,6 тис. грн у 2023 році до 116,6 тис. грн у 2024 році, що свідчить про зменшення продуктивності управління активами.

Загалом, на фоні зростання обсягу інвестиційних операцій спостерігається зниження ефективності управління портфелем цінних паперів у банку, що проявляється у зниженні ключових показників рентабельності, оборотності інвестиційних ресурсів і ефективності інвестиційної політики.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЕМ ЦІННИХ ПАПЕРІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ АТ «ОЩАДБАНК» НА ПЕРСПЕКТИВНИЙ ПЕРІОД

3.1. Оптимізація структури портфелю цінних паперів комерційного банку

Управління портфелем цінних паперів передбачає перерозподіл інвестицій між різними фінансовими активами з метою максимізації очікуваної прибутковості при збереженні або підвищенні рівня прийняттого ризику. В рамках оптимізації портфеля можливі два основні напрямки.

По-перше, доцільно відмовитися від орієнтації портфеля корпоративних цінних паперів виключно на облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), оскільки в попередніх періодах частка таких активів у структурі портфеля АТ «Ощадбанк» досягала 100% у 2024 році. Натомість слід збільшити частку високоліквідних цінних паперів підприємств різних галузей (енергетичної, агрохолдингів, ІТ-сектору) та включити до портфеля акції підприємств із високою ефективністю фінансово-господарської діяльності, що підвищує потенціал доходності портфеля та забезпечує більшу диверсифікацію.

По-друге, доцільним є суттєве зниження частки ОВДП у портфелі, оскільки у сучасних умовах розбалансованості національної економіки значні ризики пов'язані саме з концентрацією державних цінних паперів. Така зміна структури дозволить збалансувати доходність та ризик портфеля та підвищити його стійкість до макроекономічних коливань.

Необхідність диверсифікації портфеля корпоративних цінних паперів АТ «Ощадбанк» зумовлена кількома факторами. По-перше, цінні папери провідних підприємств традиційних галузей промисловості («блакитні фішки») демонструють зростання ліквідності та підвищення курсової вартості. По-друге, дивідендні виплати за акціями цих компаній забезпечують перспективний рівень доходності. По-третє, така галузева структура портфеля підвищує його стійкість

до кон'юнктурних коливань. По-четверте, поточна орієнтація портфеля виключно на облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) обмежує потенціал високого зростання [5, с.199-201].

Отже, існує об'єктивна необхідність включення до портфеля акцій та облігацій нових перспективних і високоприбуткових підприємств, що створює задачу відбору найбільш перспективних інвестиційних об'єктів. Основним критерієм відбору має бути перспективність зростання компаній, а не лише недооціненість їхніх цінних паперів, що передбачає ґрунтовний фундаментальний аналіз. Доцільним є утримання в портфелі близько 10–15% акцій саме розвиваючих компаній. При цьому пріоритетом має залишатися галузева приналежність компаній, оцінка їхніх фінансових показників та відбір підприємств із високим потенціалом зростання доходів.

При формуванні галузевої структури інвестиційного портфеля ключовими факторами залишаються ризик і очікувана прибутковість інвестицій у різні сектори економіки.

В умовах сучасної нестабільної національної економіки України оцінка ризику інвестицій у акції компаній певних галузей здійснюється, зокрема, на основі їхньої ролі у державній промисловій політиці.

Прибутковість інвестицій визначається поточною середньогалузевою рентабельністю, а при відборі конкретних компаній – рентабельністю виробництва та перспективами зростання обсягів продажів. Високорентабельний бізнес забезпечує коротший термін окупності та створює умови для швидкої реінвестиції прибутків у розвиток виробництва.

Ризик інвестування в окремі компанії визначається якістю менеджменту, станом активів, позицією на ринку (зокрема, інвестиції в дрібні компанії є більш ризиковими) та наявністю експортного потенціалу, що безпосередньо впливає на стабільність доходності портфеля.

Однією з ключових проблем для АТ «Ощадбанк» є обмежена доступність детальної інформації про діяльність компаній, що змушує банк частково оцінювати ризики інвестицій непрямими методами, орієнтуючись на ринкові

перспективи зростання вартості акцій та фактори недооцінки активів. Для компаній із середньогалузевим рівнем перспектив росту, їхні середньострокові результати визначаються загальним розвитком ринку, тоді як довгострокові перспективи здебільшого залежать від рівня недооцінки активів та потенціалу зростання курсової вартості акцій до балансової вартості.

Одним із шляхів вдосконалення політики управління портфелем є збільшення частки державних облігацій як мінімально ризикових інструментів, що забезпечують гарантовану доходність та збереження фінансових ресурсів банку. Після визначення основних напрямів підвищення ефективності управління інвестиційним портфелем доцільним є проведення оптимізації його структури за допомогою моделі Гарі Марковіца, яка дозволяє сформувати портфель із максимальним рівнем доходності при заданому рівні ризику [20].

На поточний момент управління інвестиційним портфелем АТ «Ощадбанк» здійснюється без застосування математичних моделей. У цьому дослідженні пропонується оптимізувати структуру портфеля з використанням моделі Гарі Марковіца, що дозволяє визначити комбінацію активів із максимальним рівнем доходності при заданому рівні ризику.

У таблиці 3.1 наведено динаміку доходностей за окремими групами активів інвестиційного портфеля АТ «Ощадбанк» за перші шість місяців 2025 року.

Таблиця 3.1

Динаміка доходностей активів інвестиційного портфелю банку АТ
«Ощадбанк» за 6 місяців 2025 року

Активи	Векселя	Акції корпорацій	Облігації корпорацій	ОВДП	Зовнішні державні зобов'язання
січень	23,6	36,78	17,5	15,4	18,9
лютий	18,7	30,15	22,4	17,6	16,8
березень	21,5	28,7	19,8	18,4	15,4
квітень	22,4	37,8	18,85	16,8	16,2
травень	25,7	36,8	20,54	15,7	17,5
червень	19,65	34,56	21,4	17,4	14,8
Очікувана доходність	21,93	34,13	20,08	16,88	16,6
Частка в портфелі, %	12,4	5,7	31,7	33,4	16,8

Джерело: самостійна розробка автора

Поточна структура інвестиційного портфеля комерційного банку забезпечує доходність на рівні 19,46% при портфельному ризику 13,5%. У подальшому пропонується застосувати модель Гарі Марковіца для оптимізації структури портфеля з метою отримання комбінації активів, що забезпечує максимальну доходність при мінімальному рівні ризику.

У загальному вигляді математична постановка задачі оптимізації структури інвестиційного портфеля передбачає визначення такої конфігурації ваг активів, яка максимізує очікувану прибутковість портфеля за заданого обмеження на його ризик або, навпаки, мінімізує ризик при визначеному рівні доходності [26]:

Доходність:

$$r_p = \sum_{i=1}^n x_i * r_i, \quad (3.1)$$

Ризик

$$\sigma_p^2 = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n x_i * x_j * K_{ij} \quad (3.2)$$

де x_i - частка капіталу, вкладеного в i -у групу активів, r_i - очікувана доходність i -ї групи активів, K_{ij} - коваріація між доходностями груп активів i та j .

Розраховані значення матриці коваріацій між доходностями груп активів представлені у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Матриця коваріації доходностей груп активів АТ «Ощадбанк» за 6 місяців 2025 року

	Векселя	Акції корпорацій	Облігації корпорацій	ОВДП	Зовнішні державні зобов'язання
1	2	3	4	5	6
Векселя	5,506	5,071	-2,256	-1,854	1,837
Акції корпорацій	5,071	12,188	-2,878	-3,044	1,996

продовження табл.3.2

1	2	3	4	5	6
Облігації корпорацій	-2,256	-2,878	2,597	0,884	-1,101
ОВДП	-1,854	-3,044	0,884	1,115	-1,175
Зовнішні державні зобов'язання	1,837	1,996	-1,101	-1,175	1,830

Джерело: самостійна розробка автора

Практичне розв'язання задачі оптимізації інвестиційного портфеля буде виконано в середовищі Microsoft Excel із використанням вбудованого інструменту «ПОШУК РІШЕННЯ» (Solver). У таблиці 3.3 наведено розрахунки очікуваної доходності портфеля та його структурних пропорцій залежно від допустимого рівня ризику для банку.

Таблиця 3.3

Доходність та ризик портфелю (по оптимізаційній моделі)

ПАТ «Ощадбанк»

Ризик, %	Доходність%	Структура портфелю, %				
		Векселя	Акції корпорацій	Облігації корпорацій	ОВДП	Зовнішні державні зобов'язання
0	Безризикового портфелю не існує					
2	19,52	4,8%	12,5%	9,4%	53,4%	19,9%
4	19,97	5,2%	14,5%	11,4%	52,4%	16,5%
6	20,28	5,4%	15,9%	12,8%	51,7%	14,1%
8	20,53	5,6%	17,1%	13,9%	51,2%	12,1%
10	20,75	5,8%	18,1%	15,0%	50,6%	10,4%
12	20,95	6,0%	19,0%	15,8%	50,2%	8,9%
14	21,13	6,1%	19,9%	16,6%	49,8%	7,5%
16	21,3	6,3%	20,6%	17,4%	49,4%	6,2%
18	21,46	6,4%	21,4%	18,1%	49,1%	5,0%
20	21,6	6,6%	22,0%	18,8%	48,7%	3,9%

Джерело: самостійна розробка автора

На основі проведених розрахунків можна констатувати, що поточна структура інвестиційного портфеля АТ «Ощадбанк» не є оптимальною, оскільки існує можливість покращення його характеристик одночасно за показниками доходності та ризику. Зокрема, розрахунковий оптимальний портфель забезпечує доходність на рівні 19,52% (проти поточних 19,46%) при значному зниженні портфельного ризику до 2% (проти поточних 13,5%).

Також відзначається закономірність між допустимим рівнем ризику та часткою окремих активів у структурі портфеля. На рисунку 3.1 графічно відображена залежність між допустимим рівнем ризику для банку та пропорційним розподілом активів у його інвестиційному портфелі.

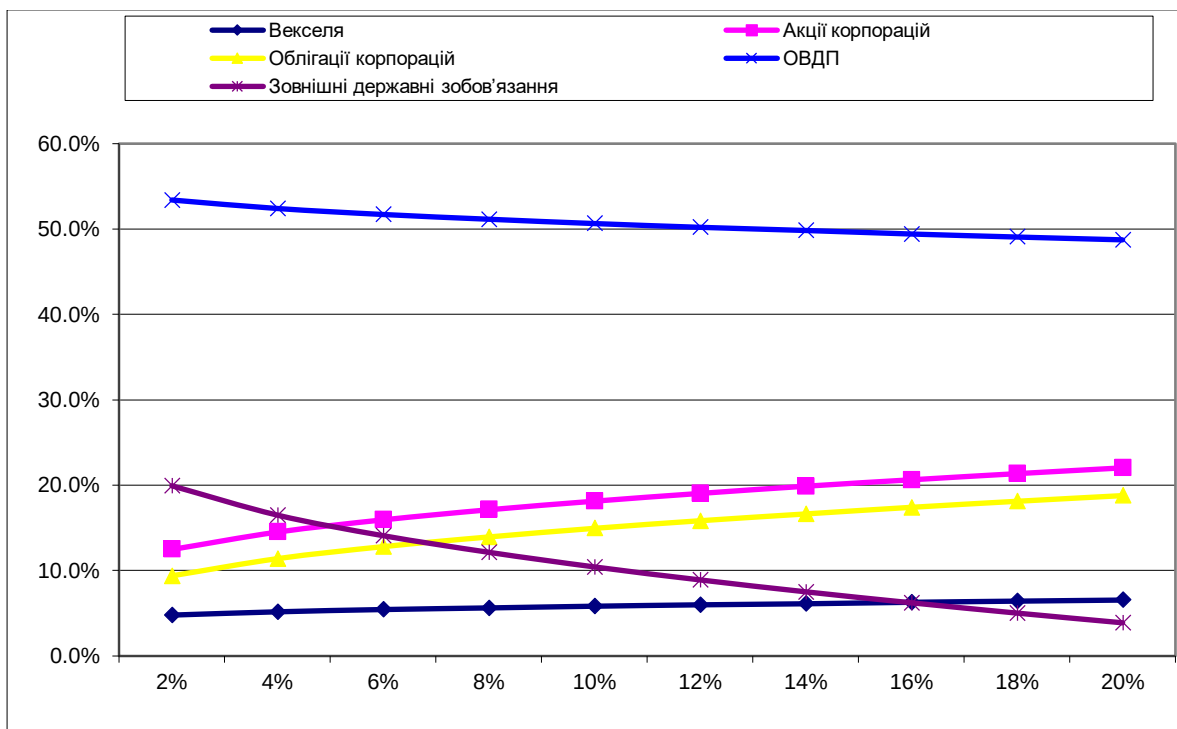

Рисунок 3.1. Залежність між ризиком та часткою окремих активів в портфелі АТ «Ощадбанк» у 2025 році

Джерело: самостійна розробка автора

Аналіз представленого графіку дозволяє зробити кілька висновків. По-перше, оптимальний портфель насамперед повинен формуватися з найменш ризикованих інструментів, таких як облігації внутрішньої державної позики (ОВДП). По-друге, із зростанням допустимого рівня ризику спостерігається зменшення частки найбільш надійних активів – ОВДП та зовнішніх державних зобов'язань – та одночасне збільшення частки менш надійних, але більш доходних інструментів, таких як акції та облігації корпорацій [24].

Підсумовуючи викладене в даному параграфі, можна виділити два основні напрямки оптимізації управління інвестиційним портфелем АТ «Ощадбанк»:

По-перше, оптимізація портфеля передбачає відмову від його орієнтації

виключно на облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) та включення до структури корпоративних цінних паперів підприємств базових галузей промисловості (енергетичної, металургійної, нафтохімічної), а також акцій компаній інших секторів, що демонструють високі показники ефективності фінансово-господарської діяльності та представляють інтерес для портфельного інвестування.

По-друге, доцільним є суттєве зменшення частки ОВДП та зовнішніх державних боргових зобов'язань у портфелі.

Водночас виникає об'єктивна необхідність включення до портфеля акцій нових підприємств, що ставить завдання відбору найбільш перспективних інвестиційних об'єктів. Основним критерієм при виборі компаній для інвестування повинні бути перспективи їхнього зростання, а не лише недооціненість цінних паперів, що передбачає проведення ґрунтовного фундаментального аналізу. При цьому доцільним є утримання в портфелі близько 10–15% акцій саме розвиваючих компаній.

3.2 Розробка заходів мінімізації ризиків управління портфелем цінних паперів комерційного банку

Під управлінням інвестиційними ризиками інвестиційного проекту, зокрема у сфері інвестування в цінні папери, слід розуміти [3]:

- сукупність процесів, пов'язаних з ідентифікацією та аналізом ризиків, розробкою заходів реагування на ризикові події з метою максимізації позитивних і мінімізації негативних наслідків їхнього настання;

- комплекс заходів і методів аналізу та пом'якшення впливу факторів ризику, структурованих за етапами ідентифікації, оцінки, планування, регулювання та моніторингу ризику;

- ймовірність виникнення негативних наслідків у вигляді втрати очікуваного доходу в умовах невизначеності здійснення проекту.

Більшість існуючих підходів до управління інвестиційними ризиками є фрагментарними, що ускладнює формування та реалізацію ефективних рішень

учасниками проектного фінансування щодо залучення та використання інвестиційних ресурсів. Вибір конкретних методів і інструментів управління інвестиційними ризиками в проектному фінансуванні комерційного банку АТ «Ощадбанк» переважно визначається видом ризику та розміром інвестиційного проекту. У зв'язку з цим виникає необхідність наукового обґрунтування класифікації інвестиційних ризиків у проектному фінансуванні, що дозволить не лише систематизувати ризики, а й окреслити конкретні напрями їхнього зниження та оптимізації при застосуванні різних схем фінансування проектів.

Грунтовний аналіз практики діяльності комерційних банків в Україні нам здійснити систематизацію інвестиційних ризиків банків у проектному фінансуванні (рис. 3.2).

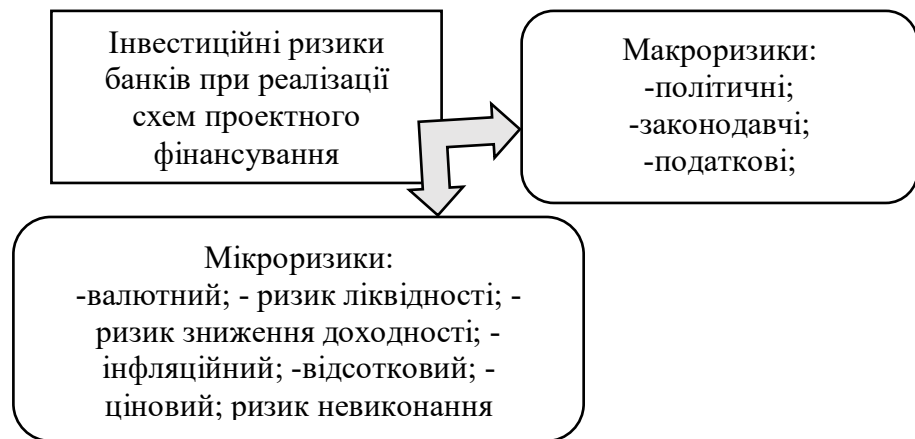

Рисунок 3.2. Система інвестиційних ризиків банків у проектному фінансуванні

Джерело: самостійна розробка автора

Аналіз представлених на рисунку 3.2 інвестиційних ризиків проектного фінансування дозволяє зробити висновок, що їхньою загальною характеристикою є «ринкова невизначеність».

Здійснення будь-якої діяльності, включно з інвестиційною, завжди пов'язане з ймовірністю настання несприятливих ситуацій, які можуть знизити ефективність проекту або спричинити додаткові збитки. Це підкреслює той факт, що будь-які проекти за своєю природою є ризиковими, що зумовлено складністю прогнозування на момент прийняття рішення щодо інвестування,

невизначеністю майбутніх грошових потоків та непередбачуваними витратами на реалізацію проекту.

Варто зазначити, що ефективність механізму управління ризиками залежить не лише від зазначених факторів, а й від стадії життєвого циклу проекту, на якій ризик було виявлено та ідентифіковано [23, с.325].

Рівень негативного впливу наведених на рисунку 3.2 ризиків також змінюється залежно від функцій комерційного банку в рамках проектного фінансування, до яких відносяться: кредитор, інвестор та співінвестор, фінансовий консультант, гарант, інвестиційний брокер, лізинговий інститут, інституційний інвестор. При цьому найчастіше банки виконують функції кредитора, інвестора, співінвестора, лізингодавця та гаранта. Ідентифікація ризиків, що супроводжують діяльність банку в межах виконання цих функцій, представлена у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Рівень прояву інвестиційних ризиків при виконанні банком різних функцій у інвестиційному проектуванні

Проектні ризики	Функції банку				
	Кредитор	Інвестор	Співінвестор	Гарант	Лізингодавець
Валютний	XXX	X	X	XXX	X
Ліквідності	XXX	X	X	XX	XX
Зниження дохідності	X	XX	XX	XXX	X
Інфляційний	X	XXX	XXX	XX	X
Відсотковий	XXX	XX	XX	XX	X
Ціновий	X	XXX	XXX	X	XX
Операційний	XXX	XX	XX	XXX	XX
Ризик невиконання контрагентом своїх зобов'язань	XXX	XXX	XXX	XX	XX
Ризик втраченої вигоди	XX	XX	XX	X	XX
Ризик невпевненості у майбутній швидкій реалізації того чи іншого активу за передбачену ціну	XXX	X	X	XX	XXX

*Примітка: x - мінімальний ризик; xx - середній ризик; xxx - високий ризик

Джерело: самостійна розробка автора

Зважаючи на те, що інвестиційні ризики присутні на всіх стадіях та етапах проектного циклу, функція управління проектними ризиками залишається актуальною до завершення реалізації проекту та остаточного погашення позичальником боргових зобов'язань перед банком [35, с.87].

При характеристиці методів управління інвестиційними ризиками у системі проектного фінансування важливо розкривати їхню спрямованість, зміст та організаційну форму. Спрямованість методів визначається безпосередньо об'єктом управління – інвестиційним ризиком у всіх його проявах. Зміст методів формує специфіка прийомів і способів впливу на об'єкт управління, тоді як організаційна форма визначає характер цього впливу – прямий або опосередкований.

Схематично процес управління інвестиційними ризиками у системі проектного фінансування, що базується на комплексному застосуванні методів кількісної та якісної оцінки ризику та виборі заходів його мінімізації залежно від сфери ризику та величини потенційних втрат, представлено на рисунку 3.3.

На нашу думку, управління інвестиційними ризиками у системі проектного фінансування банку АТ «Ощадбанк» доцільно розглядати з позицій системного підходу. Це пояснюється тим, що виникненню ризику передують сукупність факторів, які його породжують.

Системний підхід дозволяє динамічно враховувати весь комплекс факторів, що впливають на формування інвестиційних ризиків банку, та аналізувати їх у взаємозв'язку з внутрішніми та зовнішніми особливостями реалізації інвестиційного проекту. Лише за такого підходу можливо забезпечити формування ефективної системи управління інвестиційними ризиками в рамках проектного фінансування.

Детальний розгляд елементів запропонованої системи управління інвестиційними ризиками АТ «Ощадбанк» показує, що об'єктом управління виступають інвестиційні ризики проектного фінансування. Відповідно, метою управління є своєчасне виявлення ймовірності настання ризикових подій на ранніх стадіях реалізації проекту та мінімізація їхніх наслідків. На основі

визначеного об'єкта і поставленої мети формується комплекс інших складових системи управління інвестиційними ризиками [15, с.29].

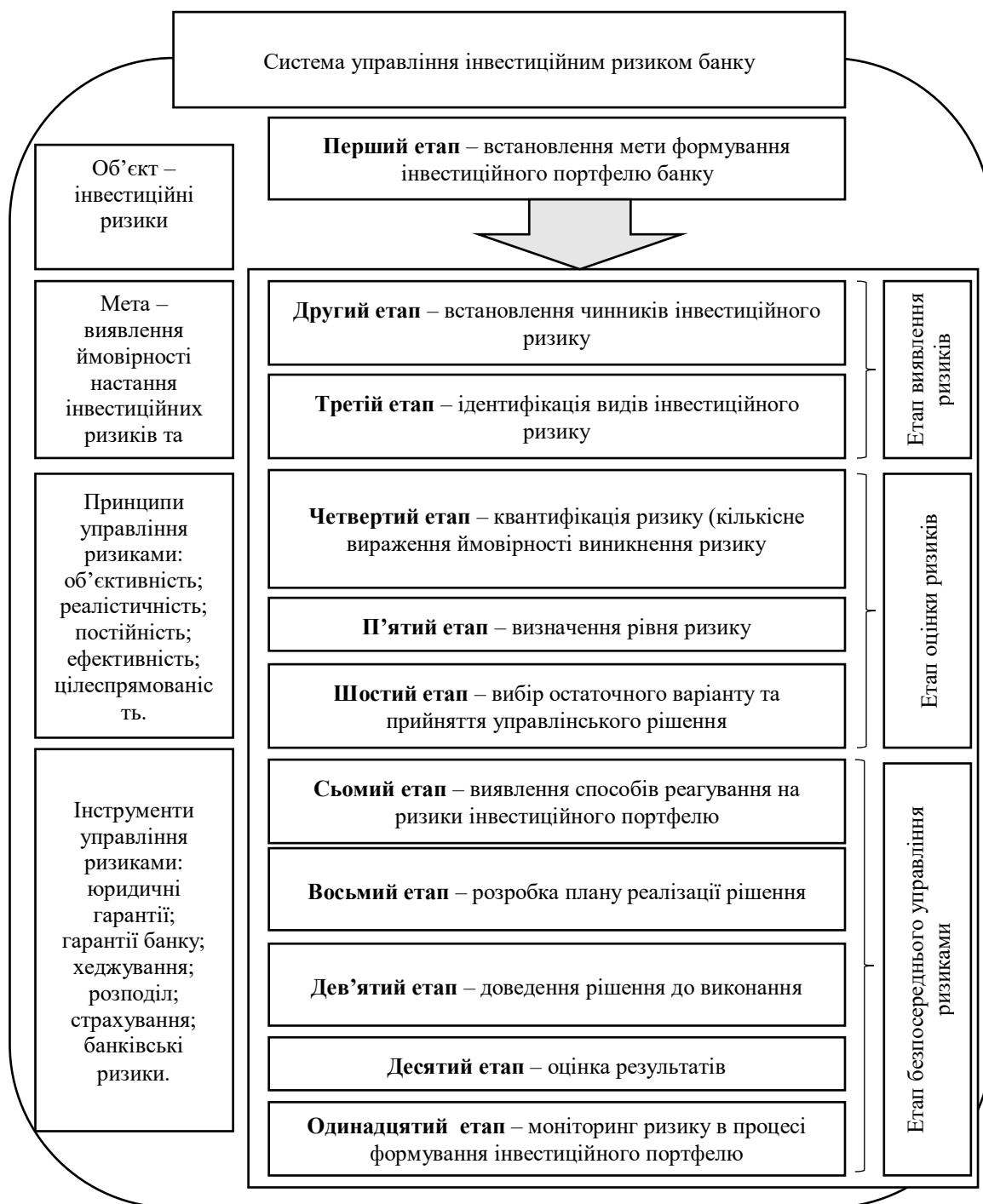

Рисунок 3.3. Пропонована система управління інвестиційним ризиком проектного фінансування банку АТ «Ощадбанк»

Джерело: самостійна розробка автора

Реалізація системного підходу до дослідження проблеми управління інвестиційними ризиками у системі проектного фінансування обумовлює

необхідність формування певного набору принципів. Аналіз економічної літератури з даної проблематики дозволив виділити ключові принципи управління інвестиційними ризиками [1, с.101]:

- принцип об'єктивності, який передбачає комплексне врахування всіх факторів ризику та спрямування управлінського впливу не лише на зовнішні прояви ризику, а й на його глибинні першопричини;

- принцип реалістичності, що забезпечує адекватну оцінку поточної ситуації, а також результатів, позитивних чи негативних, які виникли внаслідок настання конкретного інвестиційного ризику;

- принцип постійності, який полягає у безперервному моніторингу ризиків з метою врахування змін ринкового середовища та прогнозування ймовірності їх настання;

- принцип ефективності, сутність якого полягає у максимальному використанні потенціалу учасників проектного фінансування для формування дієвого механізму нейтралізації ризику;

- принцип цілеспрямованості, що підкреслює необхідність наявності чітко визначеної мети для побудови ефективної системи управління інвестиційними ризиками відповідно до заданих умов.

Слід зауважити, що визначені принципи системи управління інвестиційними ризиками повинні застосовуватись комплексно, взаємодоповнюючи та конкретизуючи один одного.

Ефективність запропонованої системи управління безпосередньо залежить від адекватності обраних методів і конкретних засобів управління, вибір яких визначається настанням певного виду інвестиційного ризику на відповідній стадії реалізації інвестиційного проекту.

Особливу увагу слід приділити відмінності між поняттями «метод» та «засіб (інструмент)» управління ризиком. Методи мають більш загальний характер і визначають підхід до управління, тоді як засоби забезпечують практичну реалізацію цих методів.

Відповідно, інструменти управління ризиком – це конкретні організаційні, технічні, фінансові, правові та інші дії і заходи, які здійснюються учасниками проекту, зокрема банком, з метою контролю та мінімізації інвестиційних ризиків.

У теорії та практиці проектного фінансування виділяють низку ключових методів управління проектними ризиками, які найчастіше застосовуються комерційними банками, і можуть бути використані банком АТ «Ощадбанк»:

- уникнення ризику передбачає відмову від конкретного виду діяльності або його радикальну трансформацію, що дозволяє повністю ліквідувати відповідний ризик;

- попередження та контроль ризику полягає в організації діяльності таким чином, щоб банк міг максимально впливати на фактори ризику та зменшувати ймовірність настання несприятливої події. Контроль ризику включає комплекс заходів, спрямованих на обмеження можливих втрат у разі реалізації небажаного сценарію;

- страхування ризику є методом, що дозволяє зменшити потенційні втрати за рахунок фінансової компенсації із страхових фондів;

- поглинання ризику передбачає повне перенесення можливих втрат на банк або інших учасників проекту. Представлений метод управління зазвичай застосовується, якщо ймовірність настання ризику є низькою або втрати у разі його реалізації не є критичними для учасників проекту.

- найбільш поширеними інструментами нейтралізації інвестиційних ризиків у рамках проектного фінансування є: диверсифікація, хеджування, форфейтинг, банківські гарантії, резервні кредити, створення резервних фондів та використання спеціальних банківських рахунків із визначеним режимом функціонування.

Особливості нейтралізації інвестиційних ризиків АТ «Ощадбанк» за допомогою зазначених інструментів відображено на рис. 3.4.

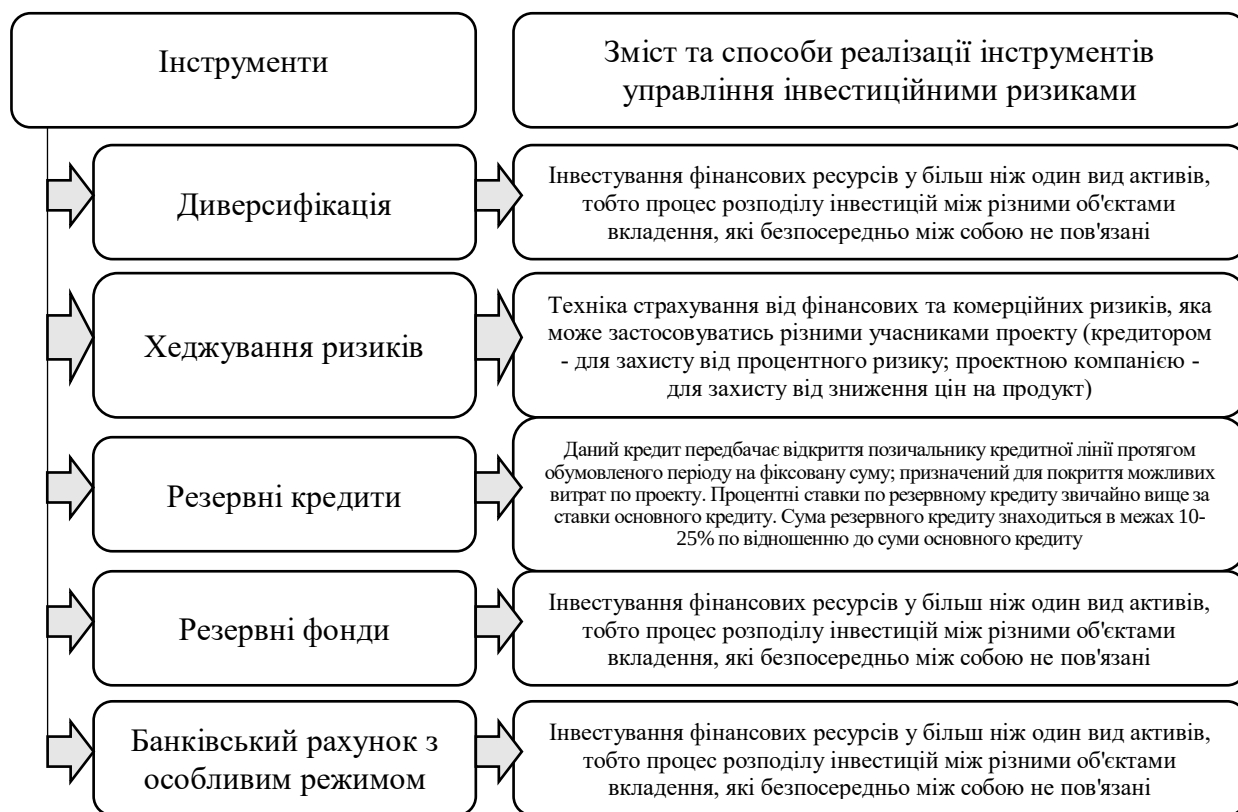

Рисунок 3.4. Пропоновані інструменти нейтралізації інвестиційних ризиків комерційного банку АТ «Ощадбанк»

Джерело: самостійна розробка автора

На основі вищевикладеного можна виокремити ключові постулати ефективного управління інвестиційними ризиками у системі проектного фінансування: усвідомлення ризику всіма учасниками проектного фінансування та його адекватне сприйняття, забезпечуючи відповідний рівень готовності до потенційних негативних наслідків; комплексне охоплення факторів ризику, дозволяючи мінімізувати невизначеність та своєчасно ідентифікувати ризик на кожному етапі життєвого циклу інвестиційного проекту; своєчасна розробка та впровадження механізмів нейтралізації ризику із застосуванням існуючих заходів його обмеження, забезпечуючи мінімізацію потенційних втрат і підвищує ефективність управління проектними ризиками.

Висновки до розділу 3

Узагальнюючи основні результати представленого у третьому розділі

кваліфікаційної роботи, слід відзначити наступне:

1. Управління портфелем цінних паперів АТ «Ощадбанк» передбачає оптимізацію структури активів з метою максимізації очікуваної доходності при контрольованому рівні ризику. Виявлено, що поточна структура портфеля не є оптимальною та потребує перерозподілу активів із врахуванням диверсифікації.

Основними напрямками оптимізації портфеля є: відмова від орієнтації виключно на облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) та включення до структури портфеля корпоративних цінних паперів підприємств базових галузей промисловості та перспективних секторів економіки; суттєве зменшення частки ОВДП та зовнішніх державних боргових зобов'язань з метою зниження ризику та підвищення стійкості портфеля до макроекономічних коливань.

Диверсифікація портфеля корпоративних цінних паперів сприяє підвищенню ліквідності, забезпеченню стабільного рівня доходності через дивідендні виплати, а також зменшенню негативного впливу кон'юнктурних коливань на загальний рівень портфеля. Визначено, що основним критерієм відбору інвестиційних об'єктів має бути перспективність зростання компаній, а не лише недооціненість їхніх цінних паперів. Рекомендується утримувати у портфелі 10–15% акцій розвиваючих підприємств, при цьому пріоритет віддається оцінці фінансових показників та галузевої приналежності компаній.

Застосування моделі Гарі Марковіца дозволяє побудувати оптимальний портфель із підвищеною доходністю та зниженим рівнем ризику. Розрахунковий оптимальний портфель забезпечує доходність на рівні 19,52% при зниженні портфельного ризику до 2%, що свідчить про ефективність оптимізаційного підходу. Виявлено закономірність між допустимим рівнем ризику та структурою портфеля: збільшення прийнятного ризику супроводжується зростанням частки більш доходних, але ризикованих інструментів (акцій та облігацій корпорацій) та одночасним зменшенням частки менш ризикованих державних цінних паперів.

2. Управління інвестиційними ризиками у сфері інвестування в цінні папери АТ «Ощадбанк» слід розглядати як комплексну систему процесів, що

включає ідентифікацію, оцінку, планування, регулювання та моніторинг ризиків з метою максимізації позитивних та мінімізації негативних наслідків їх настання. Загальною характеристикою інвестиційних ризиків проектного фінансування є «ринкова невизначеність», що обумовлює потенційну втрату доходів або зниження ефективності проектів.

Виявлено, що рівень негативного впливу ризиків залежить від стадії життєвого циклу проекту та функцій банку в рамках фінансування (кредитор, інвестор, співінвестор, гарант, лізингодавець тощо). Формування ефективної системи управління ризиками потребує застосування системного підходу, який дозволяє комплексно враховувати внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на виникнення ризиків, та аналізувати їх взаємозв'язки з особливостями реалізації інвестиційних проектів. Ключовими принципами управління інвестиційними ризиками є об'єктивність, реалістичність, постійність, ефективність та цілеспрямованість. Їх комплексне застосування забезпечує послідовність, адекватність та результативність заходів щодо мінімізації ризиків.

Методи управління ризиками (уникнення, попередження та контроль, страхування, поглинання) у поєднанні з практичними інструментами (диверсифікація, хеджування, форфейтинг, банківські гарантії, резервні кредити та фонди) дозволяють здійснювати ефективний контроль над ризиками та обмежувати потенційні втрати банку. Ефективне управління інвестиційними ризиками передбачає: усвідомлене сприйняття ризику всіма учасниками проектного фінансування; комплексне охоплення та своєчасну ідентифікацію факторів ризику на кожному етапі життєвого циклу проекту; своєчасне застосування механізмів нейтралізації ризику із використанням доступних методів та інструментів, що дозволяє мінімізувати потенційні втрати та підвищити ефективність управління. Таким чином, запропонована система управління інвестиційними ризиками в рамках проектного фінансування АТ «Ощадбанк» забезпечує комплексний контроль над ризиками, підвищує стабільність доходності портфеля цінних паперів і дозволяє ефективно реагувати на можливі негативні події на ринку.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У КОМЕРЦІЙНОМУ БАНКУ АТ «ОЩАДБАНК»

4.1. Охорона праці у комерційному банку АТ «Ощадбанк»

Управління охороною праці у комерційному банку АТ «Ощадбанк» складається з підготовки, прийняття і реалізації рішень по розробці і виконанню організаційних, технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів, направлених на забезпечення безпеки, збереження здоров'я і працездатності працюючих в процесі роботи.

Метою управління охороною праці у комерційному банку АТ «Ощадбанк» є постійне зниження: професійних захворювань, аварій, на основі приближення якісних і кількісних значень факторів умов праці до рівня вимог Закону України «Про охорону праці», нормативних актів з охорони праці, санітарно-гігієнічних нормативів, будівельних норм, міжгалузевих і галузевих правил по охороні праці.

Управління охороною праці у комерційному банку АТ «Ощадбанк» забезпечується реалізацією наступних питань[10, с.110]:

1. Організація та координація робіт по охороні праці між службами, посадовими особами та технічними працівниками.
2. Одержання якісної і кількісної інформації про фактичний стан охорони праці в структурних підрозділах і у банківській установі в цілому.
3. Планування заходів по підвищенню рівня охорони праці в структурних підрозділах.
4. Реалізація заходів, направлених на покращення умов праці та підвищення її безпеки.
5. Застосування мір матеріального покарання за незадовільні результати роботи по охороні праці та морального і матеріального стимулювання за кращі показники роботи по охороні праці.

У комерційному банку АТ «Ощадбанк» забезпечене всім необхідним щодо

охорони праці та її безпеки, а саме: пожежними кранами, вогнегасниками, пожежними щитами (в цехах), вентиляціями, план-схемами евакуації людей та майна, також, згідно Колективного договору, працівникам надається безкоштовно спецодяг, спецвзуття та інші засоби індивідуального захисту згідно з діючими нормами та понад встановлені норми, проводиться медичний огляд працівників, які працюють в небезпечних та шкідливих умовах праці, забезпечується утримання побутових і виробничих приміщень та території банківської установи у відповідності до вимог санітарних умов тощо.

У комерційному банку АТ «Ощадбанк» обов'язки, які стосуються охорони праці здійснює начальник відділу з охорони праці, навколишнього середовища і санітарії.

Основні завдання, вирішення яких забезпечує досягнення мети управління охороною праці на різних рівнях, управління організаційно-виробничою діяльністю складаються із комплексу послідовно взаємозв'язаних дій по попередженню і профілактиці виробничого травматизму, професійних захворювань та аварій, які значно полегшують роботу працівників.

Система управління охороною праці у комерційному банку АТ «Ощадбанк» побудована на основі загальних принципів багаторівневих систем із зворотнім зв'язком. Керівництво системою охорони праці у комерційному банку АТ «Ощадбанк» проводиться особами, які організовують адміністративну діяльність і приймають рішення, направлені на підвищення рівня охорони праці: у банку – директор; у філіях – директор філії; у відділі – начальник відділу.

Об'єктом управління системи управління охороною праці у комерційному банку АТ «Ощадбанк» є діяльність функціональних служб і структурних підрозділів банківської установи, спрямована на забезпечення безпечних і здорових умов праці на робочих місцях, адміністративних дільницях і у банківській установі в цілому[37, с.109].

Досліджуючи фінансування заходів охорони праці у комерційному банку АТ «Ощадбанк» необхідно відмітити, що спрямовується 0,5% від фонду оплати праці компанії (таблиця 4.1)

Таблиця 4.1

Фінансування заходів охорони у комерційному банку АТ «Ощадбанк» за
період 2022-2024 рр.

Показник	2022	2023	2024
Фонд оплати праці, тис грн	4619929	5833830	7199680
Сума фінансування заходів охорони праці 0,5% від ФОП, тис грн	23099,65	29169,15	35998,4
Відхилення фінансування заходів охорони праці, тис грн	-	6069,51	6829,25

Примітка: складено автором на основі даних фінансової звітності АТ «Ощадбанк»

Аналіз фінансування заходів охорони праці у комерційному банку АТ «Ощадбанк» за 2022–2024 рр. засвідчує стійку позитивну динаміку зростання як фонду оплати праці, так і відповідно обсягів виділених коштів на забезпечення безпечних умов праці. Зокрема, фонд оплати праці протягом аналізованого періоду зріс з 4619929 тис. грн у 2022 р. до 7199680 тис. грн у 2024 р., що зумовило пропорційне збільшення фінансування заходів охорони праці відповідно з 23099,65 тис. грн до 35998,40 тис. грн.

Відхилення обсягів фінансування у 2023 р. становило +6069,51 тис. грн, а у 2024 р. – +6829,25 тис. грн у порівнянні з попереднім роком, що підтверджує послідовність у зростанні витрат на даний напрям діяльності. Така динаміка свідчить про дотримання банком нормативних вимог щодо мінімального рівня фінансування охорони праці (0,5% від фонду оплати праці), а також про прагнення до підвищення рівня соціальної відповідальності та зміцнення системи безпеки трудових процесів.

Основними аспектами підвищення ефективності управління охороною праці у комерційному банку АТ «Ощадбанк» повинно бути комплексне впровадження превентивних заходів та системного контролю за станом безпеки на робочих місцях, що передбачає регулярний моніторинг і оцінку ризиків, оновлення та вдосконалення технічних, санітарно-гігієнічних та організаційних

заходів, забезпечення належного рівня навчання і підвищення кваліфікації працівників щодо правил охорони праці, інтеграцію сучасних цифрових і автоматизованих рішень для контролю та управління процесами безпеки, посилення мотиваційних механізмів за дотримання стандартів безпеки, а також систематичне коригування фінансування і ресурсного забезпечення охоронних заходів з урахуванням змін у фонді оплати праці та ризикових факторів, що дозволяє забезпечити стабільне зниження рівня травматизму та професійних захворювань, підвищити ефективність функціонування банку і соціальну відповідальність його діяльності.

4.2. Захист персоналу та клієнтів банківської установи у випадку надзвичайних ситуацій воєнного часу

Захист персоналу та клієнтів у комерційному банку АТ «Ощадбанк» у випадку надзвичайних ситуацій воєнного часу досягається чотирьома основними способами: укриття людей в захисних спорудах; проведення евакуаційних заходів; радіаційно-хімічний захист; медичний і біологічний захист. Розглянемо більш детально кожен із визначених заходів захисту. Зокрема, укриття людей в захисних спорудах у комерційному банку АТ «Ощадбанк» відбувається з метою забезпечення їхньої безпеки під час екстремальних ситуацій чи надзвичайних подій. Такі захисні споруди можуть мати різний характер і призначення, і їхня наявність зазвичай є частиною загальної стратегії забезпечення безпеки в банку. Основні аспекти укриття в захисних спорудах комерційного банку АТ «Ощадбанк» включають [29, с.112]:

1. Бункери або приміщення для евакуації: Банк має спеціально обладнані бункери або приміщення, призначені для евакуації персоналу та клієнтів в разі небезпеки, такої як природні катастрофи, терористичні загрози чи інші надзвичайні ситуації.

2. Системи безпеки та моніторингу: Захисні споруди у центральних відділеннях та філіях переважно обладнані передовими системами безпеки, включаючи відеоспостереження, системи контролю доступу та інші технічні засоби

для виявлення та запобігання можливим загрозам.

3. Навчання та евакуаційні плани: Банк проводить регулярні тренування та навчання персоналу, а також клієнтів з питань евакуації та безпеки в разі надзвичайних ситуацій.

4. Внутрішні протипожежні та протиаварійні заходи: Додаткові заходи безпеки включають різноманітні системи протипожежного захисту, укриття від аварій, а також інші заходи для забезпечення безпеки осіб в захисних спорудах.

Ці заходи призначені для мінімізації ризиків та захисту життя та здоров'я осіб, які перебувають в банківських установах під час небезпеки.

Вміле і своєчасне застосування засобів індивідуального захисту дає можливість повністю уникнути ураження населення хімічною і біологічною зброєю, послабити дію світлового випромінювання ядерного вибуху і уникнути ураження радіоактивним порошком.

Проведення евакуаційних заходів у комерційному банку АТ «Ощадбанк» у випадку надзвичайних ситуацій воєнного часу є критично важливою частиною стратегії безпеки та захисту персоналу та клієнтів. До можливих заходів входять:

1. Розробка планів евакуації: Банк має детальні плани евакуації, які враховують різні сценарії надзвичайних ситуацій, включаючи можливі воєнні загрози. Ці плани повинні визначати шляхи виходу, місця збору та інші важливі аспекти.

2. Системи спостереження і зв'язку: Забезпечення доступу до засобів спостереження та зв'язку для ефективного керування евакуацією та взаємодії з військовими та цивільними службами у випадку надзвичайної ситуації.

3. Тренінг і навчання персоналу: Регулярне проведення тренувань та навчань для персоналу щодо евакуаційних процедур, використання захисного обладнання та безпеки в умовах конфлікту.

4. Співпраця з владними органами: Встановлення ефективного механізму співпраці з владними органами, військовими службами та іншими відповідальними структурами для координації евакуаційних заходів.

Дані заходи допомагають забезпечити безпеку та виживання персоналу та

клієнтів у разі надзвичайних ситуацій воєнного часу.

Радіаційно-хімічний захист у випадку надзвичайних ситуацій воєнного часу є критично важливою складовою для забезпечення безпеки персоналу та захисту від можливих небезпек. Деякі заходи, котрі реалізуються відділом охорони праці комерційного банку АТ «Ощадбанк» у цьому напрямку включають [47, с.42]:

1. Інструктаж та навчання:

- Проведення навчань та інструкцій для персоналу щодо дій у випадку викиду радіації або хімічної загрози.

- Надання відомостей про ризики та методи захисту, включаючи використання протипилових та противірусних захисних засобів.

2. Придбання захисного обладнання:

- Забезпечення персоналу та, можливо, клієнтів, захисними костюмами, масками, окулярами та іншим захисним обладнанням.

- Забезпечення приміщень для швидкого вдягання захисного одягу та проходження контролю.

3. Створення захисних зон:

- Визначення та обладнання захисних зон у банківському приміщенні для тимчасового притулку в разі надзвичайних обставин.

- Установлення систем вентиляції та фільтрації повітря для зменшення ризику вдихання забрудненого повітря.

4. Евакуаційні плани:

- Розробка та впровадження евакуаційних планів, які враховують можливі радіаційно-хімічні загрози.

- Організація тренувань та симуляцій для перевірки ефективності планів.

5. Медична підготовка:

- Забезпечення наявності необхідних медичних засобів та обладнання для надання першої допомоги при можливому впливі радіації чи хімічних речовин.

Дані заходи спрямовані на мінімізацію ризиків та максимізацію безпеки у випадку надзвичайних ситуацій воєнного часу, пов'язаних із радіаційною та хімічною небезпекою. Медичний і біологічний захист у випадку надзвичайних

ситуацій воєнного часу є важливою складовою системи безпеки. Забезпечення адекватної медичної підтримки та захисту від біологічних загроз може включати наступні заходи:

1. Медична підготовка та навчання:

- Підготовка медичного персоналу до надання невідкладної медичної допомоги в умовах, що виникають внаслідок біологічних чи хімічних загроз.
- Проведення тренувань та симуляцій для ефективного реагування на надзвичайні медичні ситуації.

2. Захист від біологічних загроз:

- Забезпечення захисту персоналу від можливого контакту з біологічними агентами за допомогою захисних костюмів, масок та інших засобів індивідуального захисту.
- Встановлення систем контролю за витоками та заходів для уникнення поширення інфекцій.

3. Лікування та профілактика:

- Забезпечення наявності медичних препаратів та вакцин для лікування та профілактики заражень біологічними агентами.
- Розробка планів лікування та вакцинації для медичного персоналу та можливої популяції банку.

4. Евакуаційні плани та зони безпеки:

- Розробка ефективних евакуаційних планів, які враховують можливі біологічні загрози.
- Створення захисних зон у банківському приміщенні для тимчасового притулку в разі надзвичайних медичних обставин.

5. Співпраця з медичними та науковими організаціями:

- Встановлення співпраці та обміну інформацією з медичними та науковими організаціями для отримання актуальної медичної інформації та надання допомоги у випадку надзвичайних ситуацій. Зазначені заходи спрямовані на забезпечення високого рівня медичного та біологічного захисту у випадку воєнного часу та максимізацію можливостей врятування та захисту життя та здоров'я персоналу та

клієнтів банку, які можуть перебувати в банківських установах.

Висновки до розділу 4

Узагальнюючи основні результати представленого у четвертому розділі кваліфікаційної роботи, слід відзначити наступне:

1. Управління охороною праці в комерційному банку АТ «Ощадбанк» спрямоване на забезпечення безпечних і здорових умов праці працівників через організаційні, технічні та санітарно-гігієнічні заходи. Метою є зниження рівня професійних захворювань та травматизму відповідно до законодавства та нормативних актів.

Фінансування охорони праці здійснюється на рівні 0,5% від фонду оплати праці, що забезпечує стабільне підвищення безпеки та соціальної відповідальності банку. Основними напрямками підвищення ефективності є превентивні заходи, контроль за безпекою, навчання персоналу та оптимізація ресурсного забезпечення.

2. Захист персоналу та клієнтів у комерційних банках, зокрема в комерційному банку АТ «Ощадбанк», у випадку надзвичайних ситуацій воєнного часу є критичною складовою системи безпеки та життєзабезпечення установи. Основними напрямками такого захисту є укриття людей у спеціально обладнаних спорудах, проведення евакуаційних заходів, радіаційно-хімічний захист та медико-біологічна підтримка.

Реалізація цих заходів передбачає поєднання організаційних, технічних, навчальних і медичних рішень, що забезпечують мінімізацію ризиків та збереження життя і здоров'я персоналу та клієнтів. Особлива увага приділяється підготовці персоналу, оснащенню захисними засобами та створенню ефективних планів дій на випадок надзвичайних обставин, що дозволяє підвищити загальний рівень безпеки банківської установи.

ВИСНОВКИ

В даній кваліфікаційній роботі здійснено дослідження теоретичних аспектів та практичних підходів в контексті стратегії формування та управління портфелем цінних паперів комерційного банку АТ «Ощадбанк». За результатами представленого наукового дослідження сформуємо висновки та подамо пропозиції:

1. Сучасні комерційні банки, будучи активними інституційними учасниками ринку цінних паперів, здійснюють операції з борговими, пайовими та похідними інструментами на первинному і вторинному, державному та корпоративному, біржовому і позабіржовому ринках, що дозволяє диверсифікувати доходи, підвищувати прибутковість та зміцнювати конкурентні позиції в умовах обмежених можливостей традиційного кредитування.

Банківська діяльність на ринку цінних паперів охоплює емісійну, інвестиційну, брокерську та депозитарну діяльність, управління інвестиційним портфелем і активами та пасивами, що забезпечує управління ризиками, підвищення ліквідності та стабільність фінансових ресурсів.

Водночас, незважаючи на потенціал, українські банки характеризуються низькою активністю як інвесторів, обмеженими обсягами вкладень у цінні папери та недостатньою капіталізацією ринку, що зумовлює потребу вдосконалення інвестиційного менеджменту, розробки нових банківських продуктів та інтеграції банків у більш активний ринок цінних паперів.

2. Формування інвестиційного портфеля комерційного банку безпосередньо залежить від вибору об'єктів інвестування та визначення ефективності інвестицій. Управління портфелем і вибір стратегії визначаються типом ринку – акцій чи облігацій.

Стратегії управління портфелем поділяються на пасивні та активні. Пасивне управління передбачає створення диверсифікованого портфеля із стабільними показниками доходу та ризику, орієнтуючись на концепцію купити і тримати, індексацію або імунізацію облігаційного портфеля.

Активне управління базується на постійному моніторингу ринку, своєчасній купівлі та ротатції цінних паперів, прогнозуванні цінової динаміки та пошуку недооцінених фінансових інструментів, що дозволяє підвищити дохідність портфеля.

Ефективність управління портфелем визначається оцінкою показників доходності, ризику та ліквідності цінних паперів, а також впливом інвестицій на регулятивний капітал банку. В умовах економічної невизначеності особливе значення має безпека основного капіталу, що забезпечує збереження його величини і покупної спроможності фондів. Гнучкість та своєчасність управлінських рішень щодо структури портфеля визначають результативність інвестиційної діяльності та досягнення очікуваного прибутку.

3. Методичний інструментарій оцінки ефективності управління портфелем цінних паперів комерційного банку ґрунтується на засадах портфельної теорії та передбачає комплексне використання аналітичних показників, що дозволяють врахувати дохідність, ризик і ліквідність інвестиційних активів. Для різних типів портфелів застосовуються відповідні коефіцієнти ефективності: коефіцієнт Шарпа – для мало диверсифікованих портфелів, коефіцієнт Трейнора – для широкодиверсифікованих, а для облігаційних портфелів використовуються показники відносної дюрації та альфа-коефіцієнти. Ефективність оцінюється як співвідношення дохідності інвестиційного портфеля до рівня ризику, що включає як систематичні, так і несистематичні компоненти, з урахуванням премії за прийнятий ризик.

Оцінка ефективності інвестиційної політики банку потребує системного підходу, що передбачає попередній аналіз ресурсних можливостей, визначення напрямів інвестування, оцінку потенційних інвестиційних активів та розрахунок ризику портфеля через резерви під нестандартну заборгованість. Використання моделі CAPM дозволяє визначити очікувану дохідність портфеля з урахуванням безризикової ставки та системного ризику. Розрахунок середньозваженої дохідності та застосування коефіцієнтів ефективності забезпечують комплексну оцінку результативності інвестиційної діяльності банку.

Перспективний аналіз дозволяє обрати оптимальну структуру портфеля за

критеріями дохідності та ризику, а ретроспективний – оцінити відповідність фактичних результатів очікуваним показникам та динаміку ефективності інвестиційної політики. Такий підхід забезпечує науково обґрунтоване управління портфелем цінних паперів, дозволяє підвищити результативність інвестиційної діяльності та забезпечити баланс між прибутковістю та безпекою капіталу банку.

4. Практичні аспекти оцінювання ефективності формування та управління портфелем цінних паперів комерційного банку представимо на прикладі банку АТ «Ощадбанк», який є одним із лідерів банківського ринку України. В сучасних умовах досліджуваний комерційний банк АТ «Ощадбанк» функціонує як універсальна банківська установа, стратегічними пріоритетами якої є розвиток роздрібного сегмента, а також обслуговування мікро-, малого та середнього бізнесу (ММСБ) при збереженні вагомих позицій у корпоративному секторі.

Станом на кінець 2024 року структура активів банку АТ «Ощадбанк» характеризується таким розподілом: інвестиційний портфель становить 53%, чистий кредитний портфель – 26%, інші активи – 21%. У складі кредитного портфеля домінує заборгованість корпоративних клієнтів (58%), частка кредитів фізичним особам дорівнює 19%, тоді як позики суб'єктам ММСБ формують 23%.

Аналіз комерційної діяльності АТ «Ощадбанк» за період 2022–2024 рр. свідчить про стійке зростання обсягу активів банку, зумовлене розширенням кредитного портфеля та збільшенням грошових коштів і їх еквівалентів, що підвищує ліквідність та ефективність управління ресурсами. Аналіз доходів свідчить про стабільне зростання процентних та комісійних надходжень, що свідчить про ефективне поєднання кредитної та операційної діяльності, а також позитивний вплив диверсифікації доходних джерел на загальну фінансову результативність.

Рейтингові оцінки банку демонструють високу довіру на внутрішньому ринку та стабільні позиції у національному контексті, водночас міжнародні рейтинги відображають обмежену кредитоспроможність у валюті через зовнішні макроекономічні та геополітичні ризики, що підкреслює необхідність зміцнення фінансової стабільності та управління ризиками на міжнародному рівні.

Загалом результати дослідження підтверджують стабільний розвиток АТ

«Ощадбанк», його здатність нарощувати активи та доходи, підтримувати фінансову стійкість та ефективно управляти ресурсами навіть в умовах економічної та ринкової нестабільності, що свідчить про ефективність комерційної політики банку та високий рівень управлінських практик, спрямованих на забезпечення сталого розвитку та довгострокову конкурентоспроможність установи.

5. Аналіз стану та динаміки портфеля цінних паперів АТ «Ощадбанк» за період 2022–2024 рр. демонструє суттєве зростання обсягу інвестиційних активів, що оцінюються за справедливою вартістю, з відображенням переоцінки у складі прибутку або збитку. Приріст інвестиційних цінних паперів за досліджуваний період становив 2929,3 млн грн, що свідчить про активну інвестиційну політику банку, спрямовану на підвищення доходності та оптимізацію структури фінансових інструментів. Основну частку портфеля складають облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), обсяг яких зріс на 3 210,3 млн грн, тоді як облігації українських підприємств зменшилися до повного погашення у 2024 році, а акції українських підприємств залишилися на мінімальному рівні.

Структурні зміни портфеля свідчать про концентрацію інвестицій у державних цінних паперах, що підвищує надійність та стабільність доходності портфеля, проте одночасно зменшує його диверсифікацію та потенціал отримання додаткового прибутку від більш ризикових інструментів. Загалом динаміка інвестиційного портфеля АТ «Ощадбанк» відображає пріоритет стабільності над диверсифікацією, що є ключовим чинником управління ризиками та забезпечення фінансової стійкості банку. Зростання обсягу інвестиційних операцій та концентрація на державних цінних паперах свідчать про прагнення банку збалансувати доходність і ризик, забезпечуючи ефективність комерційної діяльності у складних економічних умовах.

6. Аналіз ефективності управління портфелем цінних паперів комерційного банку АТ «Ощадбанк» за період 2022–2024 рр. показує, що, незважаючи на зростання обсягу інвестиційних операцій, ефективність реалізації цих операцій знизилася. Питома вага інвестиційних активів у загальних активах збільшилася з 5,6% у 2022 році до 8,8% у 2024 році, що свідчить про активізацію інвестиційної діяльності банку. При цьому норматив загальної суми інвестування в акції українських підприємств значно

знизився, а у 2024 році такі вкладення взагалі відсутні. Зниження коефіцієнту інвестування у цінні папери з 0,622 до 0,217 пояснюється переорієнтацією банку на традиційні комерційні операції. Дохідність операцій із цінними паперами залишалася високою, проте спостерігалось її незначне зниження: коефіцієнт доходності зменшився з 0,757 до 0,746, дохід на 1 грн активів знизився з 0,042 до 0,041, а частка доходів від інвестиційних операцій у загальному доході банку коливалася від 35,7% у 2022 році до 34,4% у 2024 році. Дохід на одного працівника відділу цінних паперів знизився з 122,6 тис. грн у 2023 році до 116,6 тис. грн у 2024 році, що свідчить про зменшення продуктивності управління активами.

За блоком оцінки інвестиційного потенціалу спостерігається зростання власного капіталу банку, обсягу залучених інвестиційних ресурсів та інвестиційного потенціалу. Співвідношення стійких інвестиційних ресурсів до активів збільшилося до 31,1%, тоді як нестійкі ресурси знизилися до 0,527 пунктів. Показник оборотності інвестиційних ресурсів знизився до 0,138, а вилучення ресурсів у 2024 році стало від'ємним (-1,1), що свідчить про надходження нових коштів у портфель. Показник використання інвестиційних ресурсів зріс до 2,1 пунктів.

Бухгалтерська рентабельність інвестицій знизилася з 9,628 до 1,026 пунктів, термін окупності зріс до 1,114, ефективність фінансових інвестицій зменшилася до 0,193, а дюрація фінансового інструмента зросла до 1,53 місяців. Показник ефективності інвестиційної політики банку знизився на 6,905 пунктів за 2022–2023 рр., дюрація інвестиційного портфеля зросла до 2,71, що свідчить про тривалість окупності вкладень.

Загалом, на фоні зростання обсягу інвестиційних операцій спостерігається зниження ефективності управління портфелем цінних паперів у банку, що проявляється у зниженні ключових показників рентабельності, оборотності інвестиційних ресурсів і ефективності інвестиційної політики. Ці тенденції негативно впливають на структуру портфеля та швидкість окупності інвестицій, що робить необхідним впровадження заходів щодо оптимізації структури інвестиційного портфеля та управління ризиками банку АТ «Ощадбанк» у перспективному періоді.

7. Управління портфелем цінних паперів АТ «Ощадбанк» передбачає

оптимізацію структури активів з метою максимізації очікуваної доходності при контрольованому рівні ризику. Виявлено, що поточна структура портфеля не є оптимальною та потребує перерозподілу активів із врахуванням диверсифікації.

Основними напрямками оптимізації портфеля є: відмова від орієнтації виключно на облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) та включення до структури портфеля корпоративних цінних паперів підприємств базових галузей промисловості та перспективних секторів економіки; суттєве зменшення частки ОВДП та зовнішніх державних боргових зобов'язань з метою зниження ризику та підвищення стійкості портфеля до макроекономічних коливань.

Диверсифікація портфеля корпоративних цінних паперів сприяє підвищенню ліквідності, забезпеченню стабільного рівня доходності через дивідендні виплати, а також зменшенню негативного впливу кон'юктурних коливань на загальний рівень портфеля. Визначено, що основним критерієм відбору інвестиційних об'єктів має бути перспективність зростання компаній, а не лише недооціненість їхніх цінних паперів. Рекомендується утримувати у портфелі 10–15% акцій розвиваючих підприємств, при цьому пріоритет віддається оцінці фінансових показників та галузевої приналежності компаній.

Застосування моделі Гарі Марковіца дозволяє побудувати оптимальний портфель із підвищеною доходністю та зниженим рівнем ризику. Розрахунковий оптимальний портфель забезпечує доходність на рівні 19,52% при зниженні портфельного ризику до 2%, що свідчить про ефективність оптимізаційного підходу. Виявлено закономірність між допустимим рівнем ризику та структурою портфеля: збільшення прийнятного ризику супроводжується зростанням частки більш доходних, але ризикованих інструментів (акцій та облігацій корпорацій) та одночасним зменшенням частки менш ризикованих державних цінних паперів.

8. Управління інвестиційними ризиками у сфері інвестування в цінні папери АТ «Ощадбанк» слід розглядати як комплексну систему процесів, що включає ідентифікацію, оцінку, планування, регулювання та моніторинг ризиків з метою максимізації позитивних та мінімізації негативних наслідків їх настання. Загальною характеристикою інвестиційних ризиків проектного фінансування є «ринкова

невизначеність», що обумовлює потенційну втрату доходів або зниження ефективності проектів. Виявлено, що рівень негативного впливу ризиків залежить від стадії життєвого циклу проекту та функцій банку в рамках фінансування (кредитор, інвестор, співінвестор, гарант, лізингодавець тощо). Формування ефективної системи управління ризиками потребує застосування системного підходу, який дозволяє комплексно враховувати внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на виникнення ризиків, та аналізувати їх взаємозв'язки з особливостями реалізації інвестиційних проектів.

Ключовими принципами управління інвестиційними ризиками є об'єктивність, реалістичність, постійність, ефективність та цілеспрямованість. Їх комплексне застосування забезпечує послідовність, адекватність та результативність заходів щодо мінімізації ризиків. Методи управління ризиками (уникнення, попередження та контроль, страхування, поглинання) у поєднанні з практичними інструментами (диверсифікація, хеджування, форфейтинг, банківські гарантії, резервні кредити та фонди) дозволяють здійснювати ефективний контроль над ризиками та обмежувати потенційні втрати банку.

Ефективне управління інвестиційними ризиками передбачає: усвідомлене сприйняття ризику всіма учасниками проектного фінансування; комплексне охоплення та своєчасну ідентифікацію факторів ризику на кожному етапі життєвого циклу проекту; своєчасне застосування механізмів нейтралізації ризику із використанням доступних методів та інструментів, що дозволяє мінімізувати потенційні втрати та підвищити ефективність управління.

Таким чином, запропонована система управління інвестиційними ризиками в рамках проектного фінансування АТ «Ощадбанк» забезпечує комплексний контроль над ризиками, підвищує стабільність доходності портфеля цінних паперів і дозволяє ефективно реагувати на можливі негативні події на ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова А. Тенденції розвитку та особливості управління операційними ризиками комерційних банків. *Науковий вісник Полісся*. 2021. № 2. С. 93–104.
2. Азізова К. М., Хрякова О. В. Управління портфелем цінних паперів банку. *Комунальне господарство міст*. 2015. Випуск 119. С. 17–19.
3. Андрейків Т. Я. Сучасні підходи щодо управління ризиками портфеля цінних паперів банку. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32616859.pdf> (дата звернення: 12.09.2025).
4. Береславська О. І. Діяльність банків на ринку цінних паперів України. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*, 2016. № 2. С. 21–30.
5. Благун І.І. Банківська система України в умовах турбулентності фінансового ринку: теорія, методологія, практика : монографія. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2020. 364 с.
6. Борисова Л. Є., Мамуненко М. С. Сучасні напрями розвитку вітчизняних банківських операцій з цінними паперами. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2021. Вип. 2 (103). С. 35–41.
7. Вовк В. Я., Хмеленко О. В. Кредитування і контроль. Київ: Знання, 2018. 463 с.
8. Волкова Н. І., Мухіна А. С. Впровадження моделі оцінки впливу ризиків на фінансову стійкість АТ «ПУМБ». *Економіка і організація управління*. 2020. №39. С. 104-112.
9. Гончаренко А. В., Музичка Т. М. Особливості здійснення операцій комерційних банків на ринку цінних паперів. *Науковий простір сучасної Європи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 травня 2016 р.)*. 2016. т. 1. 116 с.

10. Горденко С. І. Охорона праці в галузі. Цивільний захист : навч.-метод. посіб. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Переяслав (Київ. обл.): Домбровська Я. М., 2022. 176 с.
11. Дєдх А. Оцінка якості портфеля цінних паперів вітчизняних банків. Студентські наукові читання 2023. *Матеріали конференції першого туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт Поліського національного університету, 30 листопада 2023 р.* Житомир : 2023. с. 40-42.
12. Дмитрієва І. Н. Сутність інвестиційної діяльності комерційного банку. Молодий вчений, 2012. № 8. С. 94–96.
13. Довгань Ж. М. Менеджмент у банку : підручн. Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2017. 512 с.
14. Довгань Ж. Основи комплексного управління активами та пасивами банку. *Світ фінансів.* 2018. № 2 (15). С. 64–69.
15. Дробязко А. Рейтинг життєздатності банків – 2024. Перевірка на витривалість. URL: <https://mind.ua/publications/20269589-rejting-zhittvezdatnosti-bankiv-2024-perevirka-na-vitrivalist> (дата звернення: 21.09.2025).
16. Єрмак В. О. Банківська система України у період повоєнного відновлення: виклики та шляхи розвитку. *Державне будівництво.* 2023. № 2 (34). С. 214-223.
17. Жердецька Л. В. Оцінка ефективності інвестиційної діяльності банків України на фондовому ринку. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету.* 2021. № 9–10 (286–287). С. 11–17.
18. Житар М. О. Аналіз сучасного стану формування інвестиційного портфеля банків України та управління ним: проблемні аспекти. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2018. № 2. С. 54–57.
19. Зінченко С. А., Зінченко І. С., Рибалко А. М. Управління ризиками в банківській діяльності: теорія та практика. Київ : КНТЕУ, 2018. 350 с.
20. Кабачій В. В., Кислиця Л. М. Новий підхід до управління портфелем цінних паперів. URL: www.vstu.edu.ua/auto/Materials/5/5_9_Kabachiy.pdf (дата звернення: 22.09.2025).

21. Коваленко В. В. Ринок цінних паперів в умовах кризи економіки України. *Регіональна економіка та управління*. 2016. №5(12). С. 31–34.
22. Коваленко В.В. Фінансова безпека банків в умовах воєнного стану. *Фінансовий простір*. 2022. № 4 <http://fpnpu.cibs.ubs.edu.ua/article/download/272736/268679> (48). URL: (дата звернення: 20.11.2024).
23. Коломієць Ю. Ю., Кочорба В. Ю. Оцінювання кредитних ризиків у системі ризик-менеджменту банківських структур. *Бізнес-інформ*. 2024. №1. С. 320 – 332.
24. Криховецька З. М., Кохан І. В. Проблеми та шляхи вдосконалення формування фінансових ресурсів банків. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-106>. (дата звернення: 21.09.2025).
25. Крупка А., Пиріг Г. Фондові біржі у розвитку фінансового сектору країни: теоретико-прикладні аспекти. *Економічний аналіз*. 2023. Том 33. № 4. С. 156–163.
26. Кузьмін О. Є., Глібчук В. М. Удосконалення методики управління інвестиційними ризиками. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/aprer/2008_4_2/105.pdf (дата звернення: 12.09.2025).
27. Ліхновський П. Аналіз ефективності інвестиційної стратегії «Низький Р/Е» у формуванні портфеля цінних паперів. *Вісник КНТЕУ*. 2011., № 5. С. 58–70.
28. Мартинов Д. В. Антикризовий менеджмент в банках України в умовах невизначеності. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 11. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-08-02> (дата звернення: 21.09.2025).
29. Михайлюк В. О., Халмурадов Б. Д. Цивільна безпека : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 158 с.

30. Онищенко Ю. І. Управління інвестиційною діяльністю банку: теорія та практика. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 25. С. 738–745.
31. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк». URL: <https://www.oschadbank.ua/finansova-zvitnist> (дата звернення: 12.09.2025).
32. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://www.bank.gov.ua>. (дата звернення до ресурсу 12.09.2025 року)
33. Панченко К.С. Оцінка та управління ринковим ризиками комерційного банку. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2018/11.pdf (дата звернення: 21.09.2025).
34. Пернарівський О.В. Ефективність діяльності вітчизняних банків в умовах воєнного стану. *Інфраструктура ринку*. 2024. Вип. 76. С. 69-74.
35. Письменний В.В., Романюк М. Чинники впливу на кредитний ризик. *Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах»*: зб. тез доповідей, 25 листопада 2024 р. / за заг. ред. О.В. Панухник. Тернопіль : ФОП Паляниця В.А., 2024. С.86-89.
36. Погореленко Н. П. Стабільність банківської системи: теорія, методологія, практика : монографія. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2018. 615 с.
37. Пожарова О. В. Охорона праці : навчальний посібник. Одеса, 2022. 86 с.
38. Показники діяльності банків. Банківська статистика. URL: <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivs-ka-statystyka> (дата звернення: 12.09.2025).
39. Правдиківська І.І., Дорошенко Н.О. Вплив війни на банківську систему України. *Молодий вчений*. 2022. № 9 (109). С. 150–153.
40. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 р. No 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення: 21.09.2025).

41. Пурій Г. М. Особливості здійснення операцій комерційних банків на ринку цінних паперів. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2011. № 102. С. 54–56.

42. Пшик Б. Перспективи розвитку маржинальної торгівлі цінними паперами в Україні. *Вісник Національного банку України*. 2016. № 4 (170). С. 46–50.

43. Рисін В., Папірник С. Трансформація ролі банків на ринку державних боргових цінних паперів. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-6> (дата звернення: 21.09.2025).

44. Савчук В. П. Оптимізація фондового портфелю. URL: <http://www.management.com.ua/finance/fin013.html> (дата звернення: 28.08.2025).

45. Стечишин Т. Методичні підходи до аналізу інвестиційного портфеля фінансових інструментів банку. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/5294/1/інвестиційний%20портфель.pdf> (дата звернення: 21.09.2025).

46. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=42. (дата звернення: 21.09.2025).

47. Стручок В.С. Безпека в надзвичайних ситуаціях. Методичний посібник для здобувачів освітнього ступеня «магістр» всіх спеціальностей денної та заочної (дистанційної) форм навчання. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2022. 156 с.

48. Тимошик Н.С. Загальний стан та пріоритетні напрями розвитку фінансового ринку в умовах війни. *Modern science: challenges of today: Collective monograph*. Bratislava, Slovakia, 2023. pp. 89 – 124. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/42700/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_Modern%20science_FINAL.pdf

49. Тимошик Н., Крилова О., Мирошниченко Ю., Кириченко К., Мирончук В. Дилеми та шляхи вирішення функціонування банківської системи України в

умовах воєнного часу. *Фінансово-кредитна діяльність : проблеми теорії та практики*. 2022. №46. т.5. С. 40-53.

50. Химич І.Г., Тимошик Н.С. Фінансовий сектор України: тенденції функціонування банківського та біржового ринків. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип.65. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4500> (дата звернення: 21.09.2025).

51. Химич І.Г., Тимошик Н.С., Зелез С.Р. Інформаційно-аналітичне дослідження АТ «Ощадбанк»: особливості діяльності та підтримка бізнесу в умовах війни. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2025. №3(17). С.264-275.

52. Черкасова С. В. Банківська інвестиційна діяльність на вітчизняному фондовому ринку. *Підприємництво і торгівля*. 2019. Вип. 24. С. 51–58.

53. Черкасова С.В. Регулювання діяльності банків на вітчизняному ринку цінних паперів. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип.52. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2633> (дата звернення: 21.09.2025).

54. Чмутова І. М., Пересунько О. В. Комплексний підхід до аналізу операцій банку з цінними паперами. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2014. Спецвипуск 28. ч. III. С. 219–228.

55. Чуйко Д.О. Управління портфелем цінних паперів комерційного банку. *Управління розвитком*. 2013. №13. С.30-33.

56. Шматко Н. Оцінка дохідності цінних паперів у банківському портфелі. *Вісник НБУ*. 2015. № 1. С. 57–59.

57. Ясинська Н. А., Кортельова А. В. Інвестиційна активність вітчизняних банків та перспективи її підвищення. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/18792/1/71-343-346.pdf> (дата звернення: 21.09.2025).

ДОДАТКИ

Рекомендована система показників аналізу й оцінки
ефективності інвестиційної політики банку [59, с.151]

Блоки	Показники	Спосіб розрахунку	Зміст показника
1	2	3	4
Блок 1	Обсяг капіталу банку (ВК)	ВК = СК + ІФ + РПОЗ + ФРМ + ФРП, який складається із статутного капіталу (СК) та інших фондів банку (ІФ), результатів переоцінки основних засобів (РПОЗ), нерозподіленого фінансового результату минулих років (ФРМ), фінансового результату поточного року (ФРП)	Характеризує величину власних коштів банку
	Обсяг залучених інвестиційних ресурсів (ЗРі)	$ЗРі = (ЦПвб + Кф + Кю + МБК + СБ) \times (1 - Нрі)$, де ЦПвб - цінні папери власного боргу терміном від 1 місяця понад 1 рік; Кф - кошти фізичних осіб терміном від 1 місяця понад 1 рік; Кю - кошти юридичних осіб терміном від 1 місяця понад 1 рік; МБК - кредити, отримані від інших банків терміном від 1 місяця понад 1 рік; СБ - субординований борг	Характеризує величину залучених коштів банку, які можна використати для інвестиційної діяльності
	Величина інвестиційного потенціалу банку (ІП)	$ІП = ВК + ЗРі$	Характеризує величину інвестиційних ресурсів банку, які формуються за рахунок власних і залучених джерел
	Частка стійких ресурсів у інвестиційному потенціалі банків (ЧІс)	$ЧІс = \frac{ВК + ДЗ + СД + НЗП}{ІП}$ де ДЗ - величина довгострокових зобов'язань; СД - обсяг строкових депозитів; НЗП - не знижувальний залишок коштів до запитання.	Вимірює квоту стійких інвестиційних ресурсів у сукупному інвестиційному потенціалі банку
	Співвідношення стійких інвестиційних ресурсів до активів банку (ЧІса)	$ЧІса = \frac{ВК + ДЗ + СД + НЗП}{ІА}$ де ІА - величина інвестиційних активів банку.	Відображає ступінь фінансування інвестиційних активів за рахунок стійких ресурсів
	Співвідношення нестійких інвестиційних ресурсів до активів банку (ЧІна)	$ЧІна = 1 - ЧІса$	Відображає ступінь фінансування інвестиційних активів за рахунок нестійких ресурсів

1	2	3	4
БЛОК 1	Рівень осідання інвестиційних ресурсів банку (P_o)	$P_o = \frac{IP_k - IP_n}{H}$ де IP_k ; IP_n , відповідно, обсяги інвестиційних ресурсів на кінець і на початок періоду, грн.; H - оборот з надходження фінансових ресурсів за відповідний період, грн.	Характеризує частку інвестиційних ресурсів, якою володіє банк протягом року і яка не вилучається
	Показник оборотності інвестиційних ресурсів ($P_{об}$)	$P_{об} = \frac{B}{C_{зip}} \times 100\%,$ де $C_{зip}$ - середній залишок інвестиційних ресурсів протягом відповідного періоду; B - оборот по відпливу інвестиційних ресурсів за відповідний період, грн.	Показує, на скільки відсотків зменшення фінансових ресурсів перевищує їх середній залишок.
	Показник вилучення інвестиційних ресурсів (P_v)	$P_v = \frac{B}{C_{зip} + H} \times 100\%,$	Характеризує частку ресурсів, яка була вилучена протягом певного періоду
	Показник використання інвестиційних ресурсів банку (V_{ip})	$V_{ip} = 100\% - P,$	Характеризує обсяг ресурсів, які можуть бути використані для інвестиційних вкладень
БЛОК 2	Бухгалтерська рентабельність інвестицій (ROI)	$ROI = [E(1 - H)] / [C2 - C1]/2],$ де H - ставка оподаткування; E - величина доходу; $C1$ - вартість активів на початку періоду; $C2$ - вартість активів на кінець періоду.	Характеризує середню норму прибутковості проекту
	Термін окупності інвестицій (TI)	$TI = CI/P_c,$ де CI - сукупні інвестиції; P_c - щорічний середній чистий прибуток.	Характеризує термін, впродовж якого окупиться проект
	Ефективність фінансових інвестицій (E_f)	$E_f = B - I_k/I_k,$ де B - поточна вартість цінного папера; I_k - сума інвестованих коштів; D - очікуваний дохід від інвестування.	Показує дохідність вкладень у фінансові активи
	Дюрація фінансового інструмента (D)	$D = \frac{\sum_{i=1}^{S_i} \frac{S_i * i}{(1 + d)^i} + \frac{N * n}{(1 + d)^n}}{P}$ де S_i - очікувані потоки відсоткових доходів в i -й період ($i = 1, n$); i - періоди проведення виплат; n - загальна кількість періодів; d - ставка дисконтування; N - номінальна сума боргу (ціна продажу); P - ринкова ціна фінансового інструмента (ціна купівлі).	Характеризує середньозважений строк погашення фінансового інструмента

1	2	3	4
БЛОК 3	Ефективність інвестиційної політики банку (ЕІП)	$ЕІП = \frac{\sum_{i=1}^n d_i \times IA_i}{\sum IA}$ де IR - показник ризику інвестиційного портфеля; d_0 - ставка без ризику; d_i - дохідність відповідного виду інвестиційного активу; $\sum IA$ - загальний обсяг інвестиційних активів; IA_i - обсяг відповідного виду інвестиційного активу.	Характеризує співвідношення між дохідністю та ризиком інвестиційного портфеля банку
	Дюрація інвестиційного портфеля банку (D_A)	$D_{IA} = \frac{\sum_{m=1}^M DIA_m \times AI_m}{\sum_{m=1}^M IA_m}$ де DIA_m – дюрація m-го фінансового інструменту, що входить до портфеля ($m= 1; M$); IA_m - ринкова ціна m-го фінансового інструменту, що входить до портфеля ($m= 1; M$); M - кількість інструментів у портфелі.	Характеризує середньозважений строк погашення портфеля інвестиційних активів загалом
БЛОК 4	Відхилення показника ефективності інвестиційної політики банку	$ДЕІП = ЕІП2 - ЕІП1,$ де ЕІП2, ЕІП1 - відповідно значення показника ефективності інвестиційної політики банку у поточному і минулому періодах.	Характеризує зміну показника ефективності інвестиційної політики банку
	Відхилення дюрації інвестиційного портфеля банку (AD_A)	$\Delta D_{IA} = D_{IA2} - D_{IA1},$ де D_{IA2}, D_{IA1} - відповідно значення дюрації інвестиційного портфеля банку у поточному і минулому періодах.	Характеризує зміну дюрації інвестиційного портфеля банку

Джерело: складено автором на основі [53, с.222-223]

Характеристики активного та пасивного методів управління
портфелем цінних паперів [43, с.14]

Критерій	Активне управління	Пасивне управління
1	2	3
Сутність	Передбачає постійне ретельне відстеження і своєчасне придбання фінансових інструментів, що відповідають інвестиційним цілям портфеля, а також швидку зміну складу фінансових інструментів у портфелі у разі невідповідності інвестиційним цілям	Ґрунтується на припущенні щодо відносної інформаційної достатності (ефективності) ринку цінних паперів
Мета	Систематичний пошук на ринку й залучення до портфеля ефективних ринкових інструментів та максимально швидке позбавлення неефективних активів.	Забезпечення дохідності диверсифікованого портфеля на рівні середньоринкових показників за максимального захисту портфельних інвестицій від негативного впливу неринкових специфічних чинників
Сприйняття ринку цінних паперів	Ґрунтується на припущенні щодо інформаційної неефективності фінансового ринку, існування з огляду на це можливостей пошуку точнішого оцінювання вартості цінних паперів і доцільності прогнозування майбутніх змін ринкових цін	Абсолютна «довіра» ринку й діяльність відповідно до його плину. Вважається, що ринкові активи оцінені достатньо близько (навіть відповідно) до своєї інвестиційної вартості, а відтак, різниця в дохідності зумовлена лише різним рівнем ризику і термінами погашення
Завдання управління	Вирізняти на ринку й залучати до портфеля ефективні ринкові інструменти та максимально швидко позбутися неефективних активів	Формування диверсифікованого набору цінних паперів за умови певного гарантування прийнятних рівнів дохідності та ризику, розрахованих на тривалий термін
Рівень стійкості портфеля	Мінливий портфель	Незмінний протягом тривалого часу
Розмір фінансових витрат	Вимагає значних фінансових витрат, оскільки потребує активної інформативної, аналітичної, експертної й торговельної діяльності на ринку цінних паперів на підставі використання різних методів дослідження	Порівняно низький рівень накладних витрат
Рівень диверсифікації	Низький рівень диверсифікації портфелю цінних паперів	Добре диверсифікований портфель цінних паперів

1	2	3
Обороти з купівлі-продажу ЦП	Великі	Незначні
Специфіка підприємств, що їх використовують	Потужні корпорації, фінансові інститути й банківські установи, що володіють великим портфелем цінних паперів	Використовують переважно невеликі інституційні інвестори, невеликі банки
Рівень ризику	Високий	Помірний
Методи управління	На основі кривої дохідності, облігаційний «своп» (операція заміни облігацій)	Індексний метод, або метод «індексного портфеля», імунізація портфеля, інвестуванням у неефективні активи, метод «сходів», метод «штанги», політика короткотермінового акцепту, політика довготермінового акцепту
Умови застосування	Наявність високопрофесійних фахівців, безперервність процесу, систематичне відстеження та пошук недооцінених ринком фінансових активів	Достатня насиченість фондового ринку фінансовими активами високої якості
Недоліки	Великий ризик втрат, пов'язаних з помилковим прогнозом майбутніх відсоткових ставок, високий рівень витрат, наявність спекулятивного характеру операцій з цінними паперами, висока трудомісткість процесу	Дохідність портфеля свідомо обмежується з метою зниження ризику, немає можливості захисту від падіння чи кризи фондового ринку

Джерело: складено автором на основі [54, с.32]

Фінансова звітність комерційного банку АТ «Ощадбанк»

ОКРЕМИЙ ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН
СТАНOM НА 31 ГРУДНЯ 2024 РОКУ
(у тисячах гривень)

	Примітки	31 грудня 2024 року	31 грудня 2023 року
Активи			
Грошові кошти та їх еквіваленти	11	68 331 662	65 850 018
Кредити, надані клієнтам	12	111 082 518	89 109 019
Інвестиції в цінні папери	13	227 657 969	173 447 680
Інвестиції в дочірні та асоційовані підприємства	15	24 800	24 800
Інвестиційна нерухомість	14	559 117	542 598
Передплата з податку на прибуток		392	62 772
Відстрочені активи з податку на прибуток	9	–	865 374
Основні засоби	16	11 368 683	10 208 797
Нематеріальні активи	16	3 171 555	2 465 153
Інші фінансові активи	17	502 245	667 567
Інші нефінансові активи	17	5 814 393	3 230 175
Всього активів		428 513 334	346 473 953
Зобов'язання та власний капітал			
Зобов'язання:			
Кошти банків	18	185 582	366 363
Рахунки клієнтів	19	377 177 262	302 972 637
Забезпечення	21	1 284 526	939 501
Інші фінансові зобов'язання	21	484 932	536 174
Інші нефінансові зобов'язання	21	2 285 710	1 448 621
Кредиторська заборгованість за податком на прибуток		2 131 312	2 953 480
Інші запозичені кошти	20	9 990 393	8 297 493
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	9	362 737	–
Субординований борг	22	–	250 816
Всього зобов'язань		393 902 454	317 765 085
Власний капітал:			
Акціонерний капітал	23	49 724 980	49 724 980
Резерв переоцінки будівель		1 871 339	1 985 382
Резерв переоцінки за борговими фінансовими активами, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		–	9 730
Резерв переоцінки інвестицій в інструменти капіталу, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		309 166	880 862
Непокритий збиток		(17 294 605)	(23 892 086)
Всього власного капіталу		34 610 880	28 708 868
Всього зобов'язань та власного капіталу		428 513 334	346 473 953

Від імені Правління:

Сергій НАУМОВ
Голова Правління

07 квітня року

Марія ДЕМКОВИЧ
Головний бухгалтер

07 квітня 2025 року

ОКРЕМИЙ ЗВІТ ПРО ПРИБУТКИ І ЗБИТКИ ТА ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД (ПРОДОВЖЕННЯ)
ЗА РІК, ЩО ЗАКІНЧИВСЯ 31 ГРУДНЯ 2024 РОКУ
(у тисячах гривень)

Примітки	За рік, що закінчився 31 грудня 2024 року	За рік, що закінчився 31 грудня 2023 року
Чистий прибуток/(збиток)	7 893 179	5 978 260
Інші сукупні доходи/(витрати) <i>Статті, які в подальшому не будуть рекласифіковані у склад прибутків та збитків</i>		
Чистий прибуток/(збиток) від переоцінки інструментів капіталу, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід за вирахуванням ефекту відстроченого податку на прибуток	9 (211 595)	196 261
Чиста зміна резерву переоцінки будівель за вирахуванням ефекту відстроченого податку на прибуток	9 23 636	613 175
Статті, які в подальшому будуть рекласифіковані у склад прибутків та збитків, після оподаткування:		
Чиста зміна справедливої вартості інвестицій в цінні папери, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід за вирахуванням ефекту відстроченого податку на прибуток	9 (7 416)	(51 164)
Чиста сума резерву переоцінки інвестицій в цінні папери, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, перекласифікована в прибутки і збитки	(2 314)	—
Інші сукупні доходи/(витрати)	(197 689)	758 272
Всього сукупний дохід/(витрати)	7 695 490	6 736 532

Від імені Правління:

Сергій НАУМОВ
Голова Правління

07 квітня 2025 року

Марія ДЕМКОВИЧ
Головний бухгалтер

07 квітня 2025 року

**ОКРЕМИЙ ЗВІТ ПРО ПРИБУТКИ І ЗБИТКИ ТА ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД
ЗА РІК, ЩО ЗАКІНЧИВСЯ 31 ГРУДНЯ 2024 РОКУ
(у тисячах гривень)**

	Примітки	За рік, що закінчився 31 грудня 2024 року	За рік, що закінчився 31 грудня 2023 року
Процентні доходи			
Процентні доходи за фінансовими активами, що оцінюються за амортизованою собівартістю та за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	5	40 711 502	28 886 396
Процентні доходи за фінансовими активами, що оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	5	3 244 303	3 706 743
Всього процентних доходів		43 955 805	32 593 139
Процентні витрати	5	(19 634 212)	(13 860 769)
Чистий процентний дохід		24 321 593	18 732 370
(Формування)/розформування резерву під очікувані кредитні збитки за активами, за якими нараховуються проценти	29	2 760 118	1 363 633
Чистий процентний дохід після (формування)/розформування резерву під очікувані кредитні збитки за активами, за якими нараховуються проценти		27 081 711	20 096 003
Комісійні доходи	6	12 930 880	12 025 315
Комісійні витрати	6	(6 164 063)	(5 382 718)
Операції з іноземною валютою, нетто		1 222 481	937 821
Чистий прибуток/(збиток) від переоцінки іноземної валюти		(77 470)	108 275
Чистий прибуток/(збиток) від операцій з фінансовими інструментами, що оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	7	3 520 815	(3 700 138)
(Формування)/розформування резерву під очікувані кредитні збитки за іншими фінансовими активами і гарантіями	29	(493 766)	110 430
(Формування)/розформування резерву під збитки від знецінення нефінансових активів		29 030	(37 919)
Доходи/(витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова		4 331	(36 998)
Чистий прибуток/(збиток) від операцій з борговими фінансовими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		2 314	–
Чистий прибуток/(збиток) від модифікації фінансових активів	29	(1 229 195)	(342 401)
Інші доходи		505 208	552 761
Чистий непроцентний дохід		10 250 565	4 234 428
Операційні доходи		37 332 276	24 330 431
Витрати на виплати працівникам	8	(9 110 638)	(7 246 250)
Амортизаційні витрати	8	(2 464 349)	(2 002 685)
Інші адміністративні та операційні витрати	8	(7 199 680)	(5 833 830)
Прибуток від операційної діяльності		18 557 609	9 247 666
Прибуток/(збиток), що виникає від припинення визнання фінансових активів, оцінених за амортизованою собівартістю		–	7 208
Прибуток/(збиток) до оподаткування		18 557 609	9 254 874
(Витрати)/ відшкодування з податку на прибуток	9	(10 664 430)	(3 276 614)
Чистий прибуток/(збиток)		7 893 179	5 978 260

**ОКРЕМИЙ ЗВІТ ПРО ПРИБУТКИ І ЗБИТКИ ТА ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД
ЗА РІК, ЩО ЗАКІНЧИВСЯ 31 ГРУДНЯ 2023 РОКУ
(у тисячах гривень)**

	Примітки	За рік, що закінчився 31 грудня 2023 року	За рік, що закінчився 31 грудня 2022 року
Процентні доходи			
Процентні доходи за фінансовими активами, що оцінюються за амортизованою вартістю та за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	5	28 886 396	18 977 007
Процентні доходи за фінансовими активами, що оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	5	3 706 743	3 566 906
Всього процентних доходів		32 593 139	22 543 913
Процентні витрати	5	(13 860 769)	(7 557 921)
Чистий процентний дохід		18 732 370	14 985 992
(Формування)/розформування резерву під очікувані кредитні збитки за активами, за якими нараховуються проценти	29	1 363 633	(11 039 456)
Чистий процентний дохід/ (витрати) після (формування)/ розформування резерву під очікувані кредитні збитки за активами, за якими нараховуються проценти		20 096 003	3 946 536
Комісійні доходи	6	12 025 315	9 386 603
Комісійні витрати	6	(5 382 718)	(3 454 371)
Операції з іноземною валютою, нетто		937 821	1 234 118
Чистий прибуток/(збиток) від переоцінки іноземної валюти		108 275	(3 588 782)
Чистий прибуток/(збиток) від операцій з фінансовими інструментами, що оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	7	(3 700 138)	8 321 816
(Формування)/розформування резерву під очікувані кредитні збитки за іншими фінансовими активами і гарантіями		110 430	(304 573)
(Формування)/розформування резерву під збитки від знецінення нефінансових активів		(37 919)	(3 048)
Доходи/(витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова		(36 998)	(3 321)
Чистий прибуток/(збиток) від операцій з борговими фінансовими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		—	903
Чистий прибуток/(збиток) від модифікації фінансових активів	29	(342 401)	(603 165)
Інші доходи		552 761	540 474
Інші витрати		—	(245 316)
Чистий непроцентний дохід		4 234 428	11 281 338
Операційні доходи		24 330 431	15 227 874
Витрати на виплати працівникам	8	(7 246 250)	(8 141 026)
Амортизаційні витрати	8	(2 002 685)	(1 833 700)
Інші адміністративні та операційні витрати	8	(5 833 830)	(4 619 929)
Прибуток від операційної діяльності		9 247 666	633 219
Прибуток/(збиток), що виникає від припинення визнання фінансових активів, оцінених за амортизованою собівартістю		7 208	4 547
Прибуток/(збиток) до оподаткування		9 254 874	637 766
(Витрати)/ відшкодування з податку на прибуток	9	(3 276 614)	2 037
Чистий прибуток/(збиток)		5 978 260	639 803

ОКРЕМИЙ ЗВІТ ПРО ПРИБУТКИ І ЗБИТКИ ТА ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД (ПРОДОВЖЕННЯ)
ЗА РІК, ЩО ЗАКІНЧИВСЯ 31 ГРУДНЯ 2023 РОКУ
(у тисячах гривень)

Примітки	За рік, що закінчився 31 грудня 2023 року	За рік, що закінчився 31 грудня 2022 року
Чистий прибуток/(збиток)	5 978 260	639 803
Інші сукупні доходи/(витрати)		
Статті, які в подальшому не будуть рекласифіковані у склад прибутків та збитків		
Чистий прибуток/(збиток) від переоцінки акцій, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	196 261	140 382
Чиста зміна резерву переоцінки будівель за вирахуванням ефекту відстроченого податку на прибуток	613 175	(82 486)
Статті, які в подальшому будуть рекласифіковані у склад прибутків та збитків, після оподаткування:		
Чиста зміна справедливої вартості інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід за вирахуванням ефекту відстроченого податку на прибуток	(51 164)	(86 383)
Чиста сума резерву переоцінки інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, перекласифікована в прибутки і збитки	—	1 188
Інші сукупні доходи/(витрати)	758 272	(27 299)
Всього сукупний дохід/ (витрати)	6 736 532	612 504

Від імені Правління:

С.В. Наумов
Голова Правління
16 квітня 2024 року

М.С. Демкович
В.о. головного бухгалтера
16 квітня 2024 року

**ОКРЕМИЙ ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН
СТАНОМ НА 31 ГРУДНЯ 2023 РОКУ
(у тисячах гривень)**

	Примітки	31 грудня 2023 року	31 грудня 2022 року
Активи			
Грошові кошти та їх еквіваленти	11	65 850 018	28 357 170
Кредити, надані клієнтам	12	89 109 019	83 215 595
Інвестиції	13	173 447 680	143 380 717
Інвестиції в дочірні та асоційовані підприємства	15	24 800	24 800
Передплата з податку на прибуток		62 772	470 943
Відстрочені активи з податку на прибуток	9	865 374	–
Інвестиційна нерухомість	14	542 598	626 789
Основні засоби	16	10 208 797	6 521 241
Нематеріальні активи	16	2 465 153	2 106 465
Інші фінансові активи	17	667 567	1 249 832
Інші нефінансові активи	17	3 230 175	3 235 637
Всього активів		346 473 953	269 189 189
Зобов'язання та власний капітал			
Зобов'язання:			
Кошти банків	18	366 363	543 326
Рахунки клієнтів	19	302 972 637	233 940 324
Забезпечення	21	939 501	1 179 977
Інші фінансові зобов'язання	21	536 174	543 850
Інші нефінансові зобов'язання	21	1 448 621	1 284 849
Кредиторська заборгованість за податком на прибуток		2 953 480	44
Інші запозичені кошти	20	8 297 493	8 717 687
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	9	–	98 413
Субординований борг	22	250 816	716 442
Всього зобов'язань		317 765 085	247 024 912
Власний капітал:			
Акціонерний капітал	23	49 724 980	49 724 980
Резерв переоцінки будівель		1 985 382	1 473 482
Резерв переоцінки за фінансовими активами, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		9 730	60 894
Резерв переоцінки інвестицій в інструменти капіталу, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		880 862	684 601
Непокритий збиток		(23 892 086)	(29 779 680)
Всього власного капіталу		28 708 868	22 164 277
Всього зобов'язань та власного капіталу		346 473 953	269 189 189

Від імені Правління:

С.В. Наумов
Голова Правління

16 квітня 2024 року

(Signature)

М.С. Демкович
В.о. головного бухгалтера

16 квітня 2024 року